

Yazışma Adresi / Mailing Address

Harp Akademileri Komutanlığı
Stratejik Araştırmalar Enstitüsü
Yenilevent / İstanbul

Telefon / Phone: + 90 212 398 01 00 -3842 Faks / Fax: + 90 212 398 01 00 - 3802

E-Posta / E-mail: saren@harpak.edu.tr - guvenlikstratejileri@gmail.com

Web: www.harpak.edu.tr/saren

Güvenlik Stratejileri Dergisi

• The Journal of Security Strategies

Güvenlik Stratejileri Dergisi

The Journal of Security Strategies

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
STRATEGIC RESEARCH INSTITUTE

Yıl / Year : 6

Sayı / Issue : 12

Aralık / December 2010

- Beyaz Rusya'nın Denge Stratejisi ve Rus Dış Politikasına Etkisi
Mert GÖKIRMAK
- Karadeniz Bölgesi'ndeki Değişimin Analizi
Ahmet AŞIK
- Terör Yönetimi Kuramı ve Cesaret: Kavramsal Bir Tartışma
İbrahim Sani MERT
- Ege'de Bitmeyen Sorunun Bir unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları
Serhan YÜCEL
- Ege'de Denizden Yapılan Yasa Dışı Göç ve Göçmen Profilleri, Göçmenlerin Geleceğe Yönelik Beklentileri ve Öngörüler
M. Zeki BODUR

GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ

THE JOURNAL OF
SECURITY STRATEGIES

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ / STRATEGIC RESEARCH INSTITUTE

GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ

THE JOURNAL OF SECURITY STRATEGIES

ULUSAL HAKEMLİ DERGİ / NATIONAL PEER-REVIEWED JOURNAL

Aralık/June 2010 Yılı/Year: 6 Sayı/Issue: 12

ISSN : 1305-4740

Yayın Türü/Publication Type: Yerel Süreli/Local Periodical

GENEL YAYIN YÖNETMENİ / DIRECTOR OF PUBLICATION

Kur. Alb. Hasip SAYGILI

YAYIN KURULU /

PUBLICATION BOARD

Hv.Svn.Kur.Alb. Cemal CANDAN

Öğ.Alb. Abdurrahman ÜLKER

İng.Müt. Dilek KARABACAK

Svl.Me. Fatma Şerife DUMAN

DANIŞMA KURULU /

ADVISORY BOARD

Dz.Alb. Abdullah KÖKTÜRK

Hv.Mu.Alb. İ. Yılmaz ERBAŞ

Tnk.Alb. Cevat ŞAYIN

Dr.P.Alb. Orhan SEZGİN

HAKEM KURULU / REFEREES

Prof. Dr. Feridun YENİSEY

Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU

Prof. Dr. Yaman ÖZTEK

Prof. Dr. Nüket GÜZ

Prof. Dr. Ali ARSLAN

Prof. Dr. Cengiz OKMAN

Prof. Dr. Yaşar GÜRBÜZ

Doç. Dr. Esra HATİPOĞLU

Doç. Dr. Türker BAŞ

Doç. Dr. İrfan Kaya ÜLGER

Doç. Dr. Y. Selami KARAKIŞLA

Yrd. Doç. Dr. Esra P. ALBAYRAKOĞLU

Yrd. Doç. Dr. G. Saynur BOZKURT

E. Tugç. Atalay KOCATEPE

Dr. Hv. Yb. R. Kutay KARACA

KAPAK TASARIM / COVER DESIGN

P.Çvş. Hasan Hakan DEMİREZEN

BASKI / PRINTED BY

Harp Akademileri Basımevi

YAZIŞMA ADRESİ / MAILING ADDRESS

Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yenilevent/ İstanbul

Telefon/Phone: +90 212 284 80 65-2150 Faks/Fax: +90212 284 80 65-2150

E-posta/E-mail: saren@harpak.edu.tr

Web: www.harpak.edu.tr/saren

Stratejik Araştırmalar Enstitüsü yayını olan Güvenlik Stratejileri Dergisi, yılda iki kez Haziran ve Aralık aylarında yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler eser sahiplerine aittir ve Harp Akademileri Komutanlığı ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Published biannually in June and December, the Journal of Security Strategies is a national peer-reviewed journal. The opinions, thoughts, postulations or proposals within the articles are but reflections of the authors and do not in any way represent those of the Turkish War Colleges and of the Strategic Research Institute.

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ

Yıl 6 Sayı 12 Aralık 2010

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

SUNUŞ/PREFACE

- 1- **BEYAZ RUSYA'NIN DENGE STRATEJİSİ VE RUS DIŞ
POLİTİKASINA ETKİSİ**
*Balance Strategy of Belarus and its Effects on Russian Foreign
Policy*
Mert GÖKIRMAK 7
- 2- **KARADENİZ BÖLGESİ'NDEKİ DEĞİŞİMİN ANALİZİ**
Analysis of the Shift in the Black Sea Region
Ahmet AŞIK 33
- 3- **TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR
TARTIŞMA**
*Terror Management Theory and Courage: A Conceptual
Discussion*
İbrahim Sani MERT 57
- 4- **EGE'DE BİTMİYEN SORUNUN BİR UNSURU OLARAK TÜRK
VE YUNAN KARASULARI VE ULUSAL HAVA SAHALARI**
*Territorial Waters and National Air Spaces of Turkey and
Greece as a Factor of the Neverending Problem of Aegean Sea*
Serhan YÜCEL 83
- 5- **EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN
PROFİLLERİ, GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK
BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER**
*Illegal Migration Through Aegean Sea, Profiles and
Expectations of the Migrants and Estimations*
M. Zeki BODUR 103

SUNUŞ

Harp Akademileri bünyesinde bulunan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nün "Ulusal Hakemli Dergi" niteliğinde çıkardığı "Güvenlik Stratejileri Dergisi"nin on ikinci sayısında beş makale yer almaktadır.

"Beyaz Rusya'nın Denge Stratejisi ve Rus Dış Politikasına Etkisi" başlıklı makalede ise yazar, Rusya ile ABD ve AB arasındaki jeopolitik rekabeti araştırmıştır. Bu rekabetin günümüzde Doğu Avrupa'dan Karadeniz'e ve oradan Kafkasya ve Orta Asya'ya uzanan bir coğrafyada devam ettiği bildirilmiştir. Yazara göre; Rusya ile ABD-AB eksenli bu mücadelenin en önemli cephelerinden biri olarak Beyaz Rusya öne çıkmaktadır. Bu cephe düştüğü takdirde Rusya, hem Doğu Avrupa'da, hem de Karadeniz'de stratejik dengelerin değişeceğinin farkındadır. Dolayısıyla Beyaz Rusya'daki gelişmeler, özellikle Rus dış politikası açısından hayati önem taşımaktadır. Beyaz Rusya halkının Rusya ile olan tarihsel ve etnik bağları da düşünüldüğünde, son dönemde iki ülke arasında ortaya çıkan sorunların Rusya ve Beyaz Rusya arasındaki bir liderlik sorunu mu, yoksa Beyaz Rusya'nın Atlantik İttifakı ve Avrupa Birliği'ne yönelik kalıcı bir dış politika değişikliği mi olduğu önem kazanmaktadır. Makalede son olarak Beyaz Rusya dış politikasındaki yeni dinamiklerin sebepleri ortaya konulmuş ve Rusya'nın bu değişimi nasıl algıladığı analiz edilmiştir.

"Karadeniz Bölgesi'ndeki Değişimin Analizi" başlıklı makalede, 11 Eylül sonrası Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin, Akdeniz'den sonra Karadeniz'e istikrar getirme bahanesiyle yerleşme çabası, Romanya ve Bulgaristan'ın önce Kuzey Atlantik İttifakı (NATO)'na, sonrasında Avrupa Birliği (AB)'ne üye olmaları ve bu iki ülkenin kendi topraklarındaki bazı üs ve havaalanlarını NATO ve ABD'nin kullanımına açmaları ve Batı ile Rusya Federasyonu (RF) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Rusya Federasyonu'nun etki sahasından değerlendirilen Ukrayna ve Gürcistan'daki devrimlerin, Güney Osetya üzerinde yaşanan Rus-Gürcü atışması, ABD ile AB'nin stratejik amaçları doğrultusunda bölgeye yönelik müdahalelerinin dengeleri sarstığı belirtilmiştir. AB'nin ve özellikle ABD'nin Karadeniz'e yönelik izlediği siyaseti bir tehdit olarak algılayan Rusya Federasyonu'nun, Karadeniz'deki jeopolitik dengenin belirlenmesinde rol oynadığı belirtilmiştir. Karadeniz Bölgesi'nde yaşanan ve Türkiye'yi yakından

ilgilendiren bu gelişmelerin, Türkiye'yi bir rekabet ve çatışma ortamına iteceği öne sürülmüştür.

“Terör Yönetimi Kuramı ve Cesaret: Kavramsal Bir Tartışma” başlıklı makalede yazar, güvenlik konusu üzerinde çalışma yapan araştırmacıları Terör Yönetimi Kuramı hakkında bilgilendirmiş ve kuramın geliştirilmesine sağlanabilecek katkılara değinmiştir. Terör Yönetimi Kuramının temel kabulleri ve savları açıklanmış, kurama yöneltile eleştiriler incelenmiştir. Cesaret kavramının kurama yönelik bu eleştirilere cevap verebilecek bir yapıda olduğu ve kuramın bir tamamlayıcısı olarak geliştirilmesine sağlayacağı katkılar sunulmuştur.

“Ege’de Bitmeyen Sorunun Bir Unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları” başlıklı makalede yazar, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Sorununu incelemiştir. İki ülke arasındaki; karasuları, kıta sahanlığı, hava sahası, adaların silah ve askerden arındırılması ile antlaşmalarla egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti konularındaki ihtilaflar ele alınmıştır. Bu sorunların en temeli olan karasuları sorununun ulusal hava sahası sorunu ile bağlantıları analiz edilmiştir.

“Ege’de Denizden Yapılan Yasa Dışı Göç ve Göçmen Profilleri, Göçmenlerin Geleceğe Yönelik Beklentileri ve Öngörüler” başlıklı makalede, Ege denizinden yapılan yasa dışı göç, yakalanan yasa dışı göçmenlerin genel görünümleri, hedef ve kaynak ülke bilgileri, göçmenlerin geleceğe yönelik düşünceleri, beklentileri ve yasa dışı göçün geleceği incelenmiştir. Yasa dışı göçün geleceğe yönelik olarak hızlanarak devam edeceği ve kolluk kuvvetleri gibi zorlayıcı tedbirlerle önlenemeyeceği konusuna değinilmiştir. Türkiye’de denizden yapılan yasa dışı göç ve göçmenlerin genel görünümleri, yasa dışı göçün temel nedenleri ve geleceğine yönelik öngörülerde bulunulmuştur.

Hasip SAYGILI
Kurmaya Albay
SAREN Müdürü

BEYAZ RUSYA'NIN DENGİ STRATEJİSİ VE RUS DİŐ POLİTİKASINA ETKİSİ

Yazar: Mert GÖKIRMAK*

Öz

Rusya ile ABD ve AB arasındaki jeopolitik rekabet 2008 yılındaki Rusya-Gürcistan savaşıdan sonra daha net bir biçimde hissedilmeye başlanmıştır. Bu rekabet bugün Doğu Avrupa'dan, Karadeniz'e ve oradan Kafkasya ve Orta Asya'ya uzanan hilal üzerinde devam etmektedir. Rusya ile ABD-AB eksenli bu mücadelenin en önemli cephelerinden biri olarak Beyaz Rusya öne çıkmaktadır. Bu cephe düştüğü takdirde Rusya, hem Doğu Avrupa'da, hem de Karadeniz'de stratejik dengelerin değişeceğinin farkındadır. Dolayısıyla Beyaz Rusya'daki gelişmeler, özellikle Rus dış politikası açısından "hayati çıkar" kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Beyaz Rusya halkının Rusya ile olan tarihsel ve etnik bağları da düşünüldüğünde, son dönemde iki ülke arasında ortaya çıkan sorunların Rusya ve Beyaz Rusya arasındaki bir liderlik sorunu mu, yoksa Beyaz Rusya'nın Atlantik İttifakı ve Avrupa Birliği'ne yönelik kalıcı bir dış politika değişikliği mi olduğu önem kazanmaktadır. Makalenin amacı, Beyaz Rusya'nın dış politikasındaki yeni dinamiklerin sebeplerini ortaya koymak ve Rusya'nın bu değişimi nasıl algıladığını göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Beyaz Rusya, Lukaşenko, Doğu Ortaklık Projesi, Avrupa Birliği

Balance Strategy of Belarus and its Effects on Russian Foreign Policy

Abstract

The geopolitical rivalry between Russia and the USA-EU axis has been perceived more clear than ever after the Russia-Georgia war in 2008. This rivalry is continuing along the crescent from East Europe to the Blacksea and from Caucasia to Central Asia, today. Belarus has a very important place as a frontline of this struggle. If the Belarussian front falls down, the strategic balance will totally change both in Eastern Europe and in the Black Sea region for Russia. In this context, the changes in Belarussian politics have been evaluated with a sensitivity of "vital interest" in Russia. When the historic and ethnic relations between Belarussian and Russian people are considered as a fact, it will be very important to understand the real dimensions of last tensions between the two countries: Have the problems occurred just because of the competition between the leaders of the countries or is it a real change in Belarussian foreign policy to warm the relations with USA-EU axis? The aim of the article is to show the reasons of new dynamics in Belarussian foreign policy and to understand how Russia perceps this change.

Key Words: Russia, Belarus, Belarussian, Lukashenko, Eastern Partnership Project, European Union

---

* Uludağ Üniversitesi Yrd.Doç.Dr., E-posta: mert@uludag.edu.tr

Giriş

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında yaşadığı şoku atlaman Rusya Federasyonu, hem eski coğrafyası ile bağlarını tekrar iyileştirmek, hem de Federasyon'un dağılmasının önüne geçmek için Doğu Avrupa'dan, Karadeniz'e ve oradan Kafkasya ve Orta Asya'ya uzanan hilal üzerinde uzun süredir mücadele vermektedir. Bu mücadele öyle bir hâl almıştır ki, Rusya taktik ve stratejik anlamda ortaya koyabileceği tüm kozları kullanmaktadır. Bu süreçte Rusya'nın gerçek anlamda muhatap aldığı en önemli tehdit ise NATO'nun genişleme planlarıdır. Askeri bir ittifak olarak NATO'nun yayılacağı yeni alanlar büyük oranda eski Sovyet toprakları üzerinde bulunmaktadır. Ancak son zamanlarda görüldüğü üzere, ABD-Avrupa ekseninin "kaba gücü" (*hard power*) olan NATO bu politikada yalnız değildir. "Yumuşak güç" (*soft power*) unsuru olarak Avrupa Birliği de Rusya ile bir şekilde rekabet halindedir ve Rusya'nın tekrar güçlenmesi halinde yeni bir Soğuk Savaş'ın başlayacağından endişe duymaktadır. Bu nedenle belki ABD'den farklı yöntemlerle, ama aynı hedef doğrultusunda Rusya'nın etki alanını daraltmaya çalışmaktadır.

Rusya ile ABD-AB eksenli bu mücadelenin en önemli cephesi olarak Beyaz Rusya, Ukrayna ve Gürcistan öne çıkmaktadır. Bu cephe düştüğü takdirde Rusya, hem Karadeniz'i, hem de Kafkasya'yı kaybedeceğinin farkındadır. Böyle bir durum gerçekleşecek olursa son dönemde Orta Asya'da ABD'ne karşı kazandığı taktik başarıların, bölge ülkelerinde ABD politikalarını zor duruma sokarak sağladığı avantajın ve belki de en önemlisi Çin ve Hindistan ile kurduğu, "Şangay İşbirliği Örgütü" gibi, yeni siyasi ve ekonomik bağlantıların zarar göreceği aşikârdır. Dolayısıyla Rusya'nın Doğu Avrupa ve Karadeniz sınırını oluşturan her üç ülkedeki gelişmeler Rus dış politikası açısından "hayati çıkar" kavramı ile ifade edilmektedir. Belki dördüncü bir ülke olarak Moldova da bu üçlüye eklenebilir, ama onun rolü şu an için daha sınırlı görünmektedir.

Sovyetler Birliği Sonrası Rusya – Beyaz Rusya İlişkileri

Karadeniz'e doğru uzanan bu stratejik hilalin Avrupa'daki başlangıç noktası Beyaz Rusya'dır. Beyaz Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında, 25 Ağustos 1991 tarihinde, bağımsızlığını ilan

etmiş ve 1994'ten günümüze, Alexander Lukaşenko'nun idaresi altında varlığını devam ettirmiştir. Bağımsızlık sonrasında Sovyet döneminin iktisadi ve siyasi zihniyetini sürdüren Lukaşenko, uzun yıllar boyunca Rusya'nın kanatları altında ve Batı ile ilişkilerine ciddi mesafe koyarak ülkeyi yönetmiştir. Rusya ile yakın ilişkileri, 1996'dan beri "Rusya ve Beyaz Rusya Milletler Topluluğu (*Commonwealth of Russia and Belarus*)" adı altında yeni ve tek bir devlet için birleşme görüşmeleriyle daha da ilerlemiştir.

Rusya ile Beyaz Rusya arasındaki birleşme görüşmeleri 2 Nisan 1997 yılında imzalanan bir antlaşma ile güçlendirilmiş ve kurulacak devletin adı "Beyaz Rusya ve Rusya Birliği" olarak değiştirilerek, 25 Aralık 1998 tarihinde yapılan ek antlaşmalarla politik, ekonomik ve sosyal entegrasyon hızlandırılmıştır. 8 Aralık 1999 tarihi ise "Rusya ve Beyaz Rusya Birlik Devleti'nin Oluşturulması Antlaşmasının" imza tarihi olarak kayda geçmiştir. Bu iş birliğinde amaç Sovyetler Birliği benzeri yeni bir federasyon kurarak ortak bir dil, bayrak, anayasa, liderlik ve para birliği altında birleşmektir. Nitekim bu kararlılık, antlaşmanın 22 Aralık 1999'da Rusya Federasyonu ve 26 Ocak 2000'de Beyaz Rusya Parlamentosu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmesiyle açıkça gösterilmiştir (Deyermont, 2004).

Ancak yapılan antlaşmanın içeriğine bakıldığında kurulması düşünülen yeni devletin asli unsurları olan Rusya ve Beyaz Rusya'nın, egemenliklerini ve uluslararası düzeyde kimliklerini muhafaza ettiği, üye ülkelerin yalnızca önceden antlaşmaya koydukları konularda yetki devrinde buldukları görülmektedir. Bu doğrultuda, antlaşma ertesinde kurulması düşünülen birlik için çalışmalara başlanmış ve bir sekretarya oluşturulmuştur.

Birlik Antlaşması, yapılan hazırlıklara ve istikrarlı bir sekretarya çalışmasına karşın, her iki devletin de zamanla birleşmeye yönelik eski isteklerini kaybetmesiyle, giderek zayıflamaya başlamıştır. Önce Rusya ve sonra Beyaz Rusya, daha 2001 yılında ortak sınır üzerindeki gümrük kontrollerini sıkılaştırdıklarında, bir "gümrük birliğinden" söz etmenin anlamı kalmamıştır. Aynı şekilde ortak bir para değeri üzerinde geliştirilmesi düşünülen ekonomik entegrasyon çalışmaları da pek çok kez ertelenmiş ve ortak bir para değeri bir türlü yürürlüğe sokulamamıştır. Ayrıca her iki devlet de ulusal sembollerinden

vazgeçmemiş ve farklılıklar ekonomik ve siyasi kararlara yansımıştır. Örneğin, 2004 yılında tamamlanacağı düşünülen “para birliği”, önce 2005 yılına, daha sonra 2006 ve 2007 yılına ertelenmiş, 2008 yılına gelindiğinde ise, Beyaz Rusya Merkez Bankası, Beyaz Rusya rublesinin, Rusya rublesi yerine ABD dolarına bağlanacağını bildirmiştir (Belarus to Link, 2007). Bu bağlamda, 2007 başından beri Rusya ve Beyaz Rusya arasındaki birlik görüşmelerinin iyi gittiğini söylemek mümkün değildir. Lukaşenko'nun ifadesiyle “Rusya, yapılan görüşmelerde bir ortaklık anlaşmasından ziyade, Beyaz Rusya'nın Rusya'ya katılacağı bir ilhak anlaşmasını öngörmektedir”. Lukaşenko'ya göre bu tavır, Beyaz Rusya'nın egemenliğini ve bağımsızlığını “gömmek” anlamına gelecektir (Lukashenka Says Russia, 2007). Bu durumda, birliğin bayrağı ve devlet sembolleri oluşturulmuş olsa dahi Beyaz Rusya, Rusya ile farklı bakış açılarına sahip olduklarını söyleyerek birlik projesine karşı çıkmaya başlamıştır. Rusya ise özellikle ekonomik gerekçelerle Beyaz Rusya ile hemen bir bütünleşme sürecine girmek istememiş, Beyaz Rusya'nın getireceği ek yükü karşılamak niyetinde olmadığını göstermiştir. İlişkilerini daha ziyade, Beyaz Rusya'nın askeri ve siyasi desteğini sürdürmesi amacıyla ilerletmiş, özellikle Polonya üzerinden gelen Avrupa Birliği etkisini kırmak için “birlik” düşüncesi sürekli canlı tutmaya çalışmıştır (Narkeviciute, 2009).

Buna karşın Lukaşenko, Avrupa Birliği ile yakınlaşmayı desteklemiştir. Bir anlamda Rusya'ya ihtiyacı olmadığını göstermeye çalışmıştır. Rusya ise Beyaz Rusya'nın AB ile yakınlaşmasını önlemek için kendisi ile birleşme projelerini destekleyecek kaynak yapısını oluşturmuştur. Nitekim 2007 yılı sonunda, 13-14 Aralık'ta Minsk'de bir araya gelen Putin ve Lukaşenko yeni devletin geliştirilmesi için yapılacakları görüşmüştür. Ancak beklenenin aksine bir “Birlik Parlamentosu” ya da “Birlik Devleti'nin Anayasal Metni” somutlaştırılamamıştır.

Bu arada Rusya Devlet Başkanlığı görevini yürüten Putin'in, 2008 yılında görevinden ayrılacak olması ve mükerrer şekilde aynı göreve seçilememesinin birleşme sürecini hızlandıracağı ve Putin'in yeni devletin başına geçeceği yolunda spekülasyonlara neden olmuştur. Ancak Aralık 2007 buluşmasında ortaya çıktığı üzere, beş ayrı seçeneğe göre hazırlanmış birleşme senaryolarının hemen hepsinde 7-10 yıllık bir

geçiş sürecine ihtiyaç duyulması, kısa vadede böyle bir sürecin işletilemeyeceğini ortaya koymuştur. Bu gelişmeler Lukaşenko'nun Rusya ile ilişkileri ağırdan alarak, Avrupa Birliği'ni Rusya'ya karşı bir denge unsuru olarak kullanmak isteği şeklinde değerlendirmelere neden olmuştur. Ayrıca, Putin'in iktidara gelmesi ile birlikte Lukaşenko ve Putin arasında adeta kişisel bir nüfuz mücadelesi de başlamıştır. Bu mücadelede Avrupa Birliği'nin alacağı konum, Lukaşenko'nun tavrı açısından belirleyici olacaktır.

Beyaz Rusya ve Batı Arasında Yumuşama (Détente)

Beyaz Rusya ile AB ilişkileri, 2008 yılı Ağustos ayında Rusya ile Gürcistan arasında çıkan "Kafkas Savaşı"ndan sonra hızlı bir normalleşme sürecine girmiştir. Bu durum Lukaşenko'yu rahatlatmıştır. Kuşkusuz bu yakınlaşmada hem AB'nin, hem de Beyaz Rusya'nın karşılıklı beklentileri rol oynamaktadır. Batı dünyası açısından Rusya'nın, Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanımamasından sonra Beyaz Rusya'nın da benzer bir adım atmaması önemli bir kazanım olmuştur. Bu kararda Minsk'in meseleyi Batı ile Rusya arasında pazarlık konusu yapması ve Kosova ihtilafındaki tutumunun tekrarlanması endişesiyle Avrupa ülkelerinin, Beyaz Rusya'ya Güney Osetya ve Abhazya'yı tanımaması için destek vermesinin rolü büyüktür. Nitekim 2008 Kafkas Savaşı ertesinde AB ülkeleri artık Beyaz Rusya'da muhaliflerden ziyade, iktidarı desteklemeye başlamışlardır. Ayrıca Beyaz Rusya hızlı bir şekilde AB'nin 'Doğu İş birliği' programına dâhil edilmiştir.

Kuşkusuz AB ile yakınlaşma sürecinin hızlanmasından Beyaz Rusya'nın da önemli çıkarları vardır. 2006 yılı sonundan itibaren Rusya'nın Beyaz Rusya'ya verdiği mali desteği belli şartlara bağlamak istemesi, Rusya ve Beyaz Rusya arasındaki ilişkilerin giderek bozulmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Minsk, Moskova'nın nüfuzundan kaynaklanan tehdidi dengeleyebilmek için şiddetle Batı ile ilişkilerini geliştirmeye ihtiyaç duymuştur. Ayrıca, 2008 yılında başlayan küresel ekonomik krizin etkisi ile birlikte Beyaz Rusya'nın ciddi ekonomik sorunları ortaya çıkmıştır. Ticaret hadlerinin tersine dönmesi, dış ticaret talebinin azalması ve yurtdışından mali kaynak temin etmekte yaşanan zorluklar, Beyaz Rusya'nın döviz rezervlerinde azalmaya neden olmuştur. Neticede bu koşullar, Beyaz Rusya'yı faydacı bir yaklaşıma

yönlendirmiştir. 2008 Ekim ayında Beyaz Rusya ekonomik istikrarı sağlamak için IMF'ye stand-by anlaşması için başvuru yapmış ve başvuru sonunda 12 Ocak 2009 tarihinde yapılan anlaşma ile 2.51 milyar dolar kaynak temin edilmiştir. Bu anlaşma ile Beyaz Rusya mali ve idari sisteminde özelleştirmeler ve devlet sektörünün küçültülmesi de dâhil olmak üzere önemli şartları kabul etmiştir (IMF-Press Release, 2009). Bu durum politik düzeyde, Beyaz Rusya'nın "Rusya'ya olan bağımlılığını tekrar gözden geçirdiği" şeklinde yorumlanmıştır.

Beyaz Rusya'nın borç için AB yerine, ABD'nin "kontrol" ettiği IMF'ye başvurması da ilginç bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bir açıdan böyle bir tercih Lukaşenko açısından anlaşılabilir bir durumdur. Çünkü IMF, borç vermek için ön koşul olarak AB gibi politik reformlar dayatmamakta, ekonomik ve idari düzenlemelere bakmaktadır. Ancak bir başka açıdan ise bu durum, Beyaz Rusya'nın Rusya ve AB arasında kurduğu denge oyununu genişlettiği ve ABD'yi de içine alan daha geniş bir alanda manevra kabiliyeti kazandığını göstermektedir. Nitekim Lukaşenko, ABD ile iyi ilişkiler kurulması için Beyaz Rusya'nın bazı konularda geri adım atabileceğini belirtmektedir. İlişkilerin yeniden kurulması ve geliştirilmesi için bugüne kadar üzerinde anlaşılamayan konularda taviz verebileceğinin altını çizen Lukaşenko, "*Bağımsızlığımız dışında her konuda geri adım atmaya hazırız*" şeklinde açıklamalar yapmaktadır. Kuşkusuz ilişkilerin iyileştirilmesi konusunda önemli bir etken de, IMF'nin Beyaz Rusya'ya yapılan yardımı arttırma kararı olmuştur. Ayrıca, Rusya ve Beyaz Rusya arasında yaşanan "Süt Krizi" de, Batılı ülkelere sıcak mesajlar yollanmasında önemli rol oynamıştır (Beyaz Rusya ABD, 2009; ABD'den Lukaşenko'ya Teşekkür, 2009).

Böylece Beyaz Rusya, IMF ve AB ile ilişkilerini geliştirerek hem ekonomik durumunu iyileştirmek, hem de Rusya'ya karşı bir pazarlık gücü kazanmak istemektedir. Bu gerçeği farklı bir boyuttan BDT Ülkeleri Enstitüsü Başkanı Konstantin Zatulin de dile getirmekte ve Batı ülkelerinin öteden beri Rusya'nın eski SSCB ülkelerindeki etkisini azaltmaya çalıştığını ileri sürmektedir. Bu nedenle daha önce diktatörlük rejimi olarak tanımlanan ülkelere yönelik Batılı değerlendirmelerin değiştiğini savunmaktadır. Zatulin'e göre, benzer bir yakınlaşma İslam Kerimov ile de yürütülmektedir. Örneğin, daha

önce batılı ülkelerin, Andican olayından Özbek Hükümeti'ni sorumlu tutarken, sonradan bu olayı herkesin unuttuğunu ve Kerimov yönetimi ile yakınlaşma sürecinin başlatıldığını ifade etmektedir. Ancak Lukaşenko'nun ya da Kerimov'un Rusya ile ilişkileri koparacağını düşünmenin ise doğru olmayacağını ileri sürmektedir. Bu görüşe Fransız akademisyen Alexandra Goujon da katılmakta ve Lukaşenko'nun yaptığı mali, siyasi ve idari değişikliklerin, kozmetik değişiklikler olduğunu söyleyerek, Beyaz Rusya'nın ne kolay kolay Rusya'dan uzaklaşabileceğini, ne de rejimini değiştirebileceğini ifade etmektedir (Klump, 2009).

Goujon'a göre, Beyaz Rusya tipi bir liberalizasyon süreci üç noktada sorgulanmak durumundadır (Klump, 2009):

– Her şeyden önce bu liberalizasyon girişiminin ilk ve en önemli hedefi ekonomik alandır. Amaç, dış yatırımcıyı teşvik edecek uygun ortamı yaratmaktır ve değişiklikler bunun için yapılmaktadır.

– Bu süreç oldukça “kontrollü” bir biçimde yürütülmektedir, çünkü amaç tam bir demokrasiye geçiş ya da ekonomik liberalizasyon değil, daha sınırlı bir değişimdir. Beyaz Rusya rekabete açık bir piyasayı öncelikli hedef olarak görmemektedir. Merkezi kontrolün bir şekilde devam ettirilebileceği bir piyasa tasarlanmaktadır.

– Başka bir deyişle Beyaz Rusya'daki değişim tamamen ekonomik ve jeopolitik ihtiyaçlar neticesinde gündeme gelmiştir, istekli ve önceden planlanmış bir süreç değildir. Ayrıca ekonomik liberalizasyonun otomatik bir biçimde politik liberalizasyonu sağlayacağı beklentisi de gerçekçi değildir. Beyaz Rusya için hazırlanan model daha çok, otoriter bir rejimle liberal bir ekonominin birleştirildiği “Çin Modeli”ne benzemektedir.

Beyaz Rusya ve Rusya Arasında Artan Gerilim ve Belirsizlikler

Beyaz Rusya'nın pozisyonuna dair belirsizliklere ve Batı ile sorunlarına karşın, dış politikasındaki değişimin Rusya'da çok dikkatli bir biçimde ve kaygıyla izlendiği görülmektedir. Rusya, Beyaz Rusya'nın AB ile yakınlaşmasından fevkalade rahatsızlık duymaktadır. Bu kaygıları arttıran en önemli unsurlardan biri de Beyaz Rusya'nın “Doğu Ortaklık Projesine (Eastern Partnership Project)” dâhil

edilmesidir. 7 Mayıs 2009'da Prag'da Beyaz Rusya'nın da katılımıyla gerçekleşen "Doğu Ortaklık Projesi" çerçevesinde AB, projeye katılan ülkelere 2013 yılına kadar 600 milyon avro aktarmayı planlamıştır. Bu para çok fazla olmamakla birlikte, projeye katılan ülkeler tarafından simgesel bir siyasi destek olarak kabul edilmektedir. "Akdeniz İçin Birlik Projesi" ile birlikte "Doğu Ortaklık Projesi"nin, gerek Güney'de 'Avrupa'nın komşularına' gerekse Doğu'da 'Avrupalı komşularına' bir gün AB'ye üyelik için müracaat hakkı kazandıracaklığı ifade edilmekte, 1991 yılında Polonya, Macaristan, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti'nin üyelik girişimleri çerçevesinde oluşturulan "Visagrad Grubu" örnek gösterilmektedir. Ancak AB'nin belgelerine yansıyan şekliyle, söz konusu ülkeler "Avrupa ülkeleri" olarak değil, "doğulu ortaklar" olarak tanımlanmaktadır. Hatta AB üyesi bazı ülkeler, açıkça Beyaz Rusya'nın projeye dâhil edilmesini doğru bulmadıklarını ifade etmekte ve onu Rusya'nın "Truva Atı" olarak gördüklerini söylemektedirler (Marples, 2009; Narkeviciute, 2009).

Oysa projeye katılan ülkeler, AB'den "yeni ortaklıklar" konusunda destek beklemekte ve bir gün AB'ne üye olacaklarını düşünmektedirler. Bu kapsamda Beyaz Rusya, AB ile üç dört yıl içinde serbest ticaret bölgesi oluşturmak isteğini açıkça beyan etmiştir. Beyaz Rusya'nın Başbakan Birinci Yardımcısı Vladimir Semaşko, parlamentoda yaptığı konuşmada, temel amacının, ülkesi ile AB arasında serbest ticaret bölgesi kurulması olduğunu net bir şekilde dile getirmiştir (Belarus AB ile, 2009).

Lukaşenko ise bir yandan Rusya'nın yanında olduklarını açıklarken, diğer yandan da İsrail Dışişleri Bakanı Liberman'dan Batı ile ülkesi arasında arabuluculuk yapmasını ve rejiminin tanınmasını istemiştir. Denge politikası izlemeye çalışan Beyaz Rusya, öte taraftan da Rusya'yı, Gürcistan'dan tek taraflı bağımsızlıklarını ilan eden Güney Osetya ve Abhazya'yı tanıması için kendisine şantaj yapmaya çalışmakla suçlamıştır. Beyaz Rusya, Moskova'nın açtığı 2 milyar dolarlık kredinin son dilimi olan 500 milyon dolar için Güney Osetya ve Abhazya'nın tanınmasının şart koşulduğunu söylemektedir. Rusya ise bu iddiaları reddetmektedir. Ancak Beyaz Rusya liderinin bu açıklaması, Moskova-Minsk ilişkilerindeki gerginliğin seviyesini açık bir biçimde ortaya koymuştur. Bu gerginliğin artmasında etkili olan bir başka konu da,

Beyaz Rusya ile Gazprom arasında yaşanan 244 milyon dolarlık borç krizi olmuştur. Ayrıca, Rusya'nın Beyaz Rusya'dan süt ürünlerinin ihraç edilmesini yasaklamasından sonra, Beyaz Rusya'nın buna tepki olarak, Moskova'da düzenlenen ODKB zirvesine katılmayarak Ortak Acil Müdahale Gücü Antlaşmasını imzalamayı geciktirmesi, Rusya'yı kızdırmıştır (Gazprom, Beyaz Rusya'dan, 2009).

Bu gelişmeler çerçevesinde Beyaz Rusya Maliye Bakanı Andrey Harkovets, AB'ye mali yardımda bulunması için başvuruda bulduklarını açıklamıştır. Rusya'nın Beyaz Rusya'ya vermeyi taahhüt ettiği 500 milyon dolarlık kredi konusunu henüz değerlendirmediklerini belirten Harkovets, *"Bu konuyu hala değerlendirmiyoruz. Biz öncelikle politikamızın doğruluğunu teyit edecek olan Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) tepkisini bekleyeceğiz. Rus karşıtlarımızla görüşmede ortaya koyabileceğimiz şey budur"* şeklinde konuşmuştur. Beyaz Rusya Merkez Bankası Başkanı, Nikolay Luzgin de yaptığı açıklamada, IMF Yöneticiler Konseyi'nin Haziran ayı sonunda yapacağı toplantıda Minsk'e verilecek kredinin miktarını 1 milyar dolar daha yükseltmesini beklediklerini kaydederek, *"Yöneticiler Konseyi'nin 29 Haziranda toplanması bekleniyor ve biz bu toplantıda müspet bir karar umuyoruz"* demiştir. Luzgin, Beyaz Rusya'nın IMF'in tüm şartlarını yerine getirdiğini belirterek, yakın bir zamanda döviz sepetindeki Beyaz Rusya rublesindeki dalgalanma koridorunu yüzde 10'a kadar genişletme kararı aldıklarını kaydetmiştir (Beyaz Rusya AB'den, 2009). Nitekim IMF de 29 Haziran 2009'da yaptığı açıklama ile Beyaz Rusya'ya verilecek olan desteğin 2.51 milyar dolardan 3.52 milyar dolara çıkarıldığını, böylelikle yardımın 1 milyar dolar arttırıldığını ve dünya ekonomisinin giderek kötüleşen durumu nedeniyle, borç paketinde daha önceden talep edilen pek çok şarttan vazgeçildiğini açıklamıştır (Belarus: IMF, 2009).

Ancak Beyaz Rusya ve Rusya arasındaki ekonomik ve siyasi gerginliklerin daha ziyade Lukaşenko'nun tavrı nedeniyle arttığına inanan Rusya da, Beyaz Rusya'yı kaybetmemek ve küresel ekonomik krizden olumsuz etkilenen komşularına yardım etmek amacıyla 7,5 milyar dolarlık bir fon oluşturduğunu ve bu ülkelerin arasında Beyaz Rusya'nın da bulunduğunu açıklamıştır. Rus parlamentosunun alt kanadı Duma, Devlet Başkanı Dimitriy Medvedev'in Şubat 2009 tarihinde sunduğu "Nakit Havuzu" anlaşması tasarısını, ilgili oylamada

5'e karşı 409 oyla kabul etmiştir. Avrasya Ekonomik Topluluğu üyeleri Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan için oluşturulan fondan yardımın, hibe mi, yoksa kredi şeklinde mi yapılacağı konusu netliğe kavuşturulmamakla birlikte analistler, Moskova'nın komşu ülkelere zor günlerinde yardım ederek, bu ülkeler üzerindeki etkisini artırmak ve eski Sovyet Cumhuriyetlerinin de Gürcistan ve Ukrayna örneğini izleyerek Batıyla yakınlaşmasını engellemek olduğunu açıkça ifade etmişlerdir (Rusya'dan Komşuya, 2009).

Görüldüğü gibi Rusya ve Batı arasında, "mali yardım programları" kullanılarak büyük bir güç mücadelesine girilmiş durumdadır. Eski Sovyetler Birliği toprakları üzerinde kıyasıya bir rekabetin yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu yeni dönemde artık silahların yerini, uluslararası şirketler ve onların yapacakları doğrudan yatırımlar ile gümrük politikaları, düşük faizli kredi anlaşmaları, enerji ortaklıkları ve bazen de siyasi ayrıcalıklar almıştır. Bu çerçevede Rusya da dış politikasını revize etmiş, liberal ekonomik sistem içinde kullanabileceği, rekabet gücü yüksek şirketleri (örn. Gazprom) ve mali yardım programları aracılığı ile nüfuz etmek istediği ülkelere müdahale etmeye başlamıştır. Neticede Rusya'nın Beyaz Rusya'da izlediği havuç/sopa politikasının ne kadar etkili olacağını zaman gösterecektir, ancak son olarak uyguladığı "süt yasağı" nedeniyle Beyaz Rusya en önemli ihracat kalemlerinden biri olan süt ürünlerini bir dönem Rusya'ya satamamıştır (Rusya'dan Belarus'a, 2009). Kısa süre öncesine kadar tek devlet çatısı altında birleşme planları yapan Rusya ile Beyaz Rusya ilişkilerinde, "süt krizi" nedeniyle ilişkiler kopma noktasına kadar gelmiştir. Minsk'in Moskova'da yapılan Ortak Güvenlik Anlaşması Zirvesi'ni bu nedenle boykot etmesi ortamı gerginleştirmiştir. Rusya Devlet Başkanı Dmitriy Medvedev toplantıya gelmeyen Beyaz Rusya lideri Aleksandr Lukaşenko'yu "ortak gibi davranmamakla" suçlamış ve "Katılmayacağını söylemek için bir telefon bile etmedi... Kapıldığı bu süt histerisinden kurtulması lazım." demiştir. Minsk'in Moskova toplantısında alınan kararların meşru olmadığını açıklaması krizi daha da artırmış, Kommersant gazetesine konuşan bir Kremlin yetkilisi de, Lukaşenko'yu kastederek, "Galiba birileri artık başkan olmak istemiyor!" vurgusu yapmıştır (Başlamış, 2009).

Bu arada, Rusya'nın doğalgaz satışı nedeniyle doğan alacağını da Beyaz Rusya'dan tahsil etmek istemesi, ilişkileri olumsuz yönde etkilemeye devam etmiştir. Rusya'nın bu hamlesine karşılık olarak, aralarındaki gümrük birliği anlaşması buna izin vermemesine rağmen Beyaz Rusya, "kaçakçılık" gerekçesiyle Rusya'ya mal götüren TIR'ları aramaya başlamıştır. Bunun üzerine Moskova yönetimi, bu ülkeden ithal edilen süt ve süt ürünlerinin sevk edilmesine yeniden başlanması konusunda mutabakat sağlandığını duyurmuş, Rusya'nın bu tedbirine karşı Beyaz Rusya da aldığı, "Rusya'dan gelen mallara sıkı gümrük kontrolü" kararını kaldırmıştır. Beyaz Rusya bu arada, Rusya ile bağlantıyı sağlayan ana kara ve demir yollarında, Rusya'dan gelen mallara karşı her zaman için sıkı bir gümrük kontrolü başlatabileceğini açıklamıştır (Belarus'a Havuç-Sopa Taktiği, 2009).

Rusya'nın Beyaz Rusya'dan gelen süt ve daha sonra et ürünlerine karşı uyguladığı yasaklama kararı ve doğalgaz borcunu gündeme getirmesine karşılık, Lukaşenko'nun son dönemde verdiği bir başka tepki de, Rusya'nın Beyaz Rusya'dan geçerek Letonya'ya yılda 10 milyon ton petrol taşıyan boru hattını "güvenlik" gerekçesiyle kesmesidir. Petrol boru hattının eski ve bakımsız kaldığını, Rus petrol şirketinin boru hattının bakımına yeterli ilgiyi göstermediğini ve Beyaz Rusya'da birkaç kez çevre felaketi yaratacak kazalar yaşanmasına sebep olduğu için bu hattın kapalı tutulabileceğini söylemektedir (Belarus Has Banned, 2009). Ancak bu gerekçeler doğru olmakla birlikte, Beyaz Rusya'nın Rusya'nın petrol ihracatını olumsuz yönde etkilemeye çalıştığı da bir vakiadır.

Lukaşenko'nun Rusya ile artık açıktan yürüttüğü mücadele, bugün Rusya ve Beyaz Rusya arasındaki birleşme beklentisini neredeyse tamamen ortadan kaldırmıştır. Lukaşenko, Rusya ile ilişkilerde büyük bir hayal kırıklığı yaşandığını, geleceğe ilişkin ciddi kaygıları olduğunu ve AB-ABD ile ilişkilerini geliştirmek istediğini söylemektedir (Belarussian pres, 2009). Bunun yanında Rusya ve Abhazya'daki beklenti her ne kadar, Beyaz Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'yı tanıyacağı yönünde olsa da (Markedonov, 2009), Beyaz Rusya'nın yeni yaptığı bir duyuru ile bu bölgelere gidecek vatandaşlarının muhakkak Gürcistan üzerinden giriş yapmasını istemesi, Beyaz Rusya'nın AB'nin

de isteği doğrultusunda Gürcistan'ın toprak bütünlüğünden yana tavır koyduğu şeklinde yorumlanmıştır (Belarus calls its citizens, 2009).

Beyaz Rusya'da "Değişimin" Sürekliliği Sorunu ve Lukaşenko Faktörü

Sonuç olarak, önümüzdeki dönemde Rusya ve Beyaz Rusya arasındaki ilişkilerin eskiye nazaran giderek farklılaşacağı ve Lukaşenko'nun liderliğindeki Beyaz Rusya'nın Batı'ya daha da yaklaşacağı söylenebilir. Bu noktada bazı sorular öne çıkmaktadır:

Herhangi bir Beyaz Rusya yönetimi, ekonomik ve siyasi bağımlılığı düşünülecek olursa, Rusya'yı karşısına alacak bir politika izleyebilir mi?

Rusya ile gerginliği tırmandırma politikası, Lukaşenko'nun kişisel politikası olarak görülebilir mi?

Beyaz Rusya kamuoyunun ve bürokratik elitlerinin Rusya ile ilişkilerin gerginleşmesine tepkisi ne olur?

AB ve ABD'de Beyaz Rusya'yı her koşulda destekleyecek bir siyasi iradeden bahsedilebilir mi?

Bu sorulara en sondan başlayarak cevap verilecek olursa, hem AB'nin hem de ABD'nin Beyaz Rusya'ya azami ölçüde destek verecek bir iradeye sahip olduğu söylenebilir. Bunun hem moral anlamda, hem de stratejik anlamda ciddi bir altyapısı olduğu görülmektedir. ABD ve AB'nin eski Sovyetler Birliği topraklarındaki ilerleme stratejisinin en önemli iki kanat ülkesinden biri olan Beyaz Rusya'nın (diğeri Ermenistan), Rus hegemonyasından çıkartılması askeri ve siyasi açıdan Batı için büyük bir kazanç olacak ve Rusya'nın moral gücüne büyük bir darbe vuracaktır. Halen Beyaz Rusya'dan Abhazya ve Güney Osetya'nın tanınmasına dair bir işaret alamayan Rusya'nın şaşkınlığı düşünülecek olursa, böyle bir gelişmenin Rus karar alıcılar üzerinde yarattığı hayal kırıklığı ve tahribat büyük olacaktır. Üstelik NATO'nun doğuya doğru genişleme stratejisi içinde Beyaz Rusya çok önemli bir yer tutmaktadır.

Ancak bu noktada kilit unsur Beyaz Rusya'daki yönetici elitin, bir başka deyişle üst düzey bürokrasinin yapısı ve değişime tepkisidir. "Siloviki" olarak adlandırılan muhafazakâr ve Rusya yanlısı bürokrasi yakın zamana kadar devletin aygıtının başında kalmıştır. 2006 yılındaki

muhalif grupların kitlesel gösteriler esnasında Aleksander Lukaşenko'ya büyük destek vermiştir. Buna karşılık devlet içindeki tüm önemli kurumlarda idareyi ellerinde tutmuşlardır (Eskola, 2009). Batı ile ilişki kurulmasına direnen ve Rusya ile işbirliğini savunan bu grup, Putin - Lukaşenko gerilimiyle Beyaz Rusya lideri için sorun olmaya başlamıştır. Lukaşenko'nun denge politikası için uygun görülmemesi ve gelecekte Beyaz Rusya Başkanlığı için yarışarak, Lukaşenko'ya rakip olabilecek bu grup, 2007–2008 döneminde tasfiye edilecektir. Aralık 2010 seçimlerinde, dördüncü dönem için başkanlığa tekrar aday olması beklenen Alexander Lukaşenko'nun, herhangi bir nedenle bunu başaramaması halinde iktidarı garantilemek için yerine büyük oğlu Viktor Lukaşenko'yu getireceği söylenmektedir. Bu durumda Alexander Lukaşenko'nun eski yoldaşlarını oğlunun önünü açmak için neden tek, tek görevden aldığı daha iyi anlaşılmaktadır.

“Siloviki”nin başında bulunan Güvenlik Konseyi Devlet Eski Sekreteri Viktor Şeyman'ın görevden alınmasının bir dönüm noktası olduğu tasfiye sürecinde, Viktor Lukaşenko ile geçinemeyen tüm eski kadronun görevden alınması beklenmektedir. KGB Şefi Stsyapan Sukharenka ve Birinci yardımcısı Vasil Dzemyantsey - (Temmuz 2007), Başkanlık Yönetimi'nden Henadz Nyavylas - (2008) ve İçişleri Bakanı Uladzimir Navumau - (Nisan 2009) tasfiye sürecini yaşayan isimlerden yalnızca bir kaçıdır (Eskola, 2009).

“Siloviki”nin tamamının olmasa bile lider kadrosunun görevden alınması, Beyaz Rusya'daki siyasi dengeleri belirgin şekilde değiştirmiştir. Siyasi ve ekonomik reformlar başlatılabilmektedir. “Siloviki”nin yerine “teknokratlar” olarak anılan, Viktor Lukaşenko'ya yakın, Sovyet sonrası kuşağı temsilen, pragmatist bir grup iktidara gelmiştir. Bu grubun, otoriter yönetim modeli açısından eskisinden çok fazla bir farkı olmamakla birlikte, liberalleşen ekonomi ve özelleştirmelerden elde ettikleri kârlar sebebiyle çıkarlarını daha fazla gözetebilecekleri, dolayısıyla Batı ile ilişkilerini sürdürerek, ılımlı bir tavır sergileyecekleri düşünülmektedir (Eskola, 2009).

Buna karşın daha alt düzeylerde, başta “(askeri) güvenlik bürokrasisi” olmak üzere, kamuoyunun önemli bir kesiminde Rusya ile ilişkiler çok özel bir yer tutmaktadır. Ekonomik ve siyasi yakınlığı aşan, tarihsel ve sosyolojik bir birliktelik söz konusudur. Bugün Beyaz Rusya

kamuoyu giderek Batı'ya yakınlaşsa da halen Rusya'ya ve Rus kimliğine olan güçlü bir bağlılığı vardır. Yapılan kamuoyu yoklamalarına göre; Beyaz Rusya halkına Rusya ve AB arasında bir tercih yapmaları ve yanıtlarının ne olacağı sorulduğunda, yıllara göre ortaya çıkan tablo (% olarak) şu şekildedir (The Warm Wind, 2009):

Yanıt Varyantı	09'03	06'04	12'05	06'06	12'07	03'08	12'08	03'09
Rusya ile Entegrasyon	47.6	47.7	51.6	56.5	47.5	45.3	46.0	42.4
Avrupa Birliği Üyeliği	36.1	37.6	24.8	29.3	33.3	33.4	30.1	35.1

Tabloya göre Rusya'ya verilen destek düzeyinin giderek azaldığı görülmekle birlikte, bütünleşmeye yönelik kuvvetli bir desteğin halen sürdüğü söylenebilir. Bu destek Rusya'nın Batı ile olan sürtüşmeli konuları söz konusu olduğunda daha da artmaktadır. Örneğin Beyaz Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını tanınması konusunda fikirleri sorulduğunda, Beyaz Rusya kamuoyunun Mart 2009 tarihli düşüncesi şöyledir (The Warm Wind, 2009):

Yanıt Varyantı	%
Evet, bağımsızlıkları tanınmalıdır.	44.6
Hayır, bağımsızlıkları tanınmamalıdır.	7.7
Benim için fark etmez.	37.1
Fikri Bilinmeyen/Öğrenilemeyen	10.6

Ancak bu noktada şu da belirtilmelidir ki; Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarının tanınmasını isteyen kesimin Eylül 2008'deki oranı % 63'tür. Dolayısıyla Beyaz Rusya ve Rusya arasındaki ilişkilerde süren gerginlik ve özellikle AB'nin başlattığı yeni açılım, Beyaz Rusya halkının tavrını da etkilemeye başlamıştır.

Bununla birlikte, halk ve bürokrasi içinde Rusya'ya ciddi destek olduğuna işaret eden olgulara da zaman zaman rastlanmaktadır. Rusya'yı aşarak Rus kimliğine ve geleneğine bağlılık olarak da yorumlanabilecek bu destek, özellikle ülkenin kimi sembollerinde somutlaşmaktadır. "Teknokratlar" olarak anılan yeni yönetici elit, Lenin ve Stalin'i ülkenin sembolü, Moskova'yı evrenin merkezi ve sosyalizmi de insanlığın parlak geleceği olarak görmese de (Eskola, 2009), Beyaz Rusya'da halk ve entelijansiya, köklerine ve geçmiş yönetim geleneğinin sembollerine sahip çıkmakta, söz konusu sahiplenme "güvenlik bürokrasisi" saflarında daha da artmaktadır. Örneğin; Rusya'da dahi ismini değiştirmiş olmasına karşın, Beyaz Rusya istihbarat servisinin adı halen KGB olarak devam etmektedir. Ayrıca ilginç bir tartışma da Lenin'in "Kızıl Meydan"da bulunan ve sergilenen naaşı etrafında yaşanmıştır. Rusya'da, Lenin'in mumyalanmış naaşının halen ideolojik bir sembol olarak tutulması yanlış bulunup, gömülmesi gerektiği söylendiğinde, Beyaz Rusya naaşı kendi topraklarına almak istediğini söylemiştir (Lenin's Body, 2009).

Özellikle ülkenin askeri elitleri Rusya ile yakın işbirliğinin devamını istemektedir. Nitekim Beyaz Rusya ve Rusya arasındaki askeri iş birliği bugün halen yüksek bir seviyede devam etmektedir. Bu ilişkiler çerçevesinde ortak güvenlik ve silah alım anlaşmaları ve askeri tatbikatlar yapılmaktadır. Zapad (Batı) 2009 askeri tatbikatı, komando birliklerinin eğitimi ve ABD'nin füze kalkanı sistemine karşı 2010 yılına kadar S-300 ve S-400 füzelerinin Beyaz Rusya'ya yerleştirilmesi kabul edilmiş (Belarus, Russia to conduct, 2009), Rusya'nın ABD'nin "Füze Savunma Kalkanı" girişimine karşı çok önemli bir karşı tedbir olarak nitelendirdiği, "Müşterek Bölgesel Hava Savunma Sistemi" imzalanmıştır. Bu konudaki tek önemli kriz Lukaşenko'nun Ortak Güvenlik Anlaşması Zirvesi'ndeki tutumu olmuştur. Lukaşenko, 2009 yılı Haziran ayında Moskova'da düzenlenen Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü zirvesine katılmamıştır.

Halkın Rusya ile ilişkilerin bozulmasında Alexander Lukaşenko'ya nazaran daha yumuşak bir görüşe sahip olması ve itidalli davranma eğilimi göstermesi, Beyaz Rusya ve Rusya arasındaki ilişkilerin ağırlıklı olarak Lukaşenko'nun inisiyatifiyle şekillendirildiğini akla getirmektedir. Bu durumda Lukaşenko'nun gerilim ve denge

politikalarını sürdürecektir becerisinin olup, olmadığı sorgulanabilir. Lukaşenko iktidar döneminin ilk yıllarındaki beklentilerin aksine 15 yıldır yönetimde kalma becerisini göstermiştir. Bunda Beyaz Rusya'nın düzenli bir şekilde ekonomik büyüme sağlaması, bu büyümeyi eski tip Sovyet sistemini kullanarak (neo-liberal politikalar ve özelleştirmeler ile işsizlik yaratmadan) başarabilmesi, ülkedeki sıkı güvenlik sistemini iyi kullanarak suç oranlarını düşük tutması ve eski Sovyet cumhuriyetleri ile karşılaştırıldığında yeni düzene daha yumuşak bir geçiş yapabilmesi en önemli unsurlar olmuştur (Babich, 2009). Ayrıca, yapılan kamuoyu yoklamalarında ortaya çıktığı üzere, Lukaşenko'nun alternatifsiz olması, yani güçlü bir muhalif liderin çıkmamış ya da çıkamamış olması da iktidarın değişmesini engellemiştir. Nitekim bu psikolojik unsur, IISEPS'in anketlerinde açıkça görülmektedir. Halka Lukaşenko'yu neden seçtikleri sorulduğunda verilen cevaplar (% olarak) görüldüğü gibidir (Let us Contrive a Despot..., 2009):

Yanıt Varyantı	Beyaz Rusya – Mart 2009
Seçecek daha iyi bir aday yoktu	44.2
Gelecekte yaşam düzeyimi daha iyiye götüreceğini düşünüyorum	31.9
Kişisel ve profesyonel niteliklerini beğeniyorum	15.1
Başarılı ve cesur buluyorum	13.1

Lukaşenko'nun oldukça uzun bir süredir iktidarda kalmasının önemli nedenlerinden biri de, ülkede sağladığı ekonomik istikrardır. Ekonomik istikrar bozulduğu takdirde Lukaşenko'nun popülaritesinde ciddi bir kayıp olacağı öngörülmektedir. Bu nedenle, Rusya'nın Beyaz Rusya'nın ekonomik istikrarına yaptığı katkıya bakarak, Lukaşenko'nun Rusya'yı karşısına alarak götürmeye çalıştığı denge politikasının ve "bağlantısızlık" düşüncesinin (Lukeshenka: Belarus will, 2009) sürdürülebilir bir politika olarak görülmesi mümkün değildir. Ayrıca, AB fonları Rusya'nın bıraktığı boşluğu doldurabilmekten çok uzaktır. Beyaz Rusya'daki istikrarın ve halkın Lukaşenko'dan beklentilerinde

BEYAZ RUSYA'NIN DENGE STRATEJİSİ VE RUS DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

mali ve ekonomik ölçütler dışında başka unsurlar da göze çarpmaktadır. Aşağıdaki tablolarda bu durum belirtilmiştir. İlk tablo (% olarak) Lukaşenko'nun seçimlerdeki oy oranı ve halkın ekonomik durumu arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Superpower in the Belarussian, 2009):

Parametre	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
(Net) Gelir Düzeyi	114	128	104	104	110	118	118	113	112
Lukaşenko'nun Popülaritesi	36	41	30	29	39	47	55	46	41

İkinci tabloda ise, Beyaz Rusya halkının Lukaşenko'yu başarılı ve başarısız bulduğu konular (% olarak) yıllara göre değerlendirilmektedir (Superpower in the Belarussian, 2009):

Yanıt Varyantı	01'07	03'08	03'09	+/-
Suçla mücadele	56.7	58.9	39.5	-19.4
"Oligarkların" varlığına izin vermemesi	54.7	59.7	40.4	-19.3
BDT üyeleri ile işbirliği	46.7	60.1	43.5	-16.6
Beyaz Rusya dili ve kültürünün geliştirilmesi	43.9	54.9	39.2	-15.7
Bağımsız bir devletin inşası	61.3	64.5	53.0	-11.5
Ülkenin içini düzenlemek	64.1	66.3	55.7	-10.6
Ülkenin ekonomik gelişimini sağlamak	57.6	46.9	36.5	-10.4
Moral değerleri güçlendirmek	43.7	45.5	40.2	-5.3
Demokrasi ve politik hürriyetleri korumak	33.0	35.3	32.2	-3.1
Yolsuzlukla Mücadele	48.7	49.6	47.5	-2.1
Kabul edilebilir bir iş ve yatırım iklimi yaratmak	30.4	27.9	28.1	0.2
Batı ülkeleri ile işbirliği	23.5	29.1	29.4	0.3
Vatandaşın yaşam	49.8	37.8	38.9	1.1

BEYAZ RUSYA'NIN DENGELİ STRATEJİSİ VE RUS DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

standartlarının iyileşmesi				
Rusya ile Birlik devletini kurmak	20.7	37.4	39.5	2.1
Toplam	634.8	673.9	563.6	-110.3

Bu tablodan da anlaşılacağı üzere Beyaz Rusya halkının Lukaşenko'yu desteklediği konular içinde Beyaz Rusya ve Rus kimliğini güçlendiren politikalar önemli bir yer tutmaktadır. BDT ülkeleri ile daha fazla ilişki kurulması, Rusya ile birleşerek oluşturulacak yeni bir devlet ve Beyaz Rusya'nın bu ortaklıklarda eşit ve bağımsız karakterini sürdürmesi isteği ön plana çıkmaktadır. Bugün Beyaz Rusya'da ekonomik unsurların belirleyiciliği kadar, siyasi ve kültürel değerlendirmeler de etkin görünmekte, hissedilir bir "Rusofili" anlayışı Beyaz Rusya kimliğinin bir parçası olarak tanımlanmaktadır. Ancak burada önemle vurgulanması gereken unsur, Beyaz Rusya'daki Rus yandaşı bu genel anlayışın, kurulacak yeni "Birlik Devleti" içinde Beyaz Rusya'nın eşit ortak olarak varolmasını savunması, bu olmadığı takdirde Beyaz Rusya'nın bağımsız bir ülke olarak Rusya ile ortaklığını devam ettirmesi şeklindedir (Belarus and Russia, 2007).

Dolayısıyla, Lukaşenko'nun halkın Rusya sempatisini dışlayarak politika yapması ve Rusya ile arasını açması akılcı görünmemektedir. Kaldı ki Rusya ve Beyaz Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerin seviyesine bakıldığında, yalnızca Lukaşenko değil, Beyaz Rusya'da iktidara gelecek başka herhangi bir hükümetin de bu ilişkiyi kısa ve orta vadede gözden çıkartması mümkün değildir, çünkü Beyaz Rusya'da iktidarda kalmak için ekonomik büyümeyi sürekli tutmak, bunun için de sermaye gerekmektedir. Dış sermayenin gelmesi ise ülkedeki mali ve ekonomik serbestleşmeye bağlı görünmektedir. Oysa 1995'den bu yana Beyaz Rusya'da çok düşük düzeyde bir yapısal reform süreci yaşanmıştır. "Pazar Sosyalizmi" kavramı ile tanımlanabilecek ekonomi anlayışında gerek fiyatlar, gerekse kurlar devlet kontrolünde kalmış, özel sektörün girişimlerini devlet düzenlemiştir. 2005'ten itibaren birçok özel firma tekrar devletleştirilmiştir. Ayrıca özel işletmeler devletin merkezi ve yerel düzeydeki görevlileri tarafından müdahalelere maruz kalmıştır. Buna karşın ülkede yakalanan büyüme oranının 2008 verileriyle %8'in üzerine çıkmış olması, esas itibarıyla Rusya'nın verdiği

destekle mümkün olmuştur. Beyaz Rusya uzun yıllar boyunca Rusya'dan düşük fiyatlı petrol ve doğalgaz alma imkânı bulmuş, bu sayede hem sanayisini düşük girdi fiyatları ile ayakta tutmuş, hem de aldığı ucuz petrolü pazar fiyatlarıyla dışarı satmıştır. Ayrıca tarımsal ve sanayi ürünlerinin en büyük alıcısı ve en büyük ticaret ortağı Rusya olmuştur (Belarus Economy 2009).

Sonuç

Rusya'nın 2007 yılından itibaren gaz fiyatlarını kademeli olarak arttırma kararı ile bozulmaya başlayan ve her geçen gün sertleşerek, giderek bir "ticaret savaşına" dönüşen Rusya ve Beyaz Rusya arasındaki ekonomik ilişkiler, Lukaşenko'yu Batı'ya daha fazla yaklaştırmaktadır. Ancak ülkenin sosyolojik yapısı, idari geleneği ve Lukaşenko'nun son 15 yıllık yönetim şeklinin, Batı'nın talepleriyle ne kadar uyuyacağı şüpheli görünmekte, Lukaşenko bu gerçekler nedeniyle politik zikzaklar çizmektedir. Bu çelişkili politikalar beyanlarına da yansımakta ve bir yandan "Rusya'nın önünde diz çökmekten bıktık" derken (Rusya 'Çifte Kuşatma', 2009), diğer yandan da "kim ne isterse istesin ne Beyaz Rusya'yı Rusya'dan, ne de Rusya'yı Beyaz Rusya'dan kopartmak mümkün değildir" şeklinde demeçler vermektedir. Kalinkina'ya göre, önümüzdeki dönem ortaya çıkacak gelişmeler her şeyden önce Rusya'nın sınırlarına ne derece hâkim olacağına ve bir enerji arz merkezi olarak Batı nezdinde sahip olduğu güvenilirliği kaybetmek pahasına, Beyaz Rusya üzerinden yaptığı doğalgaz sevkiyatını kesmeye ne kadar hazır olacağına bağlı kalacaktır (Alexandrova, 2009).

Romanchuk'a göre Rusya, ya Beyaz Rusya'daki Aralık 2010 başkanlık seçimine kadar bekleyecek ve daha sakin bir politika izleyecek, ya da Lukaşenko'yu Abhazya ve Güney Osetya'yı tanıma, tek para birimi ve gümrük birliğini kabul etme ve Rusya'yı Beyaz Rusya'daki özelleştirmelere dâhil etmeye zorlamak durumunda kalacaktır. Suzdaltsev ise Rusya ve eski Sovyet cumhuriyetleri arasındaki ekonomik ilişkilerin sanıldığından daha karmaşık olduğunu, dünya ekonomik krizinin bu ülkeleri çok zor bir duruma düşürdüğünü ve bu nedenle Rusya'nın zorlama politikaları yanında, "geri dönmeyeceğini bile bile" bu ülkelere yeni krediler açmak durumunda olduğunu söylemektedir (Alexandrova, 2009). Kuşkusuz, ekonomik anlamda bir geri ödeme bekleme dahi, Rusya'nın bu krediler ile ilgili

ülkeler üzerinde siyasi kontrol kurmaya ve dış politikada onları yanına çekmeye çalışacağı açıktır.

Rusya bu genel çerçevede içinde esasen Beyaz Rusya'yı tekrar kazanmayı istemektedir; çünkü Rusya'nın "Turuncu ve Kadife Devrimler"e direnerek, arka bahçesinde yeniden kazandığı etkinliği tehdit altındadır. 8 Ağustos 2008'de yaşanan Gürcistan savaşı sonrası Kafkaslar'da gücünü perçinleyen Moskova, bir yandan 2009 Mayıs ayında düzenlenen NATO-Gürcistan tatbikatı ile tehdit edildiğini öne sürerken; diğer yandan da Prag'da gerçekleşen Avrupa Birliği inisiyatifindeki "Doğu Ortaklığı" projesi ile kuşatıldığını düşünmektedir. NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan'ı içine almasını ve genişlemesini önleyen Kremlin, bu kez AB'nin altı eski Sovyet Cumhuriyeti (Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna) ile ilişkisini geliştirmesini engellemeye çalışmaktadır. Rusya ve Beyaz Rusya arasındaki ilişkilerin soğuması ile eş zamanlı olarak AB'nin, Beyaz Rusya ile ilişkileri geliştirme kararı almasına Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, "Bir de bizi nüfuz alanı oluşturmakla suçluyorsunuz. Rusya'nın müttefiki Beyaz Rusya ile ne işiniz var?" sorusunu yöneltmektedir (Rusya 'Çifte Kuşatma', 2009). Ancak her ne kadar Rusya, Beyaz Rusya'yı hegemonyası altına almaya çalışsa da, Lukaşenko ile Rusya yönetiminin arası giderek bozulmaktadır. 19 Aralık 2010 tarihinde yapılması planlanan Başkanlık seçimlerinin hemen öncesinde yaşananlar durumu açıkça gözler önüne sermektedir. Her iki ülke arasında medya üzerinden yaşanan büyük bir mücadele başlamıştır. Rusya'nın NTV kanalında gösterilmeye başlanan "Godbatka" (Godfather-Baba) isimli belgesel ile Lukaşenko'nun hiç çekinmeden muhaliflerini öldüren ve halkını soyan bir suç örgütünü yönetmekte olduğu ileri sürülmüştür. Buna karşılık olarak da Beyaz Rusya TV kanallarında Rusya'nın görmek dahi istemediği Gürcistan lideri Mihail Saakaşvili'ye televizyon programları yaptırılmış ve söz hakkı verilmiştir. Buna ek olarak Beyaz Rusya'nın resmi yazılı basınında sürekli olarak Rusya negatif bir imaj (çürüme, rüşvet, suç örgütleri vs.) ile tanıtılmaya başlanmıştır. Politik analizci Yuri Barançik'e göre Lukaşenko, Rusya ile ilişkilerinde "geri dönecek noktayı" çoktan aşmıştır. Bu çerçevede Başkanlık seçimlerinin sonuçlarında başarı oranı ne olursa, olsun Rusya Lukaşenko'nun seçim zaferini tanımayacaktır.

Başka bir deyişle, Lukaşenko seçimi kazansa bile, iktidarda uzun süre kalamayacaktır (Russian mass media, 2010).

Buna karşılık, iki cepheden (Doğu Avrupa ve Kafkasya-Orta Asya Ekseni) birden kuşatılan Rusya'nın da, bugün daha önceki yıllara nazaran ne denli kararlı bir duruş sergileyeceği tartışılabilir. Son sekiz yılda ortalama yüzde 7 büyüyen ülkenin 2009'da yüzde 7 küçüldüğü ifade edilmektedir. Petrol varil fiyatlarının kriz döneminde 150 dolardan 40 dolar seviyesine kadar gerilemesi, bütçe hesaplarını bozmuş durumdadır. Son on yılda ilk kez bütçe açığı verecek olan Rusya'da işsizlik seviyesi de giderek artmaktadır. İşsiz sayısının 2009 yılı sonunda 10 milyona dayanmasından endişe edilmektedir. 600 milyar doları aşan rezervler erimeye devam ederken, 370 milyar dolara düşen rakamın 2010'da yetmeyeceğinden korkulmaktadır. Devlet ve özel şirketlerin dış borçları da 500 milyar doları aşmış durumdadır (Rusya 'Çifte Kuşatma', 2009). Bu nedenle, Rusya'nın ekonomik sıkıntılarla mücadele ederken, iki ayrı cepheden gelen kuşatmayı nasıl aşacağı, önümüzdeki dönemde ortaya çıkabilecek siyasi krizler açısından da belirleyici olacaktır.

Summary

After the shock of the Soviet Union's fragmentation, Russian Federation have been struggling for both to improve the relations with her ex-geography and to hold Russia together, behind the frontline of the crescent that extends from Eastern Europe to the Black Sea and from Caucasia to Central Asia, for a long time. This struggle has such a high profile that Russia uses all his trumps in its strategic aspect. In this process, the most real and important threat which Russia perceives is NATO's expansion plans. As a military alliance, NATO's new deployment fields lie along the former Soviet Republic territories. Nevertheless, NATO which forms also the "hard power" of the US-EU axis is not alone in this policy and the EU, which is the soft power, is in rivalry with Russia, too. The EU is also worried that Russia may gain strength and starts a new cold war again. Therefore the EU is trying to restrict the influence of Russia sharing the same objective as the US, but in different methods.

Belarus has a very important role as a frontline of this struggle and her selection will be crucial for the future of Europe. Although there have been close relations and a partnership between Russia and Belarus for ages, Lukashenko's new policy is seemed to have changed and the prolonged friendship is gradually getting tensed up. Belarus has been implementing new conditions which are demanded by the EU and US and the unification project between Russia and Belarus has been postponed since 2007. Belarus is trying to get maximum advantage as pursuing a new balance policy between the Atlantic Axis and Russia. The West gives efficacious support to the change of Belarus, especially in the decision of not recognising the independence declaration of Abkhazia and South Ossetia in spite of Russian pressure. In addition to this support, the economic and political dependency of Belarus has been tried to be reduced as including the country in "Eastern Partnership Project" of the EU. However, in this context it's questioned if a real liberalisation process has been conducted or not. There are some comments about the "control" level of this process which mention the "Chinese Model" that has fused a liberal economy with an authoritarian regime.

Despite the uncertainty of Belarussian position and her continuing problems with the US and the EU, the change of Belarussian policy has been watched in great care and worry by Russia. Russia is greatly concerned about Belarussian efforts of getting close to the EU. One of the most important factors to worry Russia is the acceptance of Belarus to the "Eastern Partnership Project". Russia, who believes that the acceleration of economic and political tensions between Russia and Belarus has risen due to Lukashenko's policy, has offered Belarus a large amount of financial support in order not to lose her in the future.

In this context, the form of rivalry between Russia and the US-EU axis is based on using "financial aid programs". In this new era weapons have been replaced by international companies and their direct investment policies, customs policies, low-interest loan agreements, energy partnerships and occasionally political privileges. Within this framework Russia has revised her foreign policy and has started to use her competitive companies (such as Gazprom) and financial aid programs to intervene in the countries that she has always wanted to get

under control. As a result, time will show the efficiency of Russia's "carrot and stick" policy in Belarus, but it's said that the relations between Russia and Belarus may change and Belarus may become closer to the West only if the answers to the following questions are given in the near future: 1) Can any Belarussian government pursue a policy against Russia when its economic and political dependence is taken into consideration? 2) Is it possible to say that the policy of escalating the tension between Russia and Belarus can be considered as Lukashenko's personal choice and show of strength? 3) What will be the reaction of Belarussian people and the bureaucratic elites if the relations with Russia get worse? 4) Can we consider that there is a political mind in the EU and USA which will support Belarus under every circumstance?

Kaynakça

Makaleler

Alexandrova, Lyudmila. (2009, July 24). Relations btw Russia, Belarus getting worse day by day. Itar-Tass.

Babich, Dmitry. (2009, July 09). Simple Magic Behind Lukashenko's Success, Ria Novosti.

Başlamış, Cenk. (2009, Haziran 16). Rusya-Belarus Arasında Süt Krizi, Milliyet.

Deyermund, Ruth. (2004, December). The State of the Union: Military Success, Economic and Political Failure in the Russia-Belarus Union, Europe-Asia Studies. Vol. 56, No. 8.

Eskola, Susanna . (2009, August). Signs of Change in Belarus: Has the Countdown for Lukashenka Begun?, Defence Academy of the United Kingdom-Research Paper, ss.1-11.

Klump, Sarah Dixon. (2009, April 27). Does the Political Regime in Belarus Change?, Wilson Center.

Markedonov, Sergei. (2009, July 24). Russia – Belarus: an Odd Couple. Australia News.

Marples, David. (2009, May 18). Belarus Participates in Eastern Partnership Inauguration. Eurasia Daily Monitor.

Narkeviciute, Julija. (2009). Belarussian-Russian Diplomacy: Anger, Threats and Irritation. Eastern Europe Studies Center.

Güncel Haber Kaynakları, Raporlar ve İstatistikler:

ABD'den Lukaşenko'ya Teşekkür. (2009, Temmuz 1). Haber 7.

Belarus to Link Currency to Dolar. (2007, Ağustos 15). Belarus News and Analysis.

Beyaz Rusya ABD ile Dost Olmaya çalışıyor. (2009). Rusya Online, <http://www.rusya.ru/tur/index/news?id=11509> [Erişim Tarihi 10.Ağustos.2010]

Belarus, AB ile Ticaret Bölgesi Oluşturmak İstiyor. (2009, Haziran 26). Cumhuriyet.

Belarus AB'den Yardım Bekliyor. (2009, Haziran 24). Hürriyet.

Belarus: IMF To Increase Aid Package \$1 Billion. (2009, June 30). Stratfor.

Belarus'a Havuç-Sopa Taktiği: Yasak Kalkıyor Ama Gazprom Parasını İstiyor. (2009, Haziran 17). MoskovaLife.

Belarus Has Banned Operation of Russian Oil-Products Pipeline. (2009, July 21). Charter 97.

Belarussian pres slams Russia, wants closer ties with West. (2009, July 24). Prime-Tass.

Belarus calls its citizens to obey Georgian laws in Abkhazia and South Ossetia. (2009, July 23). APA.

Belarus, Russia to conduct large-scale war games in fall. (2009, March 10). Ria Novosti.

Belarus and Russia: Friends Forever ...?. (2007, March). Pontis Foundation.

Belarus Economy 2009.(2009, July). http://www.theodora.com/wfbcurrent/belarus/belarus_economy.html [Erişim Tarihi 15.Ağustos.2009].

Gazprom, Beyaz Rusya'dan Borcunu Ödemesini İstedti. (2009, June 27). Rusya Online.

IMF-Press Release No. 09/05. (2009, January 12). IMF.

Lukashenka Says Russia Trying To Take Over Belarus. (2007, January 14). Radio Free Europe, Radio Liberty.

Lenin's Body On The Crossroad. (2009, May 08). Russia Today.

Let us Contrive a Despot... (2009). Independent Institute of Socio-Economic and Political Studies (IISEPS), <http://www.iiseps.org/epress10.html> [Erişim Tarihi 9.Eylül.2009].

Lukashenka: Belarus Will Not Be Choosing Between Russia and the EU. (2009, July 23). The National Legal Internet Portal of the Republic of Belarus, <http://law.by/work/EnglPortal.nsf/0/8438DDE6886ECCF1C22575FD0023A73A?OpenDocument> [Erişim Tarihi 11.Ağustos.2009].

Russian Mass Media: Change of Power in Belarus Inevitable. (2010, Ağustos 23). Charter 97.

Rusya 'Çifte Kuşatma' Altında. (2009, May 03). Cihan Haber Ajansı.

Rusya'dan Komşuya Yardım. (2009, Temmuz 15). Star.

Rusya'dan Belarus'a Süt Yasağı. (2009, June 01). Timeturk.

Superpower in the Belarussian Way. (2009). Independent Institute of Socio-Economic and Political Studies (IISEPS), <http://www.iiseps.org/epress4.html> [Erişim Tarihi 17 Ağustos 2009].

The Warm Wind From the West. (2009). Independent Institute of Socio-Economic and Political Studies (IISEPS), <http://www.iiseps.org/epress13.html> [Erişim Tarihi 10 Eylül 2009]

KARADENİZ BÖLGESİ'NDEKİ DEĞİŞİMİN ANALİZİ

Yazar: : Ahmet AŞIK*

Öz

Soğuk Savaş sonrasında yaşananlar, tüm dünyayı olduğu gibi Karadeniz Bölgesi'ni de derinden etkilemiştir. Fakat asıl büyük değişim ve gerilim 11 Eylül sonrası yaşanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin, Akdeniz'den sonra Karadeniz'e istikrar getirme bahanesiyle yerleşme çabası, Romanya ve Bulgaristan'ın önce Kuzey Atlantik İttifakı (NATO)'na, sonrasında Avrupa Birliği (AB)'ne üye olmaları ve bu iki ülkenin ülkelerindeki bazı üs ve havaalanlarını NATO ve ABD'nin kullanımına açmaları, Batı ile Rusya Federasyonu (RF) arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiştir. RF'nin etki sahasında değerlendirilen Ukrayna ve Gürcistan'da yaşanan renkli devrimler, Güney Osetya üzerinde yaşanan Rus-Gürcü çatışması, ABD ile AB'nin stratejik amaçları doğrultusunda bölgeye yönelik izledikleri siyaset dengeleri iyice sarsmıştır. AB'nin ve özellikle ABD'nin Karadeniz'e yönelik yaptığı girişimleri ve eskiden peyki konumundaki ülkelerde yaşananları kendisine yönelik bir tehdit olarak algılayan RF, karşı hamleler yapmıştır. RF'yi Karadeniz'in jeopolitik dengesinin belirlenmesinde ön plana çıkaran husus; yeni bin yılın başlarında değiştirdiği enerji politikasıyla birlikte yükselen gücü, eski günlerine dönme konusunda uyguladığı strateji ve bu yolda gösterdiği kararlılıktır.

Karadeniz Bölgesi'nde yaşanan bu gelişmeler, Karadeniz'in Montrö Anlaşması ile kazanılmış statüsünün korunmasından yana olan ve aynı zamanda bölgede sağlam temellere oturtulmuş, istikrarlı bir düzenin girişimcisi ve savunucusu olan Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Yaptığı ikili ve çok taraflı anlaşmalar, bölge ülkeleriyle kurduğu yakın ilişkilerle önemli ve etkili bir bölgesel aktör konumundaki Türkiye, yaşanan gelişmeleri kendisi yönlendiremediği takdirde, kendisini bir rekabet ve çatışma ortamının içinde bulacağıın farkında olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, Soğuk Savaş, 11 Eylül, Türkiye, RF, ABD, AB.

Analysis of the Shift in the Black Sea Region

Abstract

Events after the Cold War deeply affected the Black Sea region as well as the whole world. But the main big shift and tension was experienced after 9/11 attacks. The settlement effort of the United States of America (USA) using the excuse of stabilizing the Black Sea after Mediterranean Sea; Romania and Bulgaria's being membership as a first to the North Atlantic Treaty Organization (NATO) and then to the European Union (EU) and their bringing their some bases and airports into the use of NATO and the U.S. affected relations between the West and the Russian Federation (RF) in a negative way. Colorful revolutions in Ukraine and Georgia considered as backyards of RF, the Russian-Georgian conflict over South Ossetia, interventions of

---

* Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi P.Bnb., E-posta: ahmett_a@mynet.com

KARADENİZ BÖLGESİ'NDEKİ DEĞİŞİMİN ANALİZİ

the EU and the U.S. to the region within the direction of their strategic objectives disrupted the balances. RF perceived initiatives of the EU and especially of the U.S. towards the Black Sea and incidents in the countries that were once his satellite as a threat to himself and made moves back. What give RF prominence in determining the Black Sea's geopolitical balance are its rising power by changing its energy policy in the early years of the new millennium, its strategy developed for turning back to its old days and its determination on this road.

These developments in the Black Sea region also concern the Turkey which is not only on the side of protection of the acquired status of the Black Sea with the Treaty of Montreux but also the contractor and advocate of a well based stable order in the region. Turkey is an effective and important regional actor with its bilateral and multilateral agreements and its close relations with regional countries. Considering all these, Turkey must be aware of the reality that if it is not be able to direct the emerging developments in itself, it will find itself in an environment of competition and conflict.

Key Words: *Black Sea, Cold War, 9/11, Turkey, RF, the U.S., EU.*

Giriş

15'inci yüzyılda, Fatih Sultan Mehmet'in Kırım'ı fethetmesiyle iki yüzyılı aşkın bir süre boyunca, Türklerin egemenliğinde kalmış olan Karadeniz Bölgesi, son üç yüzyıl boyunca Türk-Rus mücadelesine tanıklık etmiştir. Bölge, ilk dönemlerde Osmanlı Devleti'nin gücü, sonrasında ise başta İngiltere olmak üzere Avrupa Devletleri'nin takip ettiği denge siyaseti sayesinde, hiçbir zaman bütünüyle Rusların kontrolü altına girmemiş, Çanakkale ve İstanbul Boğazlarıyla birlikte sürekli olarak bir mücadele alanı ve dönemin başat güçlerinin ilgi odağı olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonrası, bölgenin iki büyük gücü olan Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusya'sının tarih sahnesinden çekilmesiyle Karadeniz'in jeopolitik dengesi, savaşın galibi devletler lehinde değiştirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası Ukrayna ve Gürcistan'ı egemenliği altına alan Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı sonrası Romanya ve Bulgaristan'ı da nüfuzu altına almış, mevcut düzen Türkiye ve Batı aleyhine bozulmuştur. Ancak, sağlam zemine oturtulmuş Montrö Anlaşması sayesinde Karadeniz, Doğu ve Batı Blokları arasında doğal bir denge ve rekabet unsuru olarak kalmaya devam etmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sona eren Soğuk Savaş'ın ardından en büyük değişim, bağımsızlığını kazanan Ukrayna ve

Gürcistan ile komünizmi terk ederek Rus güdümünden ayrılan Romanya ve Bulgaristan'ın yer aldığı Karadeniz Bölgesi'nde olmuştur. 1990'lı yıllar, RF ile birlikte bu devletlerin Yeni Dünya Düzeni'ne uyum çabaları ve geçiş sürecinin yarattığı zorluklarla geçmiştir. Bu dönemde RF ile Batı arasındaki ilişkiler düzelmiş, ortaklıklar kurulmuş, anlaşmalar yapılmıştır. RF'nin yanı sıra, diğer bölge devletleri olan Romanya, Ukrayna, Gürcistan, Bulgaristan ve Türkiye arasında da siyasi ve ekonomik anlamda çok önemli gelişmeler yaşanmış, bölgede geçici bir denge oluşmuştur.

Bu çalışmada, Karadeniz Bölgesi'nin sınırları ve Karadeniz Bölgesi'ni merkezi konuma taşıyan jeopolitik değişim incelenecek, Karadeniz'deki kurumsal gelişim ortaya konarak, çatışma analizi yapılacaktır. Son bölümde, bölgede yaşanan gelişmelerle birlikte bölgedeki güç mücadelesi incelenecek ve Türkiye güvenliğine olan etkileri değerlendirilecektir.

Karadeniz Bölgesi'nin Sınırları ve Karadeniz Bölgesi'ni Merkezi Konuma Taşıyan Jeopolitik Değişim

İlk olarak İsveçli akademisyen Rudolf Kjellen tarafından 1895 yılında kullanılan, sonraki yıllarda özellikle Alman yazarlar tarafından geliştirilen "jeopolitik" kavramı; "coğrafya" ve "politika" kavramlarının bir araya getirilerek, "coğrafyanın siyasi olarak yorumlanması" olarak tanımlanabilir. Küresel siyaset ortamında kapsamlı bir stratejik inceleme yapmayı gerektiren jeopolitik, aynı zamanda devletin dış ilişkilerinin yönlendirilmesi ve yorumlanmasıdır. Jeopolitik bir inceleme; bölgenin coğrafi tasvirini, çevre ülkelerle olan ilişkiyi, bölgenin tabii kaynaklarını, siyasi olayları ve bölgede söz sahibi olan devletin veya devletler topluluğunun jeopolitik ilgilerinin irdelenmesini kapsamalıdır (Tezkan ve Taşar, 2002, s.14-16).

Karadeniz, çağdaş jeopolitik teorilere göre, bugünkü kadar olmasa da, önemli bir bölge olarak değerlendirilmiştir. Mackinder'in "Kara Hakimiyet Teorisi"ne göre, "merkez" bölgeye en kolay ulaşımı sağlayacak konumda olan Karadeniz, Spykman'ın "Kenar Kuşak Teorisi"ne göre de, Avrupa'yı Orta Doğu ve Asya'ya bağlamaktadır. Mahan'ın "Deniz Hakimiyet Teorisi"ne göre ise, Karadeniz'e hakim olan güç, bölgeyi kontrol edecek coğrafi konuma sahip olur. Schaklian'ın

“Hava Hakimiyet Teorisi”ne göre de Karadeniz, merkez bölgesine hakim olacak bir coğrafi konumdadır (Kara Harp Akademisi, 1995, s.2). Tüm bu teorilerde Karadeniz Bölgesi'nin konumu önemli bir coğrafya olarak değerlendirilse de, tarih boyu bir “geçiş coğrafyası”, Soğuk Savaş dönemi boyunca bir “çevre” olarak nitelendirilmekten öte gidememiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde; Balkanlar, Orta Doğu ve Orta Asya'da meydana gelen olaylar ve enerjinin giderek artan önemi, Karadeniz Bölgesi'nin stratejik önemini arttırmıştır. İstikrarsızlık kaynağı olan bu bölgelere komşu ve enerji savaşlarının yaşandığı bölgelerin kilit geçiş coğrafyası olan Karadeniz; yeni dönemde, hem jeopolitik, hem jeostratejik hem de jeoekonomik olarak merkezi pozisyona geçmiştir (Kandemir, 2008, s.215). Bu değişim ve geçiş sürecini incelemeyen önce, tüm bu jeopolitik değerlendirmelerin ana konusu olan bölge coğrafyasını iyi tanımak, sınırlarını iyi belirlemek ve etki alanını doğru tespit etmek gerekir.

Karadeniz coğrafi olarak değişik kaynaklarda farklı şekillerde ifade edilmektedir. “Karadeniz”, “Karadeniz Bölgesi”, “Karadeniz Havzası”, “Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi” ifadeleri farklı çalışmalarda farklı ülkeler dahil edilerek kullanılmıştır. “Karadeniz”, doğuda Kafkasya, batıda Güneybatı Avrupa, güneyde Anadolu ve kuzeyde Doğu Avrupa karaları arasında doğu-batı doğrultusunda uzanan büyük iç deniz (Gelişim Hachette, 1993, s.2139) olarak tanımlanmakta, “Karadeniz Havzası” ise, Tuna, Don, Dinyeper nehirlerinin üzerinden geçerek Karadeniz'e boşaldığı, Balkanlar, Doğu Avrupa, Anadolu ve Kafkasları içine alan bölge olarak ifade edilmektedir (Kandemir, 2008, s.101). Karadeniz Havzası; Orta Avrupa'dan Ural Dağları'na kadar, Karadeniz'e dökülen nehirlerin birbiriyle irtibatlandığı 23 ülkeyi kapsamaktadır. “Karadeniz Bölgesi”; dar anlamıyla Karadeniz'e kıyıdaş devletleri (Türkiye, Gürcistan, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan), geniş anlamıyla ise (Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi); Karadeniz'e kıyıdaş devletlerin yanı sıra Moldova ve Güney Kafkasya'daki devletlerin (Azerbaycan ve Ermenistan) de dahil edildiği bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır (King, 2004, s.17,18).

Harita 1. Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi¹ (Anonim 2010)

Bu tanımlamalar dışında Aydın, “Karadeniz’e kıyıdaş ülkeler (Türkiye, Gürcistan, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan) ve Karadeniz’e komşu ülkeler (Moldova, Ermenistan, Azerbaycan, Arnavutluk, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ)” olarak bir ayrıma gitmiştir (Aydın, 2005, s.62). Kandemir bu iki gruba; Almanya, Slovak Cumhuriyeti, Avusturya, Bosna Hersek, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Makedonya, Slovenya ve Hırvatistan’ı “Karadeniz etki alanındaki ülkeler” kategorisinde ilave ederek toplam 23 ülkeyi ihtiva edecek şekilde bir değerlendirme yapmıştır (Kandemir, 2008, s.103). Bu çalışmada Karadeniz Bölgesi, Karadeniz’e kıyıdaş altı ülkenin yanında, Moldova, Azerbaycan ve Ermenistan’ın dahil edildiği “geniş” anlamıyla, “Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi” anlamında kullanılmıştır.

Karadeniz’deki Kurumsal Yapılanma

Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra, Güney Kafkasya ülkelerinden Ukrayna, Gürcistan ve Azerbaycan yüzünü Batı’ya çevirmiş ve Batı ülkelerinin oluşturduğu ittifaklara girmek için gayret göstermişlerdir. Bağımlılıktan kurtulamadığı için daha çok RF ile işbirliği yapan Ermenistan ise, bölgede kurulan örgütlere kayıtsız kalmamıştır. Bölgede kurulan örgütlerin en başta geleni Karadeniz

¹ Makalede Karadeniz Bölgesi kavramı “Genişletilmiş Karadeniz Bölgesi” anlamında kullanılmıştır.

Bölgesi ülkelerinin oluşturduğu Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİT)'dir. Bu örgüt ekonomik işbirliğini öngörse de, bölge ülkelerinin güvenliğine de çok büyük katkı sağlamaktadır. Çünkü Soğuk Savaş'ın genel karakteristik özelliği olan; kendi içine çekilme, kapalı ekonomi, yakın komşuları potansiyel tehlike ve düşman görme, sürekli güvenlik kaygısı içinde yaşama, ülkeleri birbirinden uzaklaştırmıştır. Bölgedeki bu kurumsal yapılanma, sorunların görüşülerek, taraf ülkeler nezdinde çözümlenmesi için büyük bir imkan sağlamakta, ekonomik ve siyasi ilişkilerin gelişmesi için zemin hazırlamaktadır.

25 Haziran 1992'de İstanbul Deklarasyonu'nun imzalanması ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) kurulmuştur. Şu an örgüte üye olan ülkeler; Türkiye, Yunanistan, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Moldova, Ukrayna, RF, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve Sırbistan ve Karadağ'dır. 5 Haziran 1998 tarihinde Yalta'da yapılan zirve toplantısı sırasında KEİ'nin hukuki ve kurumsal yapısını güçlendirme yönünde sarf edilen çabalar sonuçlanmıştır. Mevcut hükümetlerarası mekanizmayı tam bir bölgesel örgüte dönüştürecek olan KEİ Teşkilatı Kurucu Anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma tüm üye ülkeler tarafından onaylanmış olup, KEİ, 1 Mayıs 1999 tarihi itibarıyla tam teşekküllü bir teşkilat haline gelmiştir (Uzgel,2006, s.519). Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİT), birbiriyle ilişkili, karşılıklı olarak birbirini güçlendiren üç hedef amaçlamaktadır: Çatışmadan ziyade işbirliğini sağlamak, küreselleşmenin yanı sıra bölgeselliği de desteklemek ve Avrupa'da yeni bölünmeleri engellemek. KEİT şartı, örgütün öncelikleri olarak şunları öngörmektedir: Ticari ve ekonomik gelişme, bankacılık ve finans, iletişim, enerji, sağlık ve eczacılık, çevre koruma, turizm, bilim ve teknoloji, ekonomik bilgi ve istatistik veri alışverişi, gümrük ve diğer sınır yetkilileri arasında dayanışma, organize suçlarla, uyuşturucu, ilaç, silah, radyoaktif madde kaçakçılığı ile mücadele, terörizm ve kanun dışı göçle mücadeledir (Black Sea Economic Corporation, 2010).

Diğer taraftan KEİT, somut projeler ortaya koyarak da bölgenin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda İtalya, Türkiye, Ukrayna, RF arasında tesis edilen 3500 km. uzunluğundaki İTUR Denizaltı Fiberoptik Kablo Sistemi Ağustos 1996'da bitirilerek hizmete sokulmuştur. Böylece yukarıda sayılan ülkelerin Palermo, İstanbul,

Odessa ve Novorossisk üzerinden Avrupa, Kuzey Afrika, Orta ve Uzakdoğu, Kuzey ve Güney Amerika ile doğrudan haberleşme imkanları sağlanmıştır. Diğer büyük bir proje de Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında deniz altından telekomünikasyon irtibatı kurulmasına yönelik, 500 km.'yi aşan uzunlukta KAFOS Denizaltı Fiberoptik Kablo Sistemi'nin tamamlanması olmuştur. Bu sayede Karadeniz ülkeleri Türkiye üzerinden Akdeniz, Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Orta ve Uzak Doğu ülkeleriyle; Romanya ve Bulgaristan üzerinden ise Balkan ülkeleriyle iletişim kurabilmektedirler (Alkan, 2006, s.31,32).

Karadeniz merkezli kurulan diğer bir örgüt de Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)'dur. Karadeniz coğrafyasındaki en önemli askeri örgütlenme olan BLACKSEAFOR, Türkiye'nin öncülük ettiği bir diğer oluşumdur. Türkiye ile birlikte Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, RF ve Ukrayna arasında 2001'de kurulan bu örgüt, Karadeniz'e sahildevletleri arasında dostluğun, iyi ilişkilerin ve karşılıklı güvenin artmasına katkıda bulunmak ve Deniz Kuvvetleri arasında karşılıklı kullanılabilirlik ve işbirliğinin güçlendirilmesiyle, bölgede barış ve istikrarı geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Görevleri; arama ve kurtarma harekâtı, insani yardım harekâtı, mayın karşı tedbirleri, çevre koruma harekâtı, iyi niyet ziyaretleridir (BLACKSEAFOR, 2010). BLACKSEAFOR; bir yandan, üye ülkelerin katılımıyla bölgedeki deniz kuvvetleri arasında işbirliğini sağlarken, diğer taraftan 11 Eylül sonrası döneminin mevcut tehditleriyle başa çıkmada bölge ülkelerine yardımcı olmakta, ülkeler arasındaki bağları kuvvetlendirmektedir (Tsintzade, 2004, s.51).

Türkiye'nin çabalarıyla hayata geçirilen bir diğer oluşum Karadeniz Uyum Harekâtı (KUH/Operation Black Sea Harmony-OBSH)'dir. Karadeniz'deki tüm kıyıdevletleri katılımına açık, ancak 1 Mart 2004 tarihindeki başlangıcından, 2006 yılı sonuna kadar millî nitelik taşımış olan bir deniz harekâtıdır. 2006 yılında RF, 2007 Ukrayna ve 2009 yılında Romanya'nın katılımıyla KUH, uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Görevi, Karadeniz'de belirsiz aralıklarla karakol faaliyetleri icra ederek, yasa dışı faaliyetlere karıştıklarından şüphe duyulan ticaret gemilerini tespit etmek ve izlemek olan KUH, NATO'nun Akdeniz'de devam eden "Etkin Çaba Harekâtı" (Operation Active Endeavour-OAE)'nin maksat ve hedefleri ile tamamen

uyumludur ve anılan NATO Harekâtı ile bilgi paylaşımına dayanan işbirliği içindedir (TSK, http://www.tsk.tr/_Uluslararası_Iliskiler/Karadenizin_Deniz_Guvenligi, 2010). Türkiye'nin öncülüğünde yapılan bu bölgesel girişimler sayesinde kıyıdaş ülkeler arasında tesis edilen işbirliği, bölgede istikrarı sağlayan temel yapılar olmuştur. Bu girişimlerin her biri bölgenin istikrarlı güvenlik ortamına önemli katkılarda bulunup, bölgeye dışarıdan yapılmak istenen müdahalelere engel olmuş olsa da, bir kısmı açıklanan, bir kısmı da ilerleyen bölümlerde açıklanacak olan nedenlerden dolayı istenen ivme henüz yakalanmış değildir.

Bölgede Türkiye'nin inisiyatifi dışında kurulmuş ve özellikle RF'nin olumsuz tavır takınması nedeniyle cılız kalmış, daha dar kapsamlı örgütlenmeler de mevcuttur. RF'nin baskılarına karşı koymak için siyasi bir danışma forumu olarak, Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova tarafından 1997 yılında kurulan GUAM bunlardan en önemlisidir. 1999 yılında Özbekistan'ın katılımıyla GUUAM adını alan örgüt, ekonomik alanda üye ülkeler arasında önemli bir işbirliği alanı oluştursa da, Özbekistan'ın 2002 yılında üyeliğini askıya alıp, 2005 yılında ayrılması, üye ülkelerde yaşanan iç siyasi gelişmeler, RF'nin artan baskısı ve örgütün Batı tarafından yeterince desteklenmemesi nedeniyle son zamanlarda işlevini yitirmiştir (Koçer, 2007, s.205,206). 2003 yılında Ukrayna'nın girişimiyle başlatılan ve Türkiye'nin de büyük destek verdiği, Karadeniz'e kıyısı bulunan altı ülkenin katılımcı olduğu, "Karadeniz'de Güven ve Güven Arttırıcı Önlemler İnisiyatifi" Karadeniz'de halen devam etmekte olan bir diğer oluşumdur. Bu oluşum, denizlerde işbirliği alanlarını geliştirmeyi, karşılıklı temasları arttırmayı ve önemli faaliyetlerle ilgili ön bildiriye bulunmayı amaçlamış ve büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Bunun dışında, bölgede Ukrayna ile Gürcistan'ın başını çektiği ve 2005 yılında başlatılmış, demokrasiyi üye ülkeler arasında yerleştirmeyi ve dondurulmuş çatışmaları çözmeyi hedefleyen "Demokratik Seçenekler Topluluğu" adlı bir yapı da mevcuttur (Kasım, 2007, s.175,176).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Karadeniz Bölgesi ülkeleri, aralarındaki bağı kuvvetlendirmek maksadıyla birçok farklı örgütlenmeye gitmişlerdir. Küresel ve bölgesel güçlerin bölgeye müdahaleleri, özellikle Sovyetler Birliği yönetiminden veya

güdümlüden ayrılan ülkelerin henüz tam olarak geçiş sürecini tamamlayamamış olmaları, bölge ülkelerinin kendi içlerinde veya kendi aralarında henüz çözümlenememiş veya dondurulmuş çeşitli nitelikte ve yoğunlukta problemlerin bulunması, entegrasyon sürecini sekteye uğratmıştır. Bu nedenle, kurulan örgütler tam anlamıyla etkin ve verimli faaliyetlerde bulunamamıştır (Kamalov, 2009, s.20). Bulgaristan ve Romanya'nın önce NATO'ya, sonra da AB'ye üye olmaları bu ülkelerin bölgeye olan ilgilerini azaltmış, Gürcistan ve Ukrayna'nın hem iç işlerinde yaşadıkları sıkıntılar, hem de RF ile aralarındaki problemler, bu ülkeleri bölgesel anlaşmalardan uzaklaştırmıştır. RF'nin enerji silahını kullanarak kontrolü ele alma çabaları da diğer ülkeler üzerinde olumsuz bir etki yaratmış, Ukrayna ve Gürcistan'ın Batı ittifakı içerisinde yer alma çabaları, Türkiye'nin AB yolunda attığı adımlar, bölge örgütlerine olan ilgiyi iyice zayıflatmıştır.

Karadeniz Bölgesi'nde Bağımlılık İlişkisi ve Çatışma Analizi

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte jeopolitik konumu en fazla değişen bölgelerden biri Karadeniz Bölgesi'dir. Hem jeostratejik, hem de jeoekonomik öneme sahip olan bu coğrafya, 1990'lı yıllarda, geçmişte bastırılmış, dondurulmuş veya ertelenmiş bir çok sorunun ortaya çıkmasıyla kaos ortamına sürüklenmiştir (Alkan, 2006, s.82). Sınır sorunları, etnik sorunlar, paylaşılabilen topraklar ve silahlar, geçiş sürecinin yarattığı iç siyasi çalkantılar, bu dönemde Karadeniz Bölgesi gündemini oldukça sıcak tutmuştur. Bölgedeki atmosferi ısıtan sorunların bir kısmı çözümlenmiş, bir kısmı çözümlenmese de dondurulmuş, bir kısmı da halen gündemi meşgul etmektedir. Bölgedeki işbirliği alanlarının genişletilmesi ve bölgesel bütünleşmenin sağlanması; "dondurulmuş çatışmalar" olarak adlandırılan, Yukarı Karabağ sorunu, Transdinyester sorunu, Abhazya ve Güney Osetya sorunlarının çözümüne bağlıdır (Allison, 2004, s.116,117).

Yukarı Karabağ sorunu, bağımsızlığını kazanan iki komşu devlet arasında, Ermenistan'ın aslen Azerbaycan toprağı olan bölgeyi işgali ile başlamış, on binlerce Azeri bölgeden göç etmek zorunda kalmıştır. Tüm baskılara rağmen işgalden vazgeçmeyen Ermenistan, komşusu Türkiye ve Azerbaycan'ın birlikte uyguladığı izolasyona maruz kalmıştır. Ermeni diasporasının ve ABD'nin yardımlarıyla ayakta kalabilen Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki sorun, Ermenistan'ın işgalden

vazgeçmemesi nedeniyle halen çözülememiştir (Matveeva, 2008, s.184,185).

Moldova'nın bağımsızlığını kazanmasının hemen ardından, sanayi olarak oldukça gelişmiş olan Transdinyester bölgesi bağımsızlığını ilan etmiş ve RF'ye bağlanma isteğini dile getirmiştir. Rus, Ukrayna ve Romanya vatandaşlarını bünyesinde barındıran bölgede başlayan iç savaş neticesinde, Rus birlikleri barış gücü olarak müdahale etmiş ve bölgede konuşlanmıştır. 2003 yılında RF ile anlaşmaya yaklaşıldıysa da, Moldova'nın tüm yönleriyle bağımlı olduğu RF'ye, Batı'nın yardımıyla direnmeye başlaması ve RF'nin bölge üzerindeki isteklerinden vazgeçmemesi nedeniyle anlaşma sağlanamamıştır (Matveeva, 2008, s.197-203). 2006 yılında RF'nin desteğiyle bölgede yapılan referandumda, RF'ye bağlanma yolunda bir irade ortaya konulmuş ise de, bu sonuç Moldova hükümeti ve Batı tarafından kabul edilemez olarak nitelendirilmiştir. Son dönemlerde Gürcistan ve Ukrayna'da yaşananlardan etkilenen Moldova ile RF arasında, bağımlılığın da etkisinden kaynaklanan zorunlu yakınlaşma yaşansa da, sorun henüz tam olarak çözülememiştir (Kamalov, 2009, s.17,18).

Karadeniz Bölgesi'nde son yıllarda yaşanan en önemli gelişme; Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte başlayan Abhazya ve Güney Osetya sorununun, 2008'de, Güney Osetya'da, RF-Gürcistan çatışmasına dönüşmesidir. Transdinyester sorununda olduğu gibi 1990'lardan beri bölgenin demografik yapısındaki RF lehinde meydana gelen değişim, RF'nin desteğiyle bu iki sorunlu bölgede bağımsızlık referandumuyla neticelenmiştir. RF; 2008 yılında bu iki bölgenin bağımsızlığını tanımış, Gürcistan'ın müdahalesiyle sorun çatışmaya dönüşmüştür. AB dönem başkanı Fransa'nın aracılığıyla geçici olarak durdurulan kriz, ABD'nin yardım bahanesiyle gemilerini Karadeniz'e sokmasıyla daha farklı bir boyuta taşınmıştır (Kandemir, 2008, s.195-198).

Bu dondurulmuş çatışmaların dışında, RF içinde yaşanan etnik kökenli sorunlar (Çeçenistan, Dağıstan, Tataristan vb.), Romanya ve Macaristan arasında sınır ve etnik azınlık problemleri ve Ukrayna ile Romanya arasında deniz alanlarının paylaşılması konusunda tam olarak çözümlenmemiş problemler bulunmaktadır (Allison, 2004, s.116,117). Karadeniz'de RF ile Gürcistan arasında yaşananlardan sonra kriz veya

çatışma çıkma potansiyeli en yüksek alan RF-Ukrayna ilişkileridir. Ukrayna'nın 1992'de bağımsızlığını kazanmasından sonra, RF'nin Karadeniz'deki donanmasının paylaşılması, donanmanın konuşlandığı Ukrayna'ya ait olan Sivastopol limanının kullanılması ve nükleer silahların taşınması iki ülke arasında büyük krizlere neden olmuştur. Limanın 20 yıllığına RF'ye kiralanması, donanmanın %82'ye %18 oranında RF lehinde paylaşılmasıyla geçici olarak aşılacak problemler diğerlerinin habercisi olmuştur (Erkek, 2006, s.99,100). 2003 yılında Azak Denizi'ni Karadeniz'e bağlayan Kerç Boğazı'nı kontrol eden Tuzla Adası üzerinde RF'nin hak iddia etmesi sonucunda Ukrayna ile RF arasında yeni bir kriz doğmuştur. RF tarafından yapay olarak çıkarılan bu sorun da, aynı yıl içerisinde iki ülke arasında yapılan bir anlaşma ile RF lehinde geçici olarak çözülsün de, gelecekte Kırım Adası'nın statüsü ile ilgili RF'nin yapabileceği diğer girişimlerin bir işaretidir (Alkan, 2006, s.88,89).

Başta ABD olmak üzere, Batılı ülkelerin Kosova'nın tek yanlı bağımsızlığını tanımaları sonrasında, RF'nin de Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanınması ve bunun yanında 2010 yılında Ukrayna'da yapılan seçimler sonucu Cumhurbaşkanlığına RF yanlısı Viktor Yanukoviç'in gelmesi bölgede artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını göstermiş, bölge üzerinde RF, AB ve ABD arasında yaşanan güç mücadelesi daha da derinleşmiştir. Karadeniz coğrafyasında yaşanan bu gelişmeler, RF'nin Putin'le başlayan yeniden eski günlere dönme girişimlerinin ve yakın çevresindeki gelişmelere kayıtsız kalmayacağını belirgin işaretleridir. Son dönemlerde RF ile Ukrayna arasında yaşanan siyasi kriz neticesinde, RF'nin Avrupa'ya Ukrayna üzerinden giden doğalgazı kesmesi, bölgedeki güvenlik boyutunun yanına enerji boyutunun da eklenmesine neden olmuştur.

Enerji Güvenliği Açısından Karadeniz'in Önemi

RF, İran, Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan'ı içine alan Hazar Havzası önemli miktarda petrol ve doğal gaz rezervlerine sahiptir. Sahip olunan bu doğal zenginliğin Batı pazarlarına, özellikle de AB'ye ulaştırılmasında bölgesel ve küresel güçlerin büyük bir mücadelesi vardır. Batı; RF'yi dışarıda bırakacak projeleri destekleyerek, enerji kaynak ve güzergahlarını çeşitlendirmenin ve RF'ye olan bağımlılıktan kurtulmanın yollarını aramaktadır. Buna karşılık RF,

kendi etki alanı olarak gördüğü Kafkasya ve Hazar bölgesinin doğal kaynaklarının, kendi toprakları üzerinden geçen boru hatlarıyla Batı pazarlarına ulaştırılmasını sağlama çabası içerisinde.

ABD ise, Güney Kafkasya ülkelerinin tekrar Rusya Federasyonu'nun etki alanına girmesini engellemek ve bölgedeki enerji arz güvenliğini sağlayarak petrol ve doğalgazın Batı pazarlarına sorunsuzca ulaşmasını sağlamak için Amerikan petrol şirketlerinin payını arttırıcı politikalar izlemektedir. 20 Eylül 1994 tarihinde imzalanan ve Azerbaycan'ın Güneşli, Azeri ve Çıralı yataklarının işletilmesini içeren anlaşma bu bağlamda çok önemlidir ve asrın anlaşması olarak nitelendirilmiştir. Bu konsorsiyuma katılan ABD ve AB kaynaklı petrol şirketleri, projenin %70'ine sahip olmuşlardır (Arslan, 2005, s.309). ABD; hem siyasi hem ekonomik anlamda bölgeye yerleşmek için tüm yolları denemektedir. Çünkü ABD için bu bölge, enerji güvenliğinin anahtarı, Orta Asya için giriş kapısı, RF, İran ve hatta Çin'i kontrol altında tutabileceği stratejik bir coğrafyadır.

Türkiye'nin de dahil olduğu bölge ülkeleri, kendi toprakları üzerinden geçecek boru hattı projelerini desteklemekte, bu maksatla; her türlü politik, ekonomik, ve sosyal girişimlerde bulunmaktadırlar. Çünkü elde edilecek kazanç, hem ekonomik, hem de siyasidir. Bu nedenle Karadeniz Bölgesi'nin önemi; "Doğu-Batı" ve "Kuzey-Güney" Enerji Koridoru'nun tam merkezinde yer alması ve bölgenin giderek istikrarsızlaşan Orta Doğu'ya alternatif olarak düşünülmesi nedeniyle her geçen gün artmakta ve bölge güç mücadelelerinin odağı haline gelmektedir (Ogan, 2006, s.119).

Karadeniz Bölgesi Üzerinde Güç Mücadelesi

Karadeniz Bölgesi'ne olan ilgi, bölgenin coğrafi konumundan, ekonomik potansiyelinden, güvenlik, enerji ve ulaşım koridoru olmasından kaynaklanmaktadır (Kanbolat, 2007, s.75). Bölge ülkeleri arasında, özellikle Türkiye'nin önemli katkılarıyla atılan adımlar, ticari ilişkileri üst düzeye çıkarıp, bölgede işbirliğini geliştirmek ve güvenlik ortamının devamlılığını sağlamak olarak görülse de, küresel aktörlerin bölgeye yönelik politikaları bu bakış açısından oldukça uzaktır.

ABD

Tüm dünya için yeni bir dönemi başlatacak olan terör saldırılarından sonra ABD; demokrasinin, insan haklarının ve serbest piyasa ekonomisinin hakim kılındığı, terör tehdidinin ortadan kaldırıldığı, kitle imha silahların yayılımının önlendiği ve zayıf devletlerin kontrol altına alındığı bir dünya yaratmak için girişimlerini başlatmış, tehdidin oluşmadan bertaraf edilmesi kapsamında (Preventive Engagement), önce Afganistan'a, sonra Irak'a tek taraflı olarak müdahale etmiştir. 11 Eylül terör saldırılarından sonra, özellikle Afganistan'ın işgaliyle başlayan süreçte, Karadeniz Bölgesi ülkeleriyle, Hazar ve Orta Asya ülkelerinin büyük kısmı, ABD'nin terörle mücadele adı altında yaptığı girişimleri desteklemişler, hava sahalarını açmışlar, üslerinin kullanımına izin vermişlerdir (Celac, 2004, s.271,272).

ABD bu yeni dönemde Avrasya üzerinde uyguladığı politikayla, bir taraftan terörle mücadele, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, uyuşturucu, kara para ve insan ticaretinin önlenmesi, zayıf devletlerin kontrol altında tutulması stratejilerini uygularken, diğer taraftan, Orta Doğu'ya alternatif enerji kaynaklarının ve geçiş güzergahlarının bulunduğu Hazar Havzası'nı ve Kafkasya'yı kontrol etmek istemektedir. Bu maksatla, kendisiyle birlikte AB, RF, Çin, Hindistan'ın stratejik etkileşim içerisinde olduğu Avrasya coğrafyasını tek süper güç olmanın bir gereği olarak hakimiyeti altında bulundurmak, bu ülkeleri çevrelemek, istikrarsızlık kaynağı olan Orta Doğu ve Orta Asya bölgesine giden stratejik yolları ele geçirmek ve ABD çıkarları doğrultusunda şekillendirmek için harekete geçmiştir (Nation, 2007, s.25-27). Buna bağlı olarak ABD, 1994 yılında NATO bünyesinde başlattığı ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle birlikte, Azerbaycan, Gürcistan, Ukrayna ve Moldova'yı da içine alan ve bu ülkeleri Batı sistemine girmelerini amaçlayan Barış İçin Ortaklık (BİO) girişiminin, NATO'nun alan dışılık konseptiyle birleştirilerek kendi amaçları doğrultusunda yönlendirilmesinde başarılı olmuş ve Avrasya üzerinde şekillendirdiği çıkarları üzerinden, Karadeniz Bölgesi'ndeki jeopolitik dengeyi kalıcı bir şekilde olmasa da kendi lehine çevirmiştir.

ABD; giremediği tek bölge olan Karadeniz Bölgesi'nde, özellikle 2003'ten sonra faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. 2003 ve 2004'te, Ukrayna ve Gürcistan'da, kendisinin destek verdiği devrimler sonucunda Batı

yanlısı hükümetler işbaşına gelmiş ve bu iki ülke NATO'ya üye olmak için başvurmuştur. Romanya ve Bulgaristan 2004 yılında NATO'ya üye olmuş, hemen sonrasında bazı üs ve havaalanlarını NATO ve ABD'nin kullanımına açan veya tahsis eden anlaşmalar imzalamışlardır. 2003 yılında Irak işgali öncesinde, Akdeniz limanları ile birlikte Trabzon Limanı'nın da ABD'ye tahsisini Türkiye'den talep etmiş Akdeniz'de istikrarı sağlama maksatlı başlatılan Aktif Çaba Harekatı'nın, Karadeniz'de de ABD kontrolünde yapılabilmesi için girişimlerde bulunmuştur. ABD; AB'nin ve bölge ülkelerinin RF'ye olan enerji bağımlılığını azaltacak, bölgedeki enerji kaynaklarını ve güzergahlarını çeşitlendirecek projeleri (BTC, NABUCCO vb.) desteklemekte, bölge ülkelerinin kendi aralarında yaptıkları, ABD kontrolünde veya güdümünde olmayan anlaşmalara kuşkuyla bakmaktadır (Kasım, 2007, s.172-180).

Avrupa Birliği (AB)

1990'lı yılların başında kuruluşunu tamamlayan AB, 1995 yılında Kuzey Afrika ülkeleriyle işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan Barselona Süreci'nden sonra, 2004 yılında uygulamaya koyduğu "Komşuluk Politikası" ile ilgi alanını, NATO ve ABD ile eş zamanlı olarak, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle birlikte, Sovyetler Birliği'nden ayrılan diğer eski Doğu Bloku ülkelere çevirmiştir. 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye üyeliğiyle birlikte sınırları Karadeniz'e dayanan birlik, komşuluk politikası kapsamında Moldova, Ukrayna, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'la yakın siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirmiş, 2007 yılında uygulamaya koyduğu "Karadeniz Sinerjisi: Yeni Bölgesel İşbirliği İnisiyatifi" adlı girişimle, bölgede söz sahibi önemli bir aktör haline gelmiştir.

Son yıllarda, özellikle 2006 yılında Ukrayna üzerinden yaşanan doğalgaz krizinden sonra, RF'ye olan enerji bağımlılığını azaltma konusu AB'nin stratejik önceliği haline gelmiş ve birliğin güvenlik eksenli ağırlık merkezi, enerji kaynak ve yollarını çeşitlendirebileceği Güneydoğu Avrupa, Kafkaslar, Hazar Havzası ve Orta Asya mihverine kaymıştır (Hatto ve Tomescu, 2008, s.1). Karadeniz Bölgesi'ni mihverin merkezine oturtan AB, bölgedeki çıkar ve girişimlerini beş ana düşünce etrafında uygulamaya koymuştur. Bunlar; enerji güvenliğinin sağlanması, bölge ülkelerinde demokrasi kültürünün yerleşmesi ve

hukukun üstünlüğünün hakim kılınması, bölgede uzun vadeli istikrarın sağlanması, organize suçların önlenmesi ve bölgesel işbirliğinin sağlanmasıdır (Cornell, Jonsson, Nilsson ve Haggström, 2006, s.8-12). AB'nin bu çerçevede, Moldova, Gürcistan ve Ukrayna'da demokrasi kültürünün yerleşmesi ve hukukun üstün kılınması yönündeki çalışmaları, Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan ile yaptığı enerji kaynaklarını çeşitlendirme yönündeki girişimleri, RF'nin uygulamaya koyduğu "Yakın Çevre Doktrini" ile çatışarak krize sebep olmuş, RF'nin enerjiyi bir tehdit unsuru olarak kullanması ve dondurulmuş çatışmaları tekrar alevlendirmesiyle güç mücadelesi tüm bölgeye yayılmıştır (Hartzell, 2006, s.79,80). AB ile RF arasında yaşanan bu bilek güreşi, AB'nin takip ettiği anlaşmacı, uzlaşmacı ve ihtiyatlı politikalar neticesinde büyük çaplı siyasi krizlere dönüşmemiştir. Birlik içerisinde henüz tam anlamıyla bir fikir ve ideal birliği sağlayamadığından, izlenen politikaların karşısına RF'nin dikilmesiyle, ya atılan adımlar yavaşlatılmış ya da RF ile çatışmadan kaçınılarak, uzlaşma yolu aranmıştır.

Rusya Federasyonu (RF)

Sovyetler Birliği'nin dağılıp, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, SSCB'nin yerini alan RF, gücünü ve birliğini muhafaza etmek istemiş ve bu maksatla RF merkezli Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'nu kurmuştur. Göstermiş olduğu tüm çabalara rağmen, öncelikle Baltık ülkeleri olmak üzere bağımsızlık ilan etmelerine engel olamamıştır. 1990'lı yıllarda, Baltık ülkelerinden sonra, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri de RF çizgisinden koparak Batı'ya yaklaşmışlar, son safhada ayrılma ve kopmalar Moldova, Ukrayna ve Gürcistan'la birlikte RF sınırlarına dayanmıştır. Bu dönemde NATO ile ortaklık anlaşmalarına imza atan, 1999 Kosova bunalımında Batı ile birlikte hareket eden RF, ABD'ye yapılan terör saldırılarından sonra, ABD'nin kendi etki alanı içerisinde yapmış olduğu girişimleri desteklemiş, hatta Orta Asya Cumhuriyetleri'nde üs elde etmesine dahi ses çıkarmamıştır. Ancak, Gürcistan ve Ukrayna'da meydana gelen Batı destekli renkli devrimler, RF'nin Batı ile olan ilişkilerinde büyük bir değişime ve gerilime sebep olmuştur.

2000 yılında Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle, çevresinde kendisiyle ittifak veya işbirliği içerisinde ülkeler yaratmayı hedefleyen

“Yakın Çevre Doktrini”, etkili bir şekilde uygulanmaya başlamıştır. 2003 yılından sonra, artan petrol fiyatlarının da etkisiyle, enerji bağımlılığının RF tarafından bir silah olarak kullanılmaya başlaması, Karadeniz Bölgesi’nde Batı lehinde bir değişim gösteren jeopolitik dengeyi, RF istikametine döndürmeye başlamıştır (Gomart, 2006, s.16). Milat kabul edilecek bu dönemden itibaren RF eski hantal yapısından sıyrılarak bu yeni oyunu, yeni kurallarla, yeni oyuncularla oynamaya başlamıştır. Öncelikle dondurulmuş çatışmalar ve ihtilaflar gündeme getirilmiş; Ukrayna, Gürcistan, Moldova, Azerbaycan ve Ermenistan’da daha önce değinilmiş olan krizler hortlatılarak, bu ülkeler üzerinde güç mücadelesi başlatılmıştır. Bölgeye müdahil olmak isteyen Avrupa’ya karşı enerji kartı kullanılmış, enerji nakil güzergahında bulunan ve enerji kaynaklarına sahip ülkelerle ayrı ayrı çeşitli gaz tedarik ve boru hattı anlaşmaları yapılarak, Batı’nın bu bölgede yaptığı hamlelere karşılık verilmiştir (Trenin, 2008, s.104-117). Batı’nın Karadeniz Bölgesi’ne yerleşme girişimlerine karşılık RF, 2008 yılında bağımsızlığını tanıdığı Güney Osetya ve Abhazya ile bu özerk cumhuriyetlerin, Karadeniz kıyısındaki topraklarında askeri üsler kurma hakkını veren anlaşmalar yaparak cevap vermiştir.

Son dönemde RF tarafından atılan en büyük adım ise, Rus gazına alternatif olarak sunulan ve Türkiye’nin kilit rol oynayacağı düşünülen Hazar doğalgazını Avrupa’ya iletecek NABUCCO projesine atılan imzalar kurumadan, Türkiye ile RF arasında 2010 Mayıs ayında yapılan anlaşmadır. Batı’nın oynadığı enerji kartına kurnazlıkla karşılık veren RF, Mavi Akım-2 boru hattının Türk karasularından geçmesi karşılığında, rakip bir proje olarak görülen Samsun-Ceyhan boru hattına petrol vermeyi kabul etmiş ve bu tarihte başta nükleer enerji konusunda olmak üzere Türkiye ile RF arasında Batı’yı endişeye düşüren birçok anlaşma imzalanmıştır (Kamalov, 2010, s.5).

Küresel aktörlerin mücadele alanı haline gelen Karadeniz Bölgesi, RF’nin uyguladığı “Yakın Çevre Doktrini”nin, AB’nin uyguladığı Komşuluk Politikası’nın ve ABD’nin 11 Eylül sonrası hayata geçirdiği Büyük Orta Doğu Projesi’nin mücadele alanı haline gelmiştir. NATO üyesi, AB aday ülkesi Türkiye, bir taraftan Batı ile ittifak halinde ilişkilerini sürdürürken, diğer taraftan bölgedeki stratejik ortağı RF ile ulusal çıkarlar doğrultusunda önemli anlaşmalara imza atmaktadır.

Bölgede yaşanan bu gelişmeler, çok yönlü ve karşılıklı olarak, hem Türkiye güvenliğini, hem bölge güvenliğini, hem de bölge üzerinde güç mücadelesini sürdüren küresel aktörlerin direk veya dolaylı olarak güvenliklerini etkilemektedir.

Karadeniz Bölgesi'nde Yaşanan Gelişmelerin Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri

Montrö Anlaşması'nun sağladığı güvence ve iki blok arasında Soğuk Savaş dönemi boyunca oluşan denge nedeniyle, güvenlik stratejilerinde Karadeniz'e fazla yer vermeyen Türkiye'nin yeni dönemde bu bölgeye daha fazla kaynak tahsis etmesi ve daha fazla ilgi göstermesi kaçınılmaz gözükmektedir (Öztürk, 2005, s.9). Özellikle 11 Eylül sonrası yaşananlar; hem Türkiye'nin bekasını tehdit edecek gelişmelere, hem de bölgedeki jeopolitik dengeyi bozacak ve Karadeniz'i fiili çatışma sahasına dönüştürecek olaylara sahne olmuştur.

11 Eylül terör saldırılarından sonra ABD'nin ortaya koyduğu projelerin odağına yerleşen Orta Asya, Hazar Havzası ve Orta Doğu üçgeni, Avrasya'yı ABD çıkarları doğrultusunda şekillendirecek yeni planların oluşturulmasına yol açmıştır. Elde edildiği takdirde, bu bölgelere en kolay ulaşabilecek ve aynı zamanda RF ve İran'ı kontrol ederek enerji kaynaklarını kontrol altına alabilecek konum ve mevkide bulunan Karadeniz Bölgesi, ABD ve AB'nin öncelikli hedefi haline gelmiştir. Romanya ve Bulgaristan'da üsler edinmek için anlaşmalar imzalayan ve NATO'nun Akdeniz'de başlattığı Aktif Çaba Harekatı'nı, bir güvenlik boşluğu olduğu gerekçesiyle Karadeniz'e kaydırmak isteyen ABD, müttefiki olduğu Türkiye'nin güvenliğinin temel taşlarından biri olan Montrö rejimini sorgulamaya başlamıştır. ABD; Karadeniz üzerine kurduğu stratejisini uygulamaya koymak için donanmasını boğazlardan geçirmek ve bu donanmayı Karadeniz'de konuşlandırmak istemektedir. Bu hedefi gerçekleştirebilmesinde karşısındaki tek engel ise Montrö Anlaşması'dır (Bükülmez, 2007, s.193). Bölgede yürütülen KUH ve Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu operasyonlarını bölge güvenliği için yeterli gören Türkiye, bölgedeki hassas dengeleri bozabilecek ve kendisini iki ateş arasında bırakabilecek bu girişime karşı çıkmıştır, bundan sonra da karşı çıkmalıdır. Çünkü Montrö Rejimi; dönemsel çekişmeler ve çıkarlar için feda edilebilecek bir

anlaşma değil, tam tersine Türkiye'nin milli egemenliğinin ayrılmaz bir parçası ve Karadeniz Bölgesi jeopolitik dengesinin temel taşıdır.

Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden diğer önemli gelişme ise, yeni üyeleriyle birlikte AB sınırlarının Karadeniz kıyılarına kadar genişlemesi, ABD'nin NATO üzerinden, bu ülkelerde elde ettiği üsler vasıtasıyla varlığını bu bölgeye kaydırması, Polonya ve Çek Cumhuriyeti ile uzun menzilli füzeler yerleştirme konusunda anlaşmalar yapmasıdır. Bu gelişmeler, RF ile son dönemde her alanda yakın ilişkiler içerisinde giren, doğalgazda %60'a varan bağımlılığı bulunan Türkiye'yi zor durumda bırakmış, Türkiye açısından jeopolitik dengeyi daha hassas hale getirmiştir (Kasım, 2007, s.177,178). RF'nin ihtilaf halinde olduğu ülkelerle Türkiye'nin iyi ilişkiler içinde bulunması ve ittifak içinde bulunduğu Batı ile RF arasında köprü vazifesi oynayabilecek konumda bulunması, bu hassas dengenin korunmasında Türkiye'ye önemli bir sorumluluk yüklemektedir. Bu bağlamda; bölgede Türkiye'nin inisiyatifinde sürdürülen KEİT, BLACKSEAFOR ve KUH'un tüm bölge ülkelerini kapsayacak şekilde genişletilmesi ve tüm üye ülkelerin aktif katılımının sağlanması, bu çok taraflı sürdürülen ilişkilerin dengede götürülmesi açısından çok önemlidir.

Türkiye'nin bölgedeki konumunu güçlendiren bir başka önemli konu ABD ve AB'nin enerji odaklı izledikleri politikalarının kesiştiği nokta olan Karadeniz Bölgesi'ndeki girişimleridir. Petrol ve doğal gaz kaynaklarına sahip olan coğrafyalara bitişik olan Karadeniz, petrol ve doğal gaz arzına aracılık yapan boru hattı ağları ile örülmüş olup, RF'nin enerji kaynaklarının uluslararası piyasalara ulaştırılmasının yanında, Hazar Havzası kaynaklarının arzında da önemli bir konuma sahiptir. Batı'nın bu kaynaklara, RF'yi dışarıda bırakacak şekilde sahip olmak istemesi nedeniyle, planlanan projelerin ortak paydası olan Türkiye, enerji arzında kilit bir ülke konumuna yükselmiştir (Pamir, 2007, s.243). Uygulanması planlanan projelerin Türkiye'nin güvenliğine olan bir diğer etkisi ise, boğazdaki gemi trafiğini azaltacak olmasıdır. Dünyada üretilen yaklaşık 82 milyon varil ham petrolün 3 milyon varili (yaklaşık %4'ü) boğazlar yoluyla dünya piyasalarına ulaştırmakta, bu durum bir taraftan enerji güvenliği açısından boğazların stratejik önemini arttırırken, diğer taraftan çevre ve insan güvenliği açısından riskler taşımaktadır (Gündeniz, 2009, s.214-227). Karadeniz ve

boğazlarda yaşanan bu gemi trafiğine sınıvlaştırılmış doğalgaz ve ticari gemi trafiği ilave edildiğinde mevcut güvenlik riski daha da artmaktadır.

Karadeniz Bölgesi'nde yaşanan tüm bu gelişmeler; dondurulmuş çatışmaların varlığı, komşu ülkeler arasındaki sorunlar ve en önemlisi de tüm bölge ülkelerinin RF'ye olan enerji bağımlılığı, RF'nin olmadığı bir oluşumun veya girişimin başarı şansının olmadığını göstermektedir. Türkiye'nin menfaatine olan, bölgede yaşanan sorunların yapısı güçlendirilmiş KEİT'in çatısı altında bölge ülkeleri nezdinde çözümlenmesidir. Başta RF ile olmak üzere, bölge ülkeleriyle olan güçlü ilişkileri sayesinde Türkiye, Batı ile RF arasında köprü vazifesi görebilir. Aksi takdirde, RF ile Gürcistan arasında yaşanan çatışmada olduğu gibi, bölgeye diğer aktörlerin müdahaleleri, jeopolitik dengeyi Türkiye aleyhinde bozmakla kalmayacak, kaçınılmaz olarak Türkiye'yi RF, İran veya Irak gibi komşu ülkelerle çatışma ortamına sürükleyecektir.

Sonuç

Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük bir jeopolitik değişime uğrayan Karadeniz coğrafyası, iki kutbun yer aldığı bir konumdan, dokuz ülkenin yer aldığı çok sesli ve çok taraflı bir yapıya bürünmüştür. Hem coğrafi hem de siyasi nedenlerle, etkileşim içerisinde bulunan ülke sayısının yirmiye aştığı bu bölge, yeni bin yılda enerjinin oynadığı belirleyici rolün de etkisiyle, küresel güçlerin mücadele alanı haline gelmiştir.

1990'lı yıllar, büyük bir değişim geçiren Karadeniz Bölgesi ülkelerinin "Yeni Dünya Düzeni"ne ayak uydurma çabaları ile geçmiş, ekonomik ve siyasi alanda büyük çalkantılar yaşanmıştır. 21'inci yüzyılın başlarında, RF'nin yeni lideri Putin'le birlikte başlattığı eski günlere dönme çabaları, Batı ittifakına katılan Romanya ve Bulgaristan'ın girişimleri, RF ile Batı arasında sıkışıp kalan Gürcistan ve Ukrayna'nın yaşanan renkli devrimler sonrası içinde bulunduğu çelişkili durum ve dondurulmuş çatışmaların varlığı, Karadeniz'in geleceğini daha da belirsiz hale sokmuştur. 11 Eylül terör saldırıları ve sonrasında yaşananlar, tüm dünyayı olduğu gibi zaten hassas durumda olan Karadeniz Bölgesi jeopolitik dengesini de derinden etkilemiştir. ABD'nin, Akdeniz'den sonra Karadeniz'e de istikrar getirme

bahanesiyle girme çabası, Romanya ve Bulgaristan'ın önce NATO'ya, sonrasında AB'ye üyelikleri ve bu iki ülkenin ülkelerindeki, bazı üs ve havaalanlarını ABD'nin kullanımına açmaları, bölgedeki hassas dengeleri iyice sarsmış, yeni sorunlar ortaya çıkmış, dondurulmuş çatışmalar tekrar gündeme gelmiştir. Yeni aktörlerin ve bölge dışı güçlerin Karadeniz'deki varlığı, beraberinde istikrar ve güvenlik problemlerinin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bölgede kalıcı bir istikrar ve barış ortamının sağlanması; sorunların, öncelikle bölge ülkeleri nezdinde, yapısı güçlendirilmiş bölge örgütleri aracılığıyla çözümlenmesini gerektirmektedir. Bir diğer önemli adım ise, gerek ülkelerinde bulundukları farklı etnik yapılar, gerekse başta enerji olmak üzere çeşitli alanlarda birbiriyle bağımlılık ilişkisi bulunan bölge ülkelerinin birbiriyle olan ilişkilerinin, ortak çıkarlar temelinde, dış güçlerin müdahalesi olmadan güçlendirilmesidir. Burada en önemli görev bölgenin en önemli gücü olan RF ile, tüm bölge ülkeleriyle ve Batı ile çok yönlü ve yakın ilişki içerisinde olan Türkiye'ye düşmektedir. Bölgenin istikrarı Türkiye ile RF arasında geliştirilecek ilişkilerin, tüm bölge ülkelerini kapsayacak şekilde, bu iki ülke merkezinde oluşturulmasıdır.

Summary

Black Sea Region that has been an area of power struggle between Eastern and Western blocs during the Cold War Period gained a multinational and multivocal structure just after the disintegration of Soviet Union and the ending of the Cold War. By the ending of the bipolar system, the area of power struggle between two major blocs turned to an area where the regional crisis occurred, the new states was established, the border conflicts came out and the micronationalisms conflicted. Black Sea Region that is the neighbour of the Balkans, the Caucasus, the Central Asia and the Middle East which are the sources of instability drifted into an unstable environment due to the seeking a new order of the countries in and the power struggle over the region.

Terrorist attacks of 9/11 and the following experiences influenced deeply the geopolitical balance of the Black Sea Region, which has already been in a touchy situation, as well as the whole world. In this

period, efforts making to get back into the old times which began in Russia with the new leader Viladimir Putin, Romania and Bulgaria's adhesion to the Western alliance, the paradoxical situation after the colorful revolutions of Georgia and Ukraine which were stuck between Russia and West and the existence of frozen conflicts made the future of the Black Sea more uncertain. It shook the fragile balances in the region that the efforts of USA to enter the Black Sea after the Mediterranean Sea under cover of bringing stability, accession of Romania and Bulgaria firstly to NATO and then to EU, and these two countries's bringing some bases and airfields in their country into the use of USA.

These developments experienced in the Black Sea Region also interests Turkey, which seeks to keep the existing status of the Black Sea and is the promoter and defender of a stable security environment in the region, particularly. Despite the overwhelming efforts of Turkey, which leads for improvement of the organizational structure in the region, the security problem in the Black Sea Region could not be overcome.

In this study which has been done to bring a different perspective to the resolution of problems, the geopolitical change which placed the Black Sea Region to the central position has been handled with the geographical position of the region. After the description of the organizational structure which provide basis for alliance-seeking in the region, the conflict areas which threatened the security of the region and of Turkey has been considered. In the final section of the article, policies on the region of USA, EU and RF which are the countries affecting geopolitical balance in the region has been studied, effects of all these developments on Turkey's security has been propounded and solution offers has been suggested.

Kaynakça

Alkan, A. (2006). 21'inci Yüzyılın İlk Çeyreğinde Karadeniz Güvenliği. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Allison, R. (2004). The Unresolved Conflicts in the Black Sea Region. O. Pavliuk içinde, The Black Sea Region: Cooperation and Security Building (s. 86-122). New York: East West Institute.

Anonim, 2010. Harita Genel Komutanlığı. Erişim tarihi: 10.10.2010
<http://www.hgk.msb.gov.tr/CografıUrunKatalogu/tematik/sayfa6.asp>

Arslan, F. (2005). Petrol İmparatorluğundaki Güç Savaşları Hazar'ın Kurtlar Vadisi. İstanbul: Karakutu Yayınları.

Aydın, M. (2005, Autumn). Regional Cooperation in the Black Sea and the Role of Institutions. Perceptions.

BLACKSEAFOR. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Kuruluş ve Görevleri. 23 Mayıs 2010 tarihinde http://www.blackseafor.org/turkce/gorev_ortami.php adresinden alındı.

Black Sea Economic Corporation. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı İşbirliği alanları. 23 Mayıs 2010 tarihinde <http://www.bsec-organization.org/aoc/Pages/default.aspx> adresinden alındı.

Bükülmez, B. (2007, Haziran). Küresel Güçlerin Karadeniz Stratejilerinin Önündeki Engel: Montrö. Güvenlik Stratejileri Dergisi , s.193-216.

Celac, S. (2004). The New Security Environment in the Black Sea Region: A Role for International Institutions. O. Pavliuk içinde, The Black Sea Region: Cooperation and Security Building (s. 271-291). New York: East West Institute.

Cornell, S.E., Jonsson, A., Nilsson, N. and Haggström, P. (2006, December). The Wider Black Sea Region: An Emerging Hub İn European Security. Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program , s.1-28.

Erkek, L. (2006). Karadeniz Deniz Güvenlik Politikası. İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi (1993). Karadeniz. C.VI. s.2319.

Gomart, T. (2006 Mai). L'UE et La Russie: Un Equilibre A Trouver Entre Geopolitique et Regionalisme. Institut Français Des Relations Internationales Programme de Recherche Russie , s.1-23.

Gündeniz, C. (2009). Deniz Güvenliğinin Enerji Arz Güvenliği Üzerindeki Rolü. Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları Sempozyumu (s.207-260). İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

Hartzell, C. (2006). Developing The European Union's Role in its Neighborhood:Managing Expectations and Setting a Common Agenda. R. Asmus içinde, Next Steps in Forging A Euroatlantic Strategy for the Wider Black Sea Area (s. 69-81). Washington: German Marshall Fund.

Hatto, R. and Tomescu, O. (2008, January). The EU and the Wider Black Sea Region: Challenges and Policy Options. Garnet Policy Brief, s.1-12.

Kamalov, İ. (2009, Bahar). Karadeniz Bölgesinde Bazı Güncel Sorunlar. Karadeniz Araştırmaları Dergisi, s.13-21.

Kamalov, İ. (2010). Komşuluktan Stratejik İşbirliğineTürk-Rus İlişkileri. İstanbul: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Kanbolat, H. (2007). Türkiye Karadeniz'de Yeni Ufuklara Yelken Açmak İstiyor. Avrasya Dosyası , s.73-102.

Kandemir, E. (2008). Uluslararası Sistemin Yeni Düzen Arayışında Karadeniz'in Değişen Jeopolitiği. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Kara Harp Akademisi (1995). Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Türkiye Harp Akademileri Komutanlığı. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

Karadeniz Uyum Harekatı. Karadeniz Uyum Harekatı Hedefleri 23 Mayıs 2010 tarihinde http://www.tsk.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizin_Deniz_Guvenligi.htm adresinden alındı.

Kasım, K. (2007). Türkiye'nin Karadeniz Politikası: Temel Parametreler ve Stratejiler. OAKA Tartışma Platformu, s.172-180.

King, C. (2004). Is The Black Sea a Region? O. Pavliuk ve I. TSINTZADE içinde, The Black Sea Region: Cooperation and Security Building (s.13-26). New York: East West Institute.

Koçer, G. (2007, Kış). Karadeniz'in Güvenliği: Uuslararası Yapılanmalar ve Türkiye. Akademik Bakış, s.195-217.

Matveeva, A. (2008). Conflicts in the Wider Black Sea Area. D. HAMILTON içinde, The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives (s. 177-224). Washington: The John Hopkins University.

Nation, R. C. (2007, November). US İnterests in the New Eurasia. Strategic Studies Institute. s.1-34.

Ogan, S. (2006, Summer). The Black Sea: New Arena for Global Competition. Turkish Policy Quarterly, s.105-120.

Öztürk, M. (2005). Karadeniz'in Güncel Jeopolitiği. O.M.ÖZTÜRK ve Y.SARIKAYA içinde. Uluslar arası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz. Ankara: Barış Yayıncılık.

Pamir, N. (2007). Karadeniz; Enerji Güvenliğine ve Kaynakların Çeşitlendirilmesine Açılan Kapı. Avrasya Dosyası. s. 243-266.

Tezkan, Y. ve Taşar, M. M. (2002). Dünden Bugüne Jeopolitik. İstanbul: Ülke Yayınları.

Trenin, D. (2008). Russia's Perspective on the Wider Black Sea Region. D. HAMILTON içinde, The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives (s. 103-120). Washington: The John Hopkins University.

Tsintzade, I. (2004). Cooperative Efforts in the Black Sea Region. O. PAVLIUK içinde, The Black Sea Region: Cooperation and Security Building (s. 27-60). New York: East West Institute.

Uzgel, İ. (2006). Karadeniz Ekonomik İşbirliği. B. ORAN içinde, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler,Yorumlar (s.519-523). İstanbul: İletişim Yayınları.

TERÖR YÖNETİMİ KURAMI VE CESARET: KAVRAMSAL BİR TARTIŞMA

Yazar: İbrahim Sani MERT*

Öz

Terör Yönetimi Kuramı, sosyal bir psikolojik kuram olarak, ölümlülük farkındalığının kendimiz ve sosyal davranışlarımız üzerindeki potansiyel etkisini anlamamızda bizi bilgilendirir. Bu çalışmanın amacı; güvenlik konusu üzerinde çalışma yapan araştırmacıları Terör Yönetimi Kuramı hakkında bilgilendirmek ve kuramın geliştirilmesine katkı sağlamaktır. Bu nedenle, Terör Yönetimi Kuramının temel kabulleri ve savları açıklanmış ve kurama yöneltilen eleştiriler incelenmiştir. Bu eleştiriler analiz edildiğinde, cesaret kavramının kurama yönelik bu eleştirilere cevap verebilecek bir yapıda olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, cesaretin, kuramın bir tamamlayıcısı olarak, kuramın geliştirilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler Terör Yönetimi Kuramı, Cesaret, Terör, Güvenlik.

Terror Management Theory and Courage: A Conceptual Discussion

Abstract

Terror Management Theory, as a social psychological theory, helps us to understand the potential influence that awareness of mortality can have on our sense of self and social behavior. Thus, Terror Management Theory can contribute to an understanding of human behaviors, for security researchers. The purpose of this study is to inform the researchers about Terror Management Theory, who study on security issues and, to make contributions to the theory. For this reason, the fundamental assumptions and proposals of the Terror Management Theory were explained and, criticisms directed against the Terror Management Theory were examined. When the criticisms were analyzed, it was found that the concept of courage has responsive structure to these criticisms. As a result, courage, as a complementary to the theory, can make contributions to improve the theory.

Key Words: Terror Management Theory; Courage; Terror; Security.

Giriş

Gerek ulusal gerekse uluslararası güvenlik denilince ilk akla gelen konulardan birisi terördür. Bu nedenle, günümüzde güvenlikle ilgili yapılan araştırmalarda, teröre yönelik çalışmaların ön plana çıktığı görülmektedir. Terör olaylarının, bu olayların aktörü durumunda olan bireylerin ve terörden etkilenen insanların incelenmesi; güvenlikle ilgili

---

* Dr.Topçu Bnb., Gnkur.Per.Bşk.lığı PYS Daire Proje Sb., E-posta: imert@tsk.tr

yapılan çalışmalara ve bu konuda geliştirilen stratejilere ışık tutucu bir nitelik taşıyacaktır. Dolayısıyla, bir tutum ve davranış olarak beliren terörün altında yatan psikolojik faktörlerin bilinmesi, güvenlik konusuna önemli girdiler verebilecek niteliktedir.

Bu bağlamda, yapılan bu çalışmada, Terör Yönetim Kuramına (TYK) ve bu kuramın bir tamamlayıcısı olarak değerlendirilen cesaret konusuna yer verilmiştir. TYK, insanların ölümlülük konusundaki farkındalıkları neticesinde kendilerini koruma dürtüsüyle hareket ettiklerini belirten bir kuramdır. Terör Yönetim Kuramı, teröre yönelik tutum ve davranışının altında yatan bireysel faktörlerin anlaşılabilmesinde bize yardımcı olacak açıklamalar yapar. Her ne kadar gerek terör davranışı gerekse teröre karşı koyma davranışının arkasında yatan çok sayıdaki sosyal, ekonomik ve politik etkileri açıklayabilecek tek bir teori ortaya koyabilmek pek mümkün olmasa da, TYK, bu açıklamayı yapmada kullanılan başlıca yaklaşımlardan biri haline gelmiştir (Pyszczynski, Rothschild ve Abdollahi, 2008, s.318; Wisman, 2006, s.319). Eleştiricileri tarafından bile çarpıcı bir başarı olarak görülen bu kuram, konuyla ilgili önceden yapılmış birbirinden kopuk çalışmaları birleştirerek, araştırılabilir bir yaklaşım sunması nedeniyle, giderek daha çok dikkat çeken bir kuram haline gelmektedir (Baron, 1997, s.21; Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28; Wisman, 2006, s.319). Bu nedenle, yapılan bu çalışmada güvenlik araştırmalarında faydalı olacağını değerlendirilen Terör Yönetim Kuramı incelenerek, kuramın geliştirilmesine yönelik bir tartışma yapılmıştır.

Terör Yönetim Kuramına göre, insanların davranış olarak gösterdikleri terör, kendi içinde yaşadıkları terörün dışarıya yansıtılmasıyla açıklanabilir. İnsanların kendi içlerinde yaşadıkları terör ise, ölüm korkusunun oluşturduğu endişeden kaynaklanmaktadır. Medya haberlerinin, hemen hemen her gün insanların varoluşunun son bulduğu ölüm haberleri ile dolu olduğu günümüzde, ölüm endişesi sürekli güncel tutulmaktadır (Maheswaran ve Agrawal, 2004, s.213). Böyle bir ortamda, ölümlü ilgili algının birey üzerindeki etkisini ve bu etkinin tutum ve davranışlara nasıl yansıdığına anlaşılması da güvenlikle ilgili çalışma yapan araştırmacıların dikkate alması gereken bir husus haline gelmiştir.

Terör Yönetimi yaklaşımı sadece içten kaynaklanan terörün dışarı yansımaları şeklindeki etkiyi değil, böyle bir etki karşısında gösterilen tepkiyi de açıklayıcı bir niteliktedir. Bu nedenle, araştırmacılar Terör Yönetimi Kuramını, insanların 9 Eylül gibi terör saldırılarına karşı nasıl bir reaksiyon gösterdiklerini incelemek amacıyla da kullanmışlardır (Yum ve Schenck-Hamlin, 2005).

Terör Yönetimi Kuramının bilinmesi, toplum için güvenlik tehdidi yaratabilecek davranışların ortaya çıkışını açıklayabilmesinden dolayı, güvenlik çalışmalarına ışık tutacaktır. Ancak, ortaya konan her kuram gibi, TYK'nın da tartışılmaya ve geliştirilmeye ihtiyacı vardır. Kurama yöneltilecek eleştiriler de bu ihtiyacı göstermektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada, TYK'na ek olarak incelenen diğer bir kavram cesarettir.

Cesaret, TYK'nın bir tamamlayıcısı olarak değerlendirildiğinden çalışmaya dahil edilmiştir. Cesaretin seçilme sebebi; cesaretin TYK'nın temel savlarındaki değişkenleri etkileyebilecek bir yapıda olması ve Terör Yönetimi Kuramcıları tarafından ortaya konan neden-sonuç ilişkilerini sorgulatarak tamamlayıcı bir işlev üstlenebileceği yönündeki değerlendirmedir. Ayrıca, cesaretin kurama dahil edilmesiyle kurama yöneltilecek eleştirilerin önemli bir kısmına cevap verilerek, kuramın daha güçlü bir hale getirilebileceği tespit edilmiştir. Bu seçim aynı zamanda TYK ve cesaret arasındaki ilişkinin, yapılan bu çalışmada ne şekilde kurulduğunu da göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bu iki kavram arasındaki ilişki, cesaretin TYK'nı tamamlayıcı bir yapıda olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu düşünceden hareketle yapılan çalışmanın amacı; TYK hakkında bilgi vermek ve kurama yapılan eleştirileri de dikkate alarak, "cesaret" olgusunun kuramın bir tamamlayıcısı olduğunu tartışmaktır. Diğer taraftan, Türkiye'de TYK üzerine yapılan araştırmaların sayısının çok az olduğu tespit edilmiştir (Örn.; Aksüt Çiçek, 2008; Bozo, Tunca ve Şimşek, 2009; Kökdemir ve Teniçeri, 2010). Ayrıca, Türkiye'de güvenlik konusu ile ilgili yazında kuramla ilgili yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Böylece, yapılan bu araştırmanın, yerli yazındaki bu eksikliğin giderilmesinde katkı sağlayacağı ve ülkemizde konuyla ilgili olarak yapılacak sonraki çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Yukarıda belirtilen amaç çerçevesinde, çalışmada ilk olarak, TYK incelenmiştir. Kuramın temel kabullerine değinilerek, ölümlülük farkındalığının yarattığı kendini güvene alma dürtüsünün insan tutum ve davranışlarını ne şekilde etkilediği anlatılmıştır. Müteakiben, kurama yöneltlen eleştiriler incelenerek, kuramın hangi noktalarda geliştirilmeye ihtiyacı olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra, cesaret konusuna geçilerek, kurama yöneltlen eleştiriler çerçevesinde, kuramın bir tamamlayıcısı olarak değerlendirilen cesaret kavramına değinilmiştir. Sonuç olarak; cesaretin kurama yöneltlen eleştirilere cevap verebilen bir yapıda olması nedeniyle kurama dahil edilmesi gerektiği, böylece kuramın insan tutum ve davranışlarını açıklayabilmede daha güçlü bir hale gelmesine katkı sağlanabileceği sonucuna varılmıştır.

2. Terör Yönetimi Kuramı

Günümüzün çağdaş toplumundaki en önemli sorunlar arasında sayabileceğimiz bir husus, birey ve/veya bireylerin kendinden farklı olanlara veya böyle olduklarını düşündüklerine karşı düşmanca bir tutum ve davranış içerisine girebilmeleridir. İnsanlar kültürel olarak kendilerine benzer olanlara karşı sempatik davranışlar gösterirken, kendilerine benzemeyenlere karşı ise antipatik tutum ve davranışlar içerisine girebilmektedirler (Greenberg vd., 1990, s.308). Ancak, bireysel faktörler olarak değerlendirebileceğimiz bu tür davranışlarının nedenini tek bir değişkenle açıklamaya çalışmak pek mümkün değildir (Kökdemir ve Yeniçeri, 2004, s.11). Bu bağlamda, TYK, insan davranışların açıklanmasında önemli bir araç olarak kabul edilmektedir.

Halen yaygın bir kabul ve kullanıma sahip olan TYK, ilk olarak Tom Pyszczynski, Jeff Greenberg ve Sheldon Solomon tarafından 1986 yılında ortaya atılmıştır (Aksüt Çiçek, 2008, s.5). TYK 'nin temeli, makul bir biyolojik ve psikolojik kabule dayanmakta ve bu yönüyle de Freud, Rank ve Maslow gibi kuramcıları birleştirici bir yaklaşım sergilemektedir (Baron, 1997, s.21). Her ne kadar, kuram temel bileşenlerini psikanalizden alsa da, ampirik araştırmalara açık bir yapıya sahip olmasıyla araştırmacılar tarafından yaygın kabul görmüş ve güçlenmiştir (Paulhus ve Trapnell, 1997, s.40).

TYK, büyük ölçüde Ernest Becker (1962, 1973, 1975)'in farklı bazı sosyal bilimler disiplinlerini sentezleyerek, bireyin gösterdiği davranışları açıklayan genel bir kurama (teoriye) indirgemesine dayanmaktadır. Becker'e göre, insanların entelektüel seviyeleri ve bilişsel kabiliyetleri arttıkça, kendilerine ve çevrelerine karşı olan hassasiyetleri yükselerek, bilinç seviyesi artmaktadır. Bilinç seviyesindeki bu artış, diğer taraftan, insanların fanilikleri konusundaki farkındalık ve hassasiyetlerinin de artmasına sebep olmaktadır (Greenberg vd. 1990, s.318).

Bu yaklaşım çerçevesinde, Terör Yönetim Kuramının iki temel kabule dayandığı söylenebilir (Florian, Mikulincer ve Hirschberger, 2002, s.528):

- İnsanlar da diğer tüm yaşayan varlıklar gibi kendini koruma dürtüsüne sahiptir.

- Ancak, diğer yaşayan varlıklardan farklı olarak, insanlar varoluşları ve bir gün öleceklerine dair, ölüm bilincine de sahiptir.

Bu iki temel kabulden hareket eden TYK savunucuları, canlı organizmaların kendilerini korumaya doğru bir yönelim içerisinde olduklarını ve insanoğlunun da canlı bir organizma olarak aynı dürtüyle hareket edeceğini belirtirler (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.26). İnsanlar biyolojik olarak yaşamlarını sürdürme dürtüsüne sahiptir, ancak diğer canlılardan farklı olarak, bunun bir sonu olacağını da bilincindedir. Bu durum bir sorundur ve insanlar doğal olarak bu sorunu çözme yoluna gireceklerdir. Bu sorunu çözmede ise iki mantıklı yöntem ortaya çıkar; ya canlı kalma dürtüsünü elimine etmek ya da ölüm endişesinden kurtulmak (Wisman, 2006, s.319). Ancak, bu durumun olumlu tarafı da vardır. Çünkü, varlığımızın sona ermesinden endişe duyma, aynı zamanda varlığımızı sürdürmemiz için vazgeçilmez bir duygudur. Endişe, organizmanın iyi oluşunu artırır, çünkü endişe duyan bir organizma, mevcut davranışlarını değiştirecek ve varlığının devamlılığını sağlamaya yönelecektir (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.26).

TYK ileri sürdüğü "insanların ölüm düşüncesi ile strese girdikleri" savı, hemen hemen herkes tarafından kabul edilen basit bir tespit gibi

görülse de, kuramı ortaya koyanlar bu basit kabulün, insan davranışlarının büyük bir kısmının açıklanabilmesinde kullanılabilir olduğunu ispatlamışlardır (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.26).

Kuramda, insanoğlunun kendini diğer canlı türlerinden ayıran özelliklerinin olumlu ve olumsuz yönlerine dikkat çekilmektedir. Gerçekte insan akli ve bu aklın insana sağladığı farkındalık yeteneği, bir avantajken, insana sıkıntı da verebilmektedir. Çünkü akli ve bilinci sayesinde insan, ölümlü olduğunun farkında olur ve bu durum onda endişeyle beliren ruhsal bir terör yaratır. Diğer bir ifadeyle insanoğlu, idrak edebilme yeteneğinin karşılığını, ölümlü olduğunun farkındalığıyla ödemektedir (Aksüt Çiçek, 2008, s.5-6). Ancak, kuramın daha iyi anlaşılabilmesi için, esas aldığı temel savların çıkış noktasının hangi yaklaşımlara dayandığının bilinmesinde fayda vardır.

Çıkış noktasını varoluşçu ve evrimsel psikolojiden alan TYK, ölümlü olma düşüncesinin her bir bireye varoluşsal bir kaygı verdiğini, böylece insanların, varlıklarına bir tehdit olarak gördükleri için ölümden ve ölümü hatırlatan her şeyden korkup çekindiklerini savunur. Varoluşçuluk, insanın temel varoluş şartlarını sorgulayarak, bu şartlardan kendisine nasıl bir anlam çıkarabileceğini araştıran bir felsefedir. Bu felsefeye dayanan varoluşçu psikoloji ise, insanların “Ben kimim?”, “Ben neden buradayım?”, “Hayatım üzerinde ne kadar bir kontrole sahibim?” gibi sorulara cevap aradığını belirtir. Varoluşçu psikoloji, insanın bu sorulara cevap vermeye çalışarak, hayatın gerçekleriyle nasıl başa çıktığını araştırır (Mills, 2003, s.269). TYK’nın diğer çıkış noktası ise evrimsel psikolojidir. Evrimsel psikoloji, insan psikolojisinin özel bir adaptasyon içerdiğini ileri sürer. Bu adaptasyon ise, insanın çok uzun bir süredir doğal olarak geliştirdiği seçimlere dayanır (Buss, Haselton, Shackelford, Bleske ve Wakefield, 1998).

Yukarıda da belirtildiği gibi insanoğlu, diğer canlı türlerinden farklı olarak birtakım bilişsel yeteneklere de sahiptir. Böylece, kendi varoluşunun farkında olmasının yanında, bu varoluşun ölünce sona ereceğinin de farkındadır. Ölümlülüğünün farkında olmak, kuramdaki ifadesiyle “Ölümlülüğün Belirginliği” (Mortality Saliency), kişinin bir gün öleceğinin bilincidir. Bu bilinç ve duyguyla yaşayan insan korku hisseder ve bazen bu korkuyu kontrol edebilir, bazen edemez (Aksüt

Çiçek, 2008, s.7-8). Bireyde ölümlülüğün belirginleşmesiyle birlikte dehşete düşme, başka bir ifadeyle içsel bir terör yaşama görülmektedir. Diğer taraftan, insan varoluşunu devam ettirme güdüsüne de sahiptir. Ölüm bilincinin artması dolayısıyla da, ölümlülüğünün belirginleşmesiyle birlikte insan, yaşayacağı endişeyi yani ruhsal terörü kontrol altına almak için birtakım yollar, diğer bir ifadeyle bu endişe ile arasına tampon olarak koyacak araçlar arar. TYK, insanların varoluş endişesine karşı tampon olarak iki farklı bileşeni kullandıklarını belirtir (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27);

- “Kültürel dünya görüşü” (Cultural Worldview) ve

- “Öz saygı” (Self-esteem), yani kişisel değerlerin hissedilmesi ile sahip olunan benlik saygısı.

TYK’ye göre, insanlar ölümden kaçınılmazlığın bilinciyle beliren endişeden kurtulabilmek için kültürel dünya görüşü oluştururlar (Pyszczynski, Rothschild ve Abdollahi, 2008, s.318). Ölümlülüğün belirginliği, insanları kendi kültürel dünya görüşlerine angaje olma ve öz saygılarını arttırma yönünde motive etmektedir (Arndt vd., 2004, s.198). Kültürel dünya görüşü, bireyin kendisi gibi olan diğer insanlarla paylaştığı değerler, inançlar ve yaşam tarzıdır. İnsanlar, tehlikeli ve öngörülemeyen bir dünyada yaşamının getirdiği endişeyi veya diğer bir deyişle içsel terörü, kültürel değerleri kabul edip buna göre yaşayınca minimize eder (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27). Kültür, insanların yaşamına anlam, düzen ve süreklilik sağlayarak bu varoluşsal kaygıyı azaltmaktadır. Kültürel dünya görüşü, bir bireyin anlamlı bir dünyada değerli bir katılımcı olarak kendisini tasavvur edebilmesini sağlar. Kişi, kültürel değerlere bağlandıkça ve yaşamını bu değerlere bağlı olarak ortaya çıkan normlara göre düzenledikçe kendini güvende hisseder. Bağlı olduğu kültürel değerlerin ve normların doğruluğuna ve haklılığına inanan bireyler, yaşamlarını anlamlı bulmaya başlarlar. Kültürel dünya görüşü, düzenli, sürekli ve anlamlı bir dünyayı temsil eder ve güveni korumayı sağlar. İnanıldığı kültürel dünya görüşü, bireyin hayattaki amacını belirlemesine yardımcı olur ve ölmek üzere olduğunda bile kendini güçlü ve güvende hissetmesini sağlar. Çevrelerindeki diğer insanların da aynı değerleri ve normları

benimsemesi, bireylerin kendine güvenini ve yaşamlarının anlamlılığına olan inançlarını arttırır (Aksüt Çiçek, 2008, s.19).

Birey, ölümlülüğü belirginleştğinde sahip olduğu dünya görüşüne yani içinde bulunduğu gruba daha çok bağlanır. Bunun bir uzantısı olan kültürel dünya görüşü, kişiye süreklilik duygusu, varoluşunu açıklayan ve kendini değerli hissetmesini sağlayan bir farkındalık duygusu verir. TYK'ye göre, kültürel kavramların gerçekliği, insanoğlunun ölüm kaygısı için bir tampon işlevi görür. Kişi kendisi gibi düşünen diğer birey veya grupları saygı ile karşılarken, bunu aksini kaba ve rahatsız edici olarak değerlendirir (Wicklund, 1997, s.54). Böylece desteklenen kültür, kültürel kaygı tamponunun temelini oluşturur. Kültürel kaygı tamponu, ölümlülüğü karşısında bireyin kendini güçlü hissetmesini sağlar (Aksüt Çiçek, 2008, s.22).

Bu bağlamda kültürler, bireylere güvenliği iki şekilde sağlar (Rosenblatt ve diğ., 1989, s.681):

- Adil dünya inancıyla güvenliği sağlamak, yani aynı kültürel değerleri paylaşan iyi insanlar için kötü şeyler olmaz ilkesiyle hareket etmesi ve

- Kültürlerin değer standartlarını geçekleştirenler için gerçek ya da sembolik ölümsüzlük sözü vermesi.

Kültürel dünya görüşüne ek olarak, bireyin kullandığı diğer bir tampon ise öz saygıdır. TYK'ye göre, ölümlülüğün belirginliği endişesinin azaltılması için insanlar öz saygı arar, çünkü öz saygı bireyin endişeden korunmasını sağlar. TYK, yüksek öz saygısı olan bireylerin ölümle ilgili düşüncelerden daha az sıkıntı duyduklarını, çünkü kendilerine karşı duydukları güvenin endişeleri ile diğer bir ifadeyle, içlerinde yaşadıkları terör ile aralarında bir tampon olduğunu belirtmektedir (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28). TYK'ye göre, artan öz saygı kültürel endişeyi azaltırken bunun yanında, ölüme karşı korunmayı sağlayan fonksiyonelliği de arttırmaktadır (Harmon-Jones vd., 1997, s.25).

TYK'nın savlarını test eden birçok araştırma yapılmıştır. 17 farklı ülkede yapılan 350'den civarındaki bu araştırmalar, TYK'nın ortaya

koyduğu yaklaşımı destekler niteliktedir (Pyszczynski, Rothschild ve Abdollahi, 2008, s.318). Bu araştırmaların kültürel dünya görüşlerine en büyük tehdidin olduğu kabul edilen bölgelerde (Orta Doğu vb.) ve büyük örneklemeler üzerinde yapılmış güncel araştırmalar olması, kuramın geçerliliğini arttırıcı bir niteliktedir. Örneğin, Hall vd., (2009) tarafından İsrail'de 1136 yetişkin üzerinde yapılan kapsamlı bir araştırmada elde edilen bulgular, TYK'nın savlarını destekler niteliktedir (Hall vd., 2009, s.993).

Yum ve Schenck-Hamlin (2005) tarafından ABD'deki 9 Eylül saldırısından iki hafta geçtikten sonra yapılan bir araştırmada, ABD'deki bir üniversite kampüsünde katılımcıların 9 Eylül saldırısına karşı gösterdikleri reaksiyon incelenmiştir. Araştırmada, bu kişilerin şok içerisinde oldukları, hayatın anlamını sorguladıkları, daha çok birbirleriyle konuşarak zaman geçirdikleri ve Arap Müslümanları bağnazlıkla suçladıkları tespit edilmiştir. Yum ve Schenck-Hamlin'in yaptıkları bu araştırmadan elde edilen en önemli bulgu ise; kişiler arası iletişimin mevcut endişeyi başka bir deyişle bireyin içinde yaşadığı terörün elimine edilmesi veya azaltılmasında önemli bir etken olduğudur (Yum ve Schenck-Hamlin, 2005, s.265).

TYK'na göre, çevrelerindeki diğer insanların kendilerinininkinden farklı inanç ve/veya görüşlere sahip olması, yaşamın anlamlı olduğu düşüncesini tehdit ederek, bireylerin kendilerine güvenlerini düşürür. Bu durum, daha öncede belirtildiği gibi bireyleri, kendi gibi düşünmeyenlerin inançlarını ve düşüncelerini reddetme veya bu kimseleri ve inançlarını küçümsemeye yönlendirir. TYK konusunda yapılan araştırmalar, bu savları destekler niteliktedir. Araştırmalarda insanların kendilerine ölümlü oldukları hatırlatıldıklarında, kendi kültürel dünya görüşlerine daha çok bağlandıklarını göstermektedir. Bu insanlar, kendi dünya görüşünü tehdit eden diğer kişi ya da gruplara karşı olumsuz duygular beslemeye başlamaktadır. Çünkü farklı görüşlerinin varlığı bu bireylere kendi dünya görüşlerinin yanlış olabileceği bilgisini verebilir ve ölümlü olmanın getirdiği korkuyu engelleyecek ve iyi hissetmesini sağlayacak önemli bir aracı kaybetmiş olurlar (Kökdemir ve Yeniçeri, 2004, s.11).

TYK, geniş kabul gören bir kuram olmasına rağmen, bazı yönleriyle eleştirilen bir kuramdır. Kurama yapılan eleştirilerin neler olduğunun bilinmesi, kuramın eksikliklerinin bilinmesi açısından faydalı olacaktır. Ayrıca, yapılan bu çalışmanın bir amacı da, kuramın geliştirilmesine yönelik bir tartışma yapılması olduğundan, kuramın hangi yönleriyle eleştirildiğinin incelenmesi gerekli bir husustur. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, kurama yöneltilen eleştirilere yer verilmiştir.

3. Terör Yönetimi Kuramına Yöneltilen Eleştiriler

Terör Yönetim Kuramı, her şeyin, ölümün getirdiği endişeyi engellemede kullanılabileceğini belirtmektedir. Ancak bu durumu bir ironi olarak değerlendiren Baron (1997, s.21), dünyanın bir çok yerindeki teröristlerin, bu endişeden kurtulmanın yerine, kendileri gibi düşünmeyenleri yok etmek için ölüme gidebildiklerini belirtmektedir. Baron'a göre, bu kişilerin düşüncesi; ait oldukları grubun devamlılığını kendi varlıklarının devamlılığından daha önemli görmeleridir. Ancak bu kişiler, kendilerini önemsiz sayılabilecek şeyler için de riske atmakta ve bunun örneklerine nerede ise her gün medyada rastlanmaktadır. Araştırmacı, kuramın bu durumu netleştirmesi gerektiğini belirtmektedir. Benzer bir eleştiri yapan Leary ve Schreindorfer (1997, s.28)'a göre de, insanlar yalnız ve sonsuza dek yaşamaktansa, sevdiklerinin arasında ölmeyi tercih edebileceklerdir. Bu nedenle, kuramdaki kültürel dünya görüşü kavramını yeterince açık olmadığı belirtilmektedir (Baron, 1997, s.21-22).

TYK'na yapılan bir diğer eleştiri ise, grup etkisine yöneliktir. Baron (1997, s.22)'a göre, TYK'nda grubun rolü yeterince açıklanmamış ve her şeyin bireysel motivasyondan kaynaklandığı belirtilmiştir. Ancak, kişisel davranışın açıklanmasında grup etkisinin iyi tespit edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yapılan bazı araştırmalar da, kişiler arası ve gruplar arası ilişkilerin bireyin davranışı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Örn. Greenberg vd., 1990, s.318). TYK ile ilgili en temel problemlerden birisi olarak, bireyin sosyal motivasyonunun yeterince sosyal bir şekilde ele alınmadığı gösterilmektedir. En büyük terör, yeterince sosyal ilişki içerisinde olmamanın sonucunda ortaya çıkacaktır (Baron, 1997, s.22). Benzer

şekilde, Wisman (2006, s.319)'a göre de, insanların ölüm endişesiyle baş etmede sadece kültürel dünya görüşü ve öz saygıyı bir tampon olarak kullanmazlar, bunlardan daha basit seks, kalabalık içinde kaybolma gibi yöntemleri de kullanırlar. Bu tespit de, grubun etkisini destekler niteliktedir. Ayrıca, TYK üzerine son yıllarda yapılan bazı araştırmalar, "yakın sosyal ilişkilerin" de, insanların varoluş endişesine karşı etkili bir tampon olduğunu ortaya koymaktadır (Örn. Hirschberger, Florian ve Mikulincer, 2002; Yum ve Schenck-Hamlin, 2005; Smieja, Kalaska ve Adamczyk, 2006).

Leary ve Schreindorfer (1997, s.27)'a göre, güvenliğini sağlamak isteyen bireyler, TYK'nın savunduğu gibi sadece basit bir şekilde kendilerini güvende hissetmeyi tercih etme yerine, daha çok kendi güvenliklerini sağlamak için güdüleneceklerdir. Bu nedenle, Greenberg ve diğerleri (1990, s. 318)'nin de belirttiği gibi, TYK'nın bireylerin kişilikleri dikkate alınarak yeniden ele alınması gereklidir. Ayrıca kuram, ölümün engellenmesi ile ölüm korkusunun engellenmesini de açık bir şekilde ayıramamıştır. Organizmaların ölümü engelleme dürtüsü, onların ölümle ilgili endişeleri engellemeleri anlamına gelmeyebilir (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27).

Kurama getirilen başlıca eleştirilerden birisi de, üniversite öğrencilerinden veri toplanarak yapılan küçük ölçekli bir çalışmanın sonuçlarına bağlı olarak geliştirilmiş olmasıdır (Örn., Yum ve Schenck-Hamlin, 2005). TYK üzerine yapılan çalışmalarda büyük bir çoğunlukla, katılımcılar kendilerinin ölümlü oldukları üzerinde düşünmeye yönlendirilmiş, daha sonra dünya görüşlerini ve kendilerine güvenlerini korumalarını sağladığı varsayılan çeşitli inanç ve davranışlarındaki değişim ölçülmüştür. Bu yaklaşımın da farklılaştırılmasında fayda vardır.

TYK üzerine yapılan bazı araştırmalarda, öz saygı ve ölümle ilgili düşünceler arasındaki ilişkinin tespitinde zorluklarla karşılaşmıştır. Yapılan bir çalışmada da, öz saygının Terör Yönetimi Kuramcılarının tespit ettiği gibi sadece yok olmayla ilişkili olmadığı, acı ve belirsizlikle baş etmeyle daha güçlü bir ilişki içerisinde olduğu belirlenmiştir (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28).

Terör Yönetimi Kuramcılarının kısmen ve yetersiz bir şekilde inceledikleri diğer bir husus ise; kişisel farklılıkların öz saygı üzerindeki etkisinin belirlenmemesidir. Paulhus ve Trapnell (1997, s.42), bu etkinin daha derinleştirilerek kuram içerisine dahil edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Araştırmacılar, kişiler arası muhakeme ve davranışları etkilemek için ölüm endişesi probleminin aktifleştirilerek bilinç dışına taşınması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü bu araştırmacılara göre bazı bireylerin tehdit edici düşünceleri (ölüm korkusuna yönelik) başkalarına göre daha etkili bir şekilde uzaklaştırabildiğini söylemektedir.

Özetle, TYK'na yöneltilen eleştiriler iki ana grupta toplanabilir:

- Sürece yönelik eleştiriler
- Sonuca yönelik eleştiriler

Sürece yönelik eleştiriler; kuramın ölüm endişesi karşısında hangi dürtü ve düşünceyle hareket ettiği ve bu endişe karşısında tampon olarak seçip kullandığı değişkenler ve bunları kullanma yöntemine ilişkin eleştirilerdir. Bu eleştiriler: Kültürel dünya görüşünün nasıl bir tampon etkisi gösterdiğinin yeterince belirli olmaması (Baron, 1997, s.21-22; Aksüt Çiçek, 2008, s.27-28); grubun etkisinin ne şekilde olduğunun belirsiz olması (Greenberg vd., 1990, s.318; Baron, 1997, s.22); ölüm endişesiyle baş etmede daha basit yöntemlerin de kullanılabilmesi (Wisman, 2006, s.319); kuramın, ölümün engellemesi ile ölüm korkusunun engellemesini açık bir şekilde ayıramaması (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27); öz saygının sadece yok olmayla ilişkili olmayacağı, öz saygının farklı etkilerinin de (kişisel farklılıkların) dikkate alınması gerektiği (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28; Paulhus ve Trapnell,1997, s.42) şeklindedir.

Sonuca yönelik eleştiriler; kuramın, insanların nihai olarak göstereceklerini öne sürdüğü tutum ve davranışlara yönelik eleştirilerdir. Bu eleştiriler: İnsanların kendilerini korunma yerine, kendilerini riske atarak, başkalarını korumayı tercih edebilecekleri (Baron, 1997, s.21; Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28); insanların kendilerini güvende hissetme gibi pasif bir tercih yerine güvenliklerini sağlama şeklindeki aktif bir davranışa yönelebilecekleri (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27; Greenberg vd., 1990, s. 318); ölüm endişesinin

aktifleştirilerek, bilinç dışına taşınması gerektiği (Paulhus ve Trapnell,1997, s.42) şeklindedir.

4. Terör Yönetimi Kuramının Bir Tamamlayıcısı Olarak Cesaret

TYK'nın bir tamamlayıcısı olarak cesaretin incelendiği bu bölümde, cesaretin bu işlevi nasıl yerine getirebileceğini açıklamaya başlamadan önce, "cesaret" kavramının neyi ifade ettiğine kısaca değinilecektir. Varoluşçuluk kuramının felsefeci ve psikologları, yüzyılımızın en büyük problemi olarak bireylerin kayıtsızlık ve duygusuzluğunu göstermektedir. Korku ve endişe ile baş edemeyen insanlar duygusuzluğa yönelmekte ve çevrelerindeki dünyayı olumlu yönde etkileyememektedir. Bu problemin çözümü ise kişisel ve toplumsal cesarete sahip olmaktır (Blagen ve Yang, 2009).

Cesaret, tanımlanması zor, ama fark edilmesi kolay bir erdemdir (Lopez, O'Byrne ve Petersen, 2003, s.185). Belki de bu nedenle, cesaret, tarihteki ilk felsefe tartışmalarının konusu olmasına rağmen, yakın yıllara kadar akademisyenlerce yeterince araştırılmayıp ihmal edilen bir konu olmuştur. Ancak, son yıllarda cesaretin insan davranışlarındaki önem ve etkisini göstermeye yönelik çalışmalarda önemli bir artış vardır (Olsthoorn, 2007, s. 276; Lopez, O'Byrne ve Petersen, 2003, s.196). Cesaretin insanın tutum ve davranışlarındaki etkisi, güvenlik araştırmalarının da dahil olduğu, insan odaklı bu tür çalışmalarda bir değişken olarak ele alınması gerekliliğini hissettirmektedir.

Cesaret ile ilgili yapılan araştırmalar, kendisi de bir erdem olarak cesaretin, diğer erdemleri koruyucu bir etki yarattığını göstermektedir. Temel bir erdem olarak cesaret; doğruluk, güven vb. diğer erdemlerin ortaya çıkabilmesi için ön şart durumundadır (Pury ve Kowalski, 2007, s.120). Bu yönüyle cesaret, sadece kendisinin etkilediği davranışsal sonuçları değil, diğer erdemlerin etkileyeceği insan davranışlarını da düzenleyen önemli bir role sahiptir.

Cesaret; korku, endişe ve zorluk karşısında zihinsel ve ahlaksal olarak ayakta kalma gücüdür (Woodard, 2004, s.174). Cesareti yeterli olmayan bir birey ve toplumun, olması gereken doğrulara yönelebilmesi mümkün olmaz. Cesaret yoksunluğu, insan veya grupları kolayca, sorumsuzluğa, yanlışla doğru kaydırarak; doğru, sorumlu ve özverili

davranmayı engeller (Putman, 2001, s.464). Bu durum zorluklarla karşılaşan veya bir şekilde korku yaşayan bireyi, başkalarına karşı hatta başka grup veya toplumlara karşı, onların hak etmediği davranışlar göstermeye itebilir. Böylece birey, başkalarına haksızlık etmesi karşısında, kendini sağlama aldığı düşüncesiyle, haksız bir rahatlama içerisine girer. Aksi halde, yani cesarete ihtiyaç duyulan bir tutum ve davranış göstermesi gerektiğinde ise, bir risk alması söz konusudur. Ancak, bu risk diğer taraftan, bireyin varlığına yönelik bir tehdittir.

Cesaret; iyimser, yaratıcı ve toplumun faydasını düşünen bireylerde daha yüksek seviyededir (Blagen ve Yang, 2009). Cesur davranış, zorluklar karşısında bile, başkalarına karşı kibar, saygılı ve düşünceli davranıştır (Pury ve Kowalski, 2007, s.120). Cesaretin bu yönü, kişisel bir kontrolün dışarıya yansmasıyla ilgilidir.

Cesaretin bazen bir ölüm kalım meselesi olarak algılandığı da dikkate alınır (Reardon, 2007, s.58), cesur kişi, kendi varoluşunu tehdit eden bir durumda korku ve endişe hissetmesine rağmen doğru ve gerekli olanı yapabilen kişi olarak da tanımlanabilir (Woodard, 2004, s.174).

Cesaret erdemli bir sonuca ulaşmada bireyin kendi derinliklerinden aldığı güçtür (Sekerka ve Bagozzi, 2007, s.135). Birey bu gücünü, hissettiği korkuyla baş edebilmeden de alır. Diğer bir ifade ile, varlığının temelinden gelen bu güç, ilk sınavını hissedilen korkuyu kontrol altına alarak verir. Cesaret, varoluşa saygıyı ifade eden, içsel bir erdemdir. Buradaki varoluşa saygı, bireyin kendisine karşı olduğu kadar, başkalarına karşı, özellikle de farklılıkların varlığına karşı olan da saygısıdır.

Yukarıda cesaret kavramı genel olarak açıklanmıştır. Cesaret konusunda yapılan bu açıklamalar, cesaretin ne olduğunun anlaşılmasında bize yardımcı olması ve çalışmada TYK'nun bir tamamlayıcısı olarak ele alınan bu olgunun nasıl bir yapıya sahip olduğunun bilinmesi açısından önemlidir. Böylece, cesaretin TYK'ni hangi yönleriyle ve ne şekilde tamamlayabileceği daha kolay anlaşılacaktır. Bu durum, cesaret ile TYK arasındaki ilişkiyi de açıklayacaktır. Bu ilişkinin ortaya çıkmasında, cesaretin TYK'na

yöneltilen eleştirilere cevap verecek bir yapı gösterdiği şeklindeki yaklaşım esas alınmıştır. Bu nedenle, aşağıda cesaretin TYK'na yöneltilen eleştirilere nasıl cevap olacağı tartışılacaktır. Bu maksatla, sırasıyla TYK'nın süreç ve sonucuna yönelik eleştirilere karşı, cesaretin tamamlayıcı etkisi açıklanmıştır.

Cesaret, korkunun yok edilmesi değil, korkunun kontrol altına alınarak gerekli olan doğrunun yapılmasıdır (Olsthoorn, 2007, s.277). Bu nedenle, içerisinde korku ve endişenin yer aldığı bir kuramın, cesareti göz ardı etmesi yanlış olacaktır. Terör Yönetimi Kuramı, temelinde korkunun (ölüm korkusunun) insan davranışındaki yansımaları açıklarken, tespit edildiği kadarıyla, cesaretin etkisini dikkate almamaktadır.

Mert (2007, s.73) tarafından cesaretin güçle etkileşimini göstermeye yönelik olarak ortaya konan ve "Cesaretin Momentum Etkisi" olarak adlandırılan yaklaşım, TYK'ndaki eksiklikleri gidermede kullanılacak bir yaklaşım olarak ele alınabilir. Buna göre, bireyin cesareti, sahip olduğu şeyler üzerinde bir çarpan etkisine sahiptir. Bireyin sahip olduğu şeylerden kasıt; bilgisi, yetenekleri, kişiliği vb. zihinsel ve duygusal birikimiyle oluşan gücüdür. Cesareti sayesinde birey bu gücü, korkuyu kontrol edebilme veya onunla baş etmede kullanır. Bu yönüyle cesaret, TYK'nda etkili bir tampon görevi üstlenecek bir işleve sahiptir. Bu işlev ayrıca, cesaretin çarpan etkisiyle, tampon olarak kullanılacak diğer değişkenleri de etkileyebilecek bir durumda olmasını da sağlar.

TYK'nın sürecine yönelik eleştirilerin, kuramın ölüm endişesine karşı tampon olarak kullanılan araçlara odaklandığı görülmektedir. Cesaretin ölüm endişesi karşısında devreye girmesi, kuramın tampon olarak kullandığı öz saygı değişkeninin kişiden kişiye neden farklılaşabildiği açıklayabilecektir. Çünkü, bireylerdeki kişisel cesaret farklılıkları, bireylerdeki öz saygının ölüm endişesi ile baş etmedeki etkisini de farklılaştırabilir. Bu etki, kurama yöneltilen; öz saygının sadece yok olmayla ilişkili olmayacağı, öz saygının farklı etkilerinin de dikkate alınması gerektiği (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.28; Paulhus ve Trapnell,1997, s.42) şeklindeki eleştirilere bir cevap niteliğindedir. Ayrıca bireyin cesaret seviyesi yükseldikçe, tampon olarak daha basit

değişkenlerin kullanılmasına da imkan verebilecektir. Çünkü, yukarıda açıklandığı üzere, cesaretin momentum etkisi gereği, bireyin sahip olduğu yüksek cesaret seviyesi, elindeki araçların (değişkenlerin) üzerinde çarpan etkisi oluşturabilecektir.

Bireydeki cesaret seviyesinin düşük olması, bireyin bu eksikliği kapatmak için, ait olduğu grubun daha sağlam bir parçası olmaya yönelik, bireyi güdüleyecektir. Çünkü, birey grubun bir parçası olarak, grubun cesaretini kendi cesareti ile özdeşleştirecek, böylece ölüm endişesiyle beliren korku ve endişe ile baş edebilmede, bu gücü kullanacaktır. Cesaret bu etkisiyle, kurama yöneltilen, grup etkisinin belirsizliği (Greenberg vd., 1990, s.318; Baron, 1997, s.22) ve kültürel dünya görüşünün nasıl bir tampon etkisi gösterdiği (Baron, 1997, s.21-22; Aksüt Çiçek, 2008, s.27-28) şeklindeki eleştirilere cevap verebildiği değerlendirilmektedir.

TYK'nın sonucuna yönelik eleştirilere karşı cesaretin nasıl bir cevap olacağının anlaşılabilmesi için ise, TYK'nda ifade edilen korkuya karşı, cesaretin etkisinin açıklanmasında fayda vardır. TYK'na göre korku, insanın temel dürtüsü olan hayatta kalmayı, başkalarına haksızlık yapma durumunda olsa bile, pekiştirmektedir. Korku, insanın çevresinde algıladığı tehlikeye karşı, varoluşunun devamlılığını sağlayan bir etkidir. Ancak buradaki varlığını devam ettirme, sadece bireyin kendi varlığına veya kendi gibi düşünenlere karşı gösterdiği bir varlığı devam ettirme dürtüsüdür. Başka bir ifade ile korku, insanı bencilce bir varoluş mücadelesine iter. Diğer taraftan, cesaretle de bir varlığı sürdürme, varlığa değer verme dürtüsü vardır. Ancak, korkudan farkı, burada bireyin hem kendisi hem de başkaları için hissettiği duyguları ihtiva etmesidir. Bireyin, sadece kendisi gibi düşünenlere karşı değil, varolan her şeye karşı, varoluşun getirdiği haktan dolayı hissettiği bir duygu söz konusudur. Bunun için birey, özverili hareket ederek gerektiğinde kendi varlığından bile vaz geçebilir. Kendi gibi düşünmeyenlere karşı da, kendine yönelik haksız bir saldırı olmadığı müddetçe saygılıdır ve onların varlığını kendi varlığı için bir tehdit olarak algılamaz. Çünkü, yeri geldiğinde kendine yönelik haksızlığa karşı koyabilecek cesareti vardır. Bundan dolayı cesaret, aynı zamanda diğer erdemlerin de bir koruyucusu olarak, bireyin başkalarına haksızlık

yapacak bir tutum ve davranış içerisinde girmesine engel olacak yegane erdemdir. TYK gibi, temel insan dürtüsünün hayatta kalmak olduğu kabul edildiğinde, “Çocuğunu kurtarmak için hayatını tehlikeye atan bir annenin davranışı nasıl açıklanabilir (Baron, 1997, s.22)?” sorusuna verilecek cevap da yukarıda açıklandığı gibi olacaktır.

Cesaret, korku ve endişe durumunda, bireyin risk alarak gerekli ve doğru olanı yapmasını sağlayacaktır. Bu nedenle, yukarıda da açıklandığı gibi, cesaretleri sayesinde insanlar, kendilerini güvende hissetme gibi pasif bir tercih yerine güvenliklerini sağlama şeklindeki aktif bir davranışa yönelebileceklerdir. Bu durum aynı zamanda kurama Leary ve Schreindorfer (1997, s.27) ve Greenberg vd. (1990, s. 318) tarafından yöneltilen bir eleştiridir. Cesaret bu yönüyle kurama yöneltilen bu eleştiriye cevap verdiği gibi, kuramın, ölümün engellenmesi ile ölüm korkusunun engellenmesini açık bir şekilde ayıramaması (Leary ve Schreindorfer, 1997, s.27) şeklindeki eleştiriye de cevap olacaktır. Çünkü, cesaret bireyi doğru ve gerekli olana yönelten bir erdemdir. Ölümün engellenmesi ve ölüm korkusunun engellenmesi arasındaki temel farklılıklardan birisi, ölüm korkusunun haklı bir sebebe dayanmayabileceği ve bireysel özellik ve eksikliklerin etkisiyle oluşabileceğidir. Bu nedenle, cesaret değişkeninin dikkate alınmaması, kuramı ölüm korkusunun engellenmesine yönelmiş, ölümün engellenmesine yönelik davranışları açıklamasında yetersiz kalmasına yol açmıştır. Ölümün engellenmesi, daha çok cesaretle açıklanabilir. Bu durum, TYK’na yöneltilen, ölüm endişesinin aktifleştirilerek, bilinç dışına taşınması gerektiği (Paulhus ve Trapnell,1997, s.42), şeklindeki eleştiriye de cevap vermektedir. Çünkü, ölüm endişesinin aktifleştirilerek bilinç dışına taşınması, tutum ve davranış boyutuna yansıtılmasını ifade eder. Bu yansıyış, doğru veya yanlış olabilir. Bu yansıyış, doğruya yöneltecek temel faktör ise cesarettir. Ayrıca, ölüm endişesini birey sadece kendisine yönelik olarak hissetmeyebilir. Bir başkasına yönelik olarak da bu endişe hissedilebilir. Başkasına yönelik olarak hissedilen bu endişe, cesaret sayesinde bir koruma davranışı olarak sonuçlanabilecektir. Bu nedenle, TYK’na yöneltilen, insanların kendilerini korunma yerine, kendilerini riske atarak, başkalarını korumayı tercih edebilecekleri (Baron, 1997, s.21; Leary ve

Schreindorfer, 1997, s.28) şeklindeki eleştiri de cesaretle açıklanabilmiş olur.

Bir kimsenin, TYK'nın belirttiği gibi, varoluşsal bir endişe hissetmesi durumunda, yanlış davranışlara yönelmesi, yani kendini koruma dürtüsüyle (doğru olup olmadığını sorgulamadan) kendi gibi düşünmeyenleri dışlama ve onlara zarar verme sürecine girmesi, o kimsenin cesaretinin düşük olmasıyla yakından ilgili olduğu düşünülmektedir. TYK'nda vurgulanan endişe, diğer bir ifade ile "korku", aynı zamanda cesaretin ortaya çıkmasında ön şart olarak kabul edilmektedir (Woodard, 2004, s.174). Böyle olunca, korku sonrası ortaya çıkan birey davranışlarını cesaret olgusunu dikkate almadan açıklamak yetersiz ve yanıltıcı sonuçlar verebilecektir.

TYK, varoluşun tehdidine yönelik algının, bireyleri yönettği davranışları açıklamaya çalışmaktadır. Diğer taraftan, varoluşçu psikoloji, hayatın anlam arayışının, karar verme sürecinde somutlaştığını belirtmekte ve içeriğine bakılmaksızın her kararın; belirsiz gelecek seçimi veya bilinen geçmişi ihtiva ettiğini savunmaktadır. Cesareti düşük birey, geçmişe yönelik bir seçim alternatifine yönelecek ve durumu muhafazada direnecektir (Maddi, 2010, s.279). Cesareti yüksek birey ise belirsiz geleceğe yönelik yapılacak bir seçimi daha kolay tercih edecektir. TYK, bireylerdeki yanlış tutum ve davranışların, kendini koruma güdüsünden kaynaklandığını belirtmektedir. Bu koruma güdüsünde, birey geçmişin devamını isteyecek ve belirsiz gelecekte uzak durmaya çalışacaktır. Ancak, askerler üzerine yapılan bir araştırmada, öz saygısı yüksek askerlerde ölümlülüğün belirginliğinin, daha tehlikeli görevleri yapma yönünde bir motivasyon sağladığı tespit edilmiştir (Taubman-Ben-Ari ve Findler, 2006, s.149). Buradaki etki, cesaretin etkisi olarak değerlendirilebilir. Hemen hemen herkesin hem fikir olabileceği gibi, savaş ortamında bir askerin tehlikeli görevlere istekli olması, cesaretle yakından ilgilidir. Kuramın öz saygı diye nitelendirdiği değişken, daha çok bireyin cesaretiyle ilişkili bir durum olabilir.

Varlığımızın tehdidine yönelik endişelerle baş etmenin tek ahlaklı ve doğru yolu, cesur bir yaşam tarzını seçmektir (Medina, 2008, s.281). Aksi halde, TYK'nda da savunulduğu gibi, ölüm endişesinin, toplumsal

varoluşu daha çok tehdit edecek bir yapıya bürünerek, toplumsal bir yıkıma dönüşmesi söz konusudur.

5. Sonuç

Yapılan bu çalışma ile ulaşılan sonuç; güvenlik konusunda çalışma yapan araştırmacıların TYK hakkında bilgilendirilmelerinin, güvenlik çalışmalara katkı sağlayacağı ve cesaret olgusunun TYK'na dahil edilmesiyle kuramın daha güçlü bir yapıya sahip olacağıdır.

Çalışmada, TYK ve cesaret kavramı incelenmiştir. Bu incelemenin, güvenlik konusunda çalışma yapan araştırmacılara faydalı bilgiler vereceği düşünülmektedir. Çünkü güvenliğin hem hedefi, hem de tehdidi durumunda olan temel unsur "insan"dır. Güvenlik, birçok açıdan ele alınsa da, özünde "insanın yine insandan korunması" amacına odaklanacaktır. Bu nedenle, güvenlik çalışmalarının etkili ve doğru sonuçlara ulaşabilmesinde, bu temel amacın odağını oluşturan "insan" ve "insan davranışlarının" iyi anlaşılabilmesi ve yapılan çalışmalara adapte edilmesi önemli bir husustur. Ancak, insan davranışlarını açıklamaya yönelik birçok araştırma yapılmış ve ortaya birçok kuram konulmuş olsa da, çok boyutlu değişkenlerin etkilediği bu davranışları açıklayabilen kapsamlı tek bir kuram yoktur. Güvenlik araştırmalarında kullanılabilir sadelik ve netlikte bir ifade gücü olan bu tip kuramların azlığı, güvenlik konusundaki çalışmalarda bir eksiklik ve problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eksikliği kapatmada güçlü bir etkisi olan TYK, güvenlik çalışmalarına ışık tutacak önemli bir araçtır. Bundan dolayı, bu çalışmada TYK incelenerek, güvenlikle ilgili çalışma yapan araştırmacıların TYK hakkında bilgilencmeleri hedeflenmiştir. Bu bilgilendirmenin, güvenlik alanında çalışan araştırmacılara, farklı bir bakış açısı getirebileceği değerlendirilmektedir.

Çalışmada, TYK hakkında yapılan bilgilendirmeye ek olarak, "cesaret olgusu" kuramın bir tamamlayıcısı olarak ele alınmış ve kurama katacağı fayda incelenmiştir. Bu incelemede, kurama yöneltilen eleştirilerin önemli bir kısmının cesaret olgusuyla cevaplanabileceği tespit edilmiştir. Böylece, cesaretin bu eleştirilere cevap vererek, kuramın geliştirilmesine katkı sağlayabileceği sonucuna varılmıştır. Bu yönüyle cesaret, TYK ile beraber, güvenlik konusunda çalışan

araştırmacılara, güvenlikle ilişkili insan davranışlarını anlayabilmede yardımcı olabilecektir. Bu husus, yapılan bu çalışmada ulaşılan bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmada, cesaretin kuram üzerindeki tamamlayıcılık gücünün, cesaretin kurama yöneltilen eleştirilere cevap veren bir yapıda olmasından kaynaklandığı sonucuna da varılmıştır. Bu yapı, cesaretin doğasındaki, varoluşa karşı olan saygı ile açıklanabilir. Cesaret sadece bireyin kendi varlığına değil, başkalarının varlığına da saygılı olmayı gerektiren bir özelliktir. Bu nedenle cesarettен yoksun bir insan, TYK'nın ileri sürdüğü gibi, sadece korku dürtüsüyle hareket ederek içinde yaşadığı terörü dışarıya yansıtarak, dışarıda da terör veya teröre yol açacak tutum ve davranışlar gösterir. Bu durumda insan, sadece kendi varlığını devam ettirme dürtüsüyle hareket edecektir. Ancak cesaret, başkalarının varlığına da önem verdiği için, içte oluşan bu terörü dolayısıyla da, dışa yansıyan terörü engellenebilecek veya farklı şekillerde ortaya çıkarabilecektir.

Özetle, TYK insan davranışlarını, altında yatan psikolojik etkilere bağlı olarak açıklamaya ağırlık veren bir kuramdır. Kuramın açıkladığı davranışlar, güvenliğe yönelik tehdidin oluşmasındaki tutumları da açıklayacak niteliktedir. Bu yönüyle TYK, güvenlik konusunda çalışma yapan araştırmacıların dikkate alması gereken bir kuramdır. Bu nedenle, yapılan bu çalışma ile, güvenlik konusunda çalışan araştırmacılar, kuram hakkında bilgilendirilmiştir. Ancak, her ne kadar farklı disiplinler tarafından oldukça kabul gören bir kuram olmasına karşın, kurama yöneltilen eleştiriler incelendiğinde, bu eleştirilere cevap verecek şekilde kuramın geliştirilmesine ihtiyaç olduğu, çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Bu ihtiyaçtan hareketle yapılan bu çalışmadaki tartışma ile; TYK'na yöneltilen eleştirilerin büyük bir kısmının, kurama eklenecek cesaret olgusuyla giderilebildiği, böylece kuramın terörü ortaya çıkaran temel dürtülerin ve bu dürtülerin sonucunda oluşan tutum ve davranışların anlaşılmasına yönelik, daha net ve kabul edilebilir bir açıklama getirebileceği sonucuna varılmıştır.

Summary

One of the issues that come to mind when either national or international security is mentioned is the terror. Knowledge of the psychological factors lying beneath the terror, which manifests itself as an attitude and behavior, might provide significant input to the security issue. One of the important and effective theories that could help us identify the individual factors related to the attitude and behavior toward terror is Terror Management Theory.

According to the Terror Management Theory, the terror shown by people reflects the terror they live in their minds. The terror people live inside is due to the anxiety caused by fear of death. Terror Management Theory is based on two fundamental assumptions: Human beings, like all other living creatures, have the instinct to protect themselves. But, different from other living creatures, human beings are aware that they are going to die oneday. Terror Management Theory states that people use two compenent as a buffer against anxiety over creation: cultural worldview and self-esteem.

But, the theory does not mention about “courage” that plays a key role in changing the direction of human behaviors from being false to being morally good. Also, in the criticisms of Terror Management Theory, there is no direct reference to courage or courage’s contribution. For this reason, courage is a topic that is not investigated by Terror Management Theorists and the other scholars who deal with Terror Management Theory.

It is considered that most of the criticism made against Terror Management Theory can be eliminated by incorporating the courage factor to the theory. Thus, a more understandable theory for explaining the human behavior related to terror can be obtained.

For future researches, it is important to include the results of the courage studies to researches that deal with Terror Management Theory. Also, more comprehensive and emprical researches that investigate the relation between courage and Terror Management Theory are needed.

Kaynakça

Aksüt Çiçek S. (2008). Dindarlık ile Saldırganlık Arasındaki Etkileşimin Terör Yönetimi Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı.

Arndt, J., Solomon, S., Kasser, T., Sheldon, K. (2004). The Urge to Splurge: A Terror Management Account of Materialism and Consumer Behavior. *Journal of Consumer Psychology*, 14 (3): 198–212.

Baron, Reuben M. (1997). On Making Terror Management Theory Less Motivational and More Social. *Psychological Inquiry*, 8 (1): 21-22.

Becker, E. (1962). *The Birth and Death of Meaning*, New York: Free Press.

Becker, E. (1973). *The Denial of Death*, New York: Free Press.

Becker, E. (1975). *Escape from Evil*, New York: Free Press.

Blagen M., Yang J. (2009). A Tool of Facilitating Courage: Hope is a Choice, Paper based on a program presented at the American Counseling Association Annual Conference and Exhibition, Charlotte, NC.

Bozo, Ö., Tunca, A., Şimşek Y. (2009). The Effect of Death Anxiety and Age on Health-Promoting Behaviors: A Terror-Management Theory Perspective. *Journal of Psychology*, 143(4): 377-389.

Buss, D. M., Haselton, M. G., Shackelford, T. K., Bleske, A. L. Wakefield, J. (1998). Adaptations, exaptations, and spandrels. *American Psychologist*, 53, 533-548.

Florian V., Mikulincer M., Hirschberger G. (2002). The Anxiety-Buffering Function of Close Relationship: Evidence that Relationship Commitment Act as a Terror Management Mechanism, *Journal of Personality and Social Psychology*, 82: 527-542.

Greenberg J., Pyszczynski T., Solomon S., Rosenblatt A., Veeder M., Kirkland S., Lyon D. (1990). Evidence for Terror Management Theory II: The Effects of Mortality Salience on Reactions to Those Who

Threaten or Bolster the Cultural Worldview, *Journal of Personality and Social Psychology*, 58 (2): 308-318.

Hall B.J., Hobfoll S.E., Canetti D., Johnson R.J., Galea S. (2009). The Defensive Nature of Benefit Finding During Ongoing Terrorism: An Examination of a National Sample of Israeli Jews, *Journal of Social and Clinical Psychology*, 28 (8): 993-1021.

Harmon-Jones E., Simon L., Greenberg J., Pyszczynski T., Solomon S., McGregor H. (1997). Terror Management Theory and Self-Esteem: Evidence that Increased Self-Esteem Reduces Mortality Salience Effects, *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (1): 24-36.

Hirschberger G., Florian V., Mikulincer M. (2002). The Anxiety Buffering Function of Close Relationship: Mortality Salience Effects on the Readiness to Compromise Mate Selection Standards, *European Journal of Social Psychology*, 32: 609-625.

Kökdemir, D. ve Yeniçeri, Z. (25 Kasım 2004). Futbol terörü ve terör yönetimi: Sembolik ölümler - gerçek cinayetler. *Radikal*, 11.

Kökdemir, D., Yeniçeri, Z. (2004). Terror Management in predominantly Muslim Country, *European Psychologist*, 15 (3): 165-174.

Leary, Mark R.; Schreindorfer, Lisa S. (1997). Unresolved Issues With Terror Management Theory. *Psychological Inquiry*, 8 (1): 26-30.

Lopez, S. J., O'Byrne, K. K., Petersen, S. (2003). Profiling Courage. S. J. Lopez ve C. R. Snyder (Ed.), *Positive Psychological Assessment* (s. 185-197) içerisinde. Washington, DC: American Psychological Association.

Maddi S.R. (2010). Hardiness: An Operationalization of Existential Courage, *Journal of Humanistic Psychology*, 44 (3): 279-298.

Maheswaran, D., Agrawal, N. (2004). Motivational and Cultural Variations in Mortality Salience Effects: Contemplations on Terror Management Theory and Consumer Behavior. *Journal of Consumer Psychology*, 14 (3): 213-218.

Medina M. (2008). Everyday Courage: Living Courageously Without Being a Hero, *Existential Analysis*, 19 (2): 280-298.

- Mert İ.S. (2007). *Cesaret Yönetimi*, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Mills J. (2003). Existentialism and Psychoanalysis: From Antiquity to Postmodernism, *The Psychoanalytic Review*, 90 (3): 269-279.
- Olsthoorn P. (2007). Courage in the Military: Physical and Moral, *Journal of Military Ethics*, 6 (4): 270-279.
- Paulhus, Delroy L.; Trapnell, Paul D. (1997). Terror Management Theory: Extended or Overextended. *Psychological Inquiry*, 8 (1): 40-44.
- Purry C.L.S., Kowalski R.M. (2007) Human Strengths, Courageous Actions, and General and Personal Courage, *The Journal of Positive Psychology*, 2(2): 120-128.
- Putman D. (2001). The Emotions of Courage, *The Journal of Social Philosophy*, 32(4): 463-470.
- Pyszczynski T., Rothschild Z., Abdollahi A. (2008). Terrorism, Violence, and Hop efor Peace: A Terror Management Perspective, *Current Directions in Psychological Science*, 17 (5): 318-322.
- Reardon, K. K. (2007). Courage as a skill. *Harvard Business Review*, 85, 58-64.
- Rosenblatt, A., Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T. ve Lyon, D. (1989). Evidence for terror management theory I: the effects of mortality salience on reactions to those who violate or uphold cultural values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57: 681-690.
- Sekerka L.E., Bagozzi R. P. (2007). Moral Courage in the Workplace: Moving to and from the Desire and Decision to Act, *Business Ethics: A European Review*, 16 (2): 132-149.
- Smieja M., Kalaska M., Adamczyk M. (2006). Scared to Death or Scared to Love? Terror Management Theory and Close Relationships Seeking, *European Journal of Social Psychology*, 36: 279-296.
- Solomon S., Greenberg J., Pyszczynski T. (1986). A Terror management Theory of Social Behavior: The Psychological Functions of Self-esteem. *Advances in Experimental Social Psychology*, 24: 93-159.

Taubman—Ben-Ari, O.; Findler L. (2006). Motivation for Military Service: A Terror Management Perspective. *Military Psychology*, 18 (2): 149-159.

Wicklund, Robert A. (1997). Terror Management Accounts of Other Theories: Questions for the Cultural Worldview Concept. *Psychological Inquiry*, 8 (1): 54-59.

Wisman, A. (2006). Digging in Terror Management Theory: To Use or Lose the Symbolic Self? *Psychological Inquiry*, 17 (4): 319-327.

Woodard, C. (2004). Hardiness and the concept of courage. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 56, 173–185.

Yum Y., Schenck-Hamlin W. (2005). Reactions to 9/11 as a Function of Terror Management and Perspective Taking, *The Journal of Social Psychology*, 145(3): 265-286.

EGE'DE BİTMİYEN SORUNUN BİR UNSURU OLARAK TÜRK VE YUNAN KARASULARI VE ULUSAL HAVA SAHALARI

Yazar: Serhan YÜCEL*

Öz

Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi'nin istisnai yapısından kaynaklanan ve birbirleriyle zincirlenmiş durumda bir dizi ihtilaf konusu bulunmakta olup, bu hususları "Ege Sorunu" ana başlığı altında toplamak mümkündür. İki ülke arasındaki bahse konu sorunlar, esas itibarı ile karasuları, kıta sahanlığı, hava sahası, adaların silah ve askerden arındırılması ile antlaşmalarla egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti konularındaki şiddeti zaman içinde değişiklik arz eden ihtilaflardır. Bu sorunların en temeli ve dolayısıyla en mühiminin karasuları sorunu olduğu mütalaa edilmekte olup, mevcut çalışmanın konusunu teşkil eden ulusal hava sahası sorunu da, karasuları sorunuyla direkt olarak bağlantılıdır. Mevcut çalışma, "Türk ve Yunan Ulusal Hava Sahaları'nın Sınırlandırılması Sorununun Ege Sorunu İçindeki Yeri ve Önemi Nedir?" sorusunu cevaplamayı, yani Ege'de ulusal hava sahası sorununu tarafların tezleri ve tarihsel arka plan bağlamında ortaya koymayı ve anılan sorunun Ege Sorunu'nun bütünü içindeki yerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karasuları, Hava sahası, Ege Denizi, Türkiye, Yunanistan.

Territorial Waters and National Air Spaces of Turkey and Greece as a Factor of the Neverending Problem of Aegean Sea

Abstract

Between Turkey and Greece, there are a number of questions which are based on the exceptional nature of the Aegean Sea and which are chained to each other. Those questions can be grouped under the name of the "Aegean Question". The abovementioned questions between the two countries whose intensity varies from time to time are principally the ones concerning the territorial waters, continental shelf, airspace, disarmament and demilitarisation of the islands and the state of belonging concerning the islands, islets and rockies. The essential and thus the most important of the abovementioned questions is to be considered as the territorial waters question, and so the airspace question which constitutes the subject of the present work is directly related to the territorial waters question. The present work aims to respond the following question: "What is the Place of the Question Concerning the Limitation of the Turkish and Greek Airspaces on the Aegean Question?" Thus, the aim of the present work will be the demonstration of the national airspace question in the Aegean Sea in the framework of the historical background and also the thesis of the parties, and finally to analyse the place of the abovementioned question in the totality of the Aegean Question.

---

* Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp/Harekât Hukuku Yüksek Lisans Mezunu, E-posta:Syucel@THY.com

Key Words: Territorial Waters, Air Space, Aegean Sea, Turkey, Greece.

Giriş

Ege sorunu, Ege Denizi'ni dünya coğrafyasının diğer denizlerinden ayıran istisnai yapısından kaynaklanan ve Türkiye ile Yunanistan arasında süregelen birbirleriyle zincirlenmiş durumdaki bir dizi ihtilaf konusuna yönelik olarak yapılan tanımlamadır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki bahse konu sorunlar, esas olarak karasuları, kıta sahanlığı, hava sahası, adaların silah ve askerden arındırılması ile antlaşmalarla egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti konularındaki şiddeti zaman içinde değişiklik arz eden ihtilaflardır. Bu sorunların en temeli ve dolayısıyla en mühimi, karasuları sorunu olup, mevcut çalışmanın konusunu teşkil eden ulusal hava sahası sorunu da, karasuları sorunuyla direkt olarak bağlantılı bir sorundur.

Mevcut çalışma, ulusal hava sahası sorununu tarafların tezleri ve tarihsel arka plan bağlamında ortaya koymayı ve anılan sorunun Ege Sorunu'nun bütünü içindeki yerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu noktada belirtilmesi gereken mühim bir husus, genel itibarı ile Ege; bahse konu sorunun unsurları olarak ise tüm diğer sorunların yanısıra karasuları ve bağlı sorun olan ulusal hava sahası sorununun, esas itibarı ile Yunanistan'ın uluslararası hukukun temel prensiplerinden olan hakkaniyet ve nüfuz prensiplerini ihlal eder mahiyetteki taleplerinden kaynaklandığı, Türkiye'nin ise tüm süreç boyunca kendi milli menfaatlerine halel gelmesini bertaraf etmeye yönelik tasarruflarda bulunduğu hususudur.

Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmasıyla neticelenen isyanı müteakiben, 1830 yılındaki kuruluşundan beri "Megali İdea" (Büyük Ülkü) olarak ifade edilen mefkuresinden vazgeçmemiş, bir anlamda savaş meydanlarında kazanmaya muaffak olamadığı zaferleri diplomatik müzakere masalarında kazanma yolundaki amacını sürdürmüştür. Buna bağlı olarak, komşuluk ilişkisiyle hiçbir surette bağdaşmayacak şekilde, Türkiye'nin milli menfaatlerine tamamen aykırı, hakkaniyet ve iyi niyetle bağdaşmayacak taleplerini agresif

suretle ve ısrarla dile getirmekten ve şartların uygun olduğunu düşündüğünde anılan talepleri uluslararası platforma dahi taşımaktan vazgeçmemiştir.

Türkiye'nin bu durum karşısındaki tasarrufları ve Yunanistan'ın tezlerine karşı geliştirdiği tezler ise, hiçbir suretle talepkar olmayıp, uluslararası platform nezdinde iktisap ettiği haklarının savunmasından ibaret olmuştur. Uluslararası toplum nezdinde hakettiği hukuki desteği siyasi nedenlerle almaktan mahrum kalan Türkiye, Yunanistan'ın ısrarlı talepleri karşısında haklarını savunmak için, bir diğer ifade ile, Yunanistan'ı hukuk dairesine çekip, barışa zorlamak için silahlı kuvvet kullanabileceğini ilan etmiş (casus belli); bu ise paradoksal olarak Türkiye'yi haketmemesine rağmen agresif bir pozisyona sokmuştur. Yunanistan'ın, uluslararası platformda kuruluşundan itibaren "Avrupa Medeniyetinin Beşiği" ve "Avrupa'nın Şımarık Çocuğu" olarak ifade edilebilecek bir pozisyonda konumlandırıldığı dikkate alındığında, Türkiye'nin Ege'de Yunanistan'a karşı tek başına verdiği mücadelenin güçlüğü de anlaşılabilir. Dahası, 1 Ocak 1981 tarihinden beri Avrupa Birliği (AB) üyesi olan Yunanistan, Ege sorunda Türkiye'nin karşısında tek başına değil, AB ile beraber çıkmaktadır. Türkiye, her ne kadar AB'ye tam üye adayı olsa dahi, AB'nin, bir üyesiyle tam üye adayı arasındaki ihtilafta kimin tarafında olacağını tahmin etmek güç değildir.

Yukarıda kayıtlı hususlardan yola çıkarak, uluslararası bir sorun kimliğindeki Ege Sorunu'nun temel unsuru olan karasuları ve buna bağlı olarak ulusal hava sahası sorunlarının analizi yapılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, ilk olarak Ege'deki karasuları sorununun tarihsel arka planı ve tarafların soruna yönelik tezlerinin analizi; müteakiben ise, Ege'deki ulusal hava sahası sorununun tarihsel arka planı ve tarafların soruna yönelik tezlerinin analizi ortaya konulmaya çalışılarak çalışma sonuçlandırılacaktır.

Ege'de Karasuları Sorunu ve Tarafların Tezleri

Ege'de ulusal hava sahası sorunu bağlamındaki temel sorunlar, karasuları ve FIR (Flight Interruption Region - Uçuş Kesilme Bölgesi) sorunları olup, karasuları sorunu hava sahası sorununun esasını teşkil etmekte iken, FIR sorunu ise hava sahası sorununun ulusal hava sahası boyutunun yanısıra teknik boyutunu teşkil etmektedir. Dolayısıyla,

Ege'de ulusal hava sahası sorununu analiz edebilmek için, ilk olarak Ege karasuları sorununun tarihsel arka planının ortaya konulmasının, ardından konunun, sorunun tarafları olan Türkiye ile Yunanistan'ın tezleriyle birlikte tasvir edilmesinin uygun olacağı mütalaa edilmektedir.

Karasuları, kıyı devletinin kara ülkesini çevreleyen ve üzerinde egemen haklar kullandıkları deniz alanı olarak tanımlanmaktadır. (Arı, 1995, s. 51). Uluslararası hukuk, devletin karasuları üzerindeki egemenlik yetkisine zararsız geçiş hakkı ve yargı yetkisinin kullanılmasına getirilen sınırlamalar gibi bazı sınırlamalar getirmiş olup, (Kuran, 2006, s. 60) bunların haricindeki hususlarda devletin tam ve münhasır egemenliğinden söz edilmesi mümkündür.

Uluslararası hava ve deniz trafiğinin hukuki çerçevesini çizmeye yönelik temel sözleşme olan ve Ege sorununa taraf devletler Türkiye ve Yunanistan'ın da taraf olduğu 1944 Şikago Sözleşmesinin birinci maddesine göre, akit devletler, tüm devletlerin kendi ülkeleri üstündeki hava sahası üzerinde tam ve münhasır hakimiyeti haiz olacaklarını kabul etmekte olup, bunun yanısıra, anılan sözleşmenin ikinci maddesine istinaden, devletin ülkesi olarak devletin hakimiyeti, hükümranlığı, himayesi veya mandası altında bulunan arazi ile ona bitişik bulunan karasuları tarif edilmektedir (Chicago Convention, 2009). Buna ilaveten, karasularının belirlenmesinde yine temel uluslararası metinlerden olan, fakat ileride değinileceği üzere Türkiye'nin taraf olmayıp Yunanistan'ın taraf olduğu 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) genel hükümleri düzenleyen ikinci maddesine göre de sahildevletinin egemenliği, karasuları üzerindeki hava sahasını ve bu suların deniz yatağı ile toprak altını da kapsamaktadır (UNCLOS, 2009). Bahse konu hukuki metinlerden hareketle, bir ülkenin hava sahasının, anılan devletin karasularının genişliğine eşit ve onun üzerindeki sahadan ibaret olduğu ifade edilebilecektir.

Bu bağlamda, bir devletin kara sularının genişliği ile hava sahasının genişliğinin aynı olması gerektiğinin bir uluslararası hukuk prensibi olduğu ve dolayısı ile karasuları ve hava sahası kavramlarının birbirlerinden bağımsız şekilde tanımlanmasının mümkün olmadığı

anlaşıldığından, Ege'deki ulusal hava sahası sorununun tam manasıyla analiz edilebilmesi için Ege karasuları sorununun ortaya konulmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Bunun için de, ilk olarak karasularının genişliğinin uluslararası hukuka göre nasıl belirleneceği konusunun ele alınması uygun olacaktır.

1982 BMDHS'nin 3. maddesi, kıyıdaş devletlere kara sularını 12 deniz mili üst limitine kadar genişletme hakkı vermekle birlikte, anılan sözleşmenin 300. maddesi, devletlerin sözleşmeden kaynaklı yükümlülüklerini iyi niyet (nisfet) çerçevesinde yerine getirmek durumunda olduğunu ve yine sözleşmeden kaynaklı hak, içtihat ve özgürlüklerini hakların suistimaline mahal vermeyecek şekilde (hakkaniyete uygun bir şekilde) kullanabileceğini öngörmektedir (UNCLOS, Good Faith, 2009). Bu durumda, Yunanistan'ın Ege'deki karasularının belirlenmesinde temel dayanağının bahse konu 3. madde olduğu, buna karşın, komşuluk ilişkileriyle ve uluslararası hukuk normlarıyla bağdaşmayacak şekilde ve bir anlamda hakkın kötüye kullanılması suretiyle çalıştırılmak istenen 3. maddenin önünde mezkur 300. madde engelini bulduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer ifadeyle, 3. maddenin işletilebilmesi için ön koşul, anılan sözleşmenin 300. maddesinde yer alan hükümlere riayet olup, bahse konu ilk maddenin 300. maddeyi ihlal edecek surette uygulanması anlaşmanın lafzı ve ruhuna aykırılık teşkil edeceğinden gerek anılan sözleşme, gerekse uluslararası hukuk açısından mümkün değildir. Zira, anılan sözleşmede de kayıtlı olan ve hakkın kötüye kullanılmasını engellemeyi hedefleyen hakkaniyet ve nisfet, genel nitelikli bir uluslararası hukuk kuralıdır (Kuran, 2006, s. 78). Bu temel husus bile, Yunanistan'ın konuya yönelik tezlerinin hukuki dayanaktan yoksun olduğunu kanıtlamakla birlikte, buna ilaveten Türkiye'nin 12 mil sınırına yönelik bahse konu hükümden dolayı BDHS'ye taraf olmadığı ve bu hükmün kendisine karşı uygulanmasına baştan beri açıkça ve tutarlı bir biçimde itiraz ettiği tarihsel gerçeği ileride değinilecek Yunan tez ve taleplerinin mesnetsizliğini tebaruz ettiren bir husus olarak kayda değerdir. Zira, Türkiye'nin bahse konu itirazı, 12 deniz millik karasuları genişliğinin bir uluslararası teamül kuralı mahiyeti kazansa dahi kendisine karşı ileri sürülmesini olanaksız kılmaktadır (Kuran, 2006, s. 80).

Ege'de Türkiye ve Yunanistan'ın karasuları genişliğinin tarihçesi konusuna geçilmeden evvel, Ege Denizi'nin sorunu yaratan istisnai yapısına değinilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Buna göre, Ege sorununun temeli, esasen çok dar olan denizdeki ülke sınırlarının tam anlamıyla belirlenememiş olmasıdır (Kut, 2004, s. 507). Ege Denizi'nde iki bine yakın ada, adacık ve kayalık bulunmakta olup, Yunanistan, çok büyük çoğunluğuna tarihsel ve coğrafi bir lütuf sonucunda sahip olduğu bahse konu adaların uluslararası hukuk nezdinde sahip olduğu haklardan, (Kut, 2004) Türkiye'nin haklarını haleldar kılmak ve dolayısıyla uluslararası hukukun temel prensiplerini ihlal etmek pahasına istifade etmek istemektedir. Bazı kaynaklara göre 2383 adet olan Ege Adaları'nın sadece 60 kadarı Türkiye'ye ait olup, kıyılarından 3 deniz mili içerisinde kalmakta ve bu husus da Ege Denizi'nin kendine has (sui generis) yapısını vurgulamaktadır (Pazarıcı, 1990, s. 107).

Ege'nin birçok yerinde, Anadolu Yarımadası ile Yunan Adaları arasındaki mesafe 2-3 deniz milinden azdır (Kurt, 2003, 126). Yani Ege Denizi'nde karasularına yönelik olarak, kıyıdaş devletlerin hakkaniyet prensibi çerçevesinde onay vereceği bir düzenleme yapması dışında uluslararası hukuka uygun bir çözüm mümkün görünmez iken, Yunanistan'ın iyi niyetten uzak ve agresif olarak tanımlanabilecek tutumları bu sıkıntılı durumu daha da içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin BMDHS müzakerelerinde ifade ettiği üzere, Ege denizi yarı kapalı bir deniz iken ve yarı kapalı denizlere uygulanacak hükümler anılan özleşmenin 122. ve 123. maddeleriyle tespit edilmiş ve anılan sözleşmenin 122. maddesinde yarı kapalı denizler tanımlandıktan sonra 123. maddede de kapalı veya yarı kapalı bir denize sahil dar olan devletlerin, Sözleşme gereğince kendilerine ait olan hakların kullanılmasında ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde aralarında işbirliğinde bulunmalıdırlar denilmekte iken, Yunanistan'ın tek taraflı irade beyanıyla ve bir anlamda oldu bitti şeklinde uygulamaya koymayı planladığı tezlerinin Yunanistan tarafından ısrarla savunulan bahse konu sözleşmeyi anılan 300. madde'nin yanısıra bu yönüyle de ihlal ettiği aşıkardır (Arı, 1995, s. 57). Zira Yunanistan, karasularının belirlenmesi hususunda Türkiye ile işbirliğinde bulunmak bir yana, Türkiye'nin milli menfaatlerini açık

surette haleldar kılabacak tasavvurlarını dile getirmekten çekinmemektedir.

Buna göre, Ege'nin birçok yerinde Anadolu Yarımadası ile Yunan adaları arasında 2-3 deniz milinden fazla bir mesafe bulunmamakta olup, BMDHS'ye istinaden adaların da karasularının bulunduğu düşünüldüğünde, 12 deniz mili uzunluğundaki karasuları genişliğine dayalı Yunan Tezi'nin kabulü durumunda, Anadolu'nun Ege Denizi kıyısının iki nokta dışında Yunan Adaları'nın kara suları ile çevrilmesi sonucunun doğacağı aşikardır (Kurt, 2003, 127). Bu durumda, açık deniz sahaları yok denecek kadar azalacak, Ege Denizi'nin tümüne yakın kaynakları Yunanistan'a kalacak, Türk Deniz Kuvvetleri'nin Ege'den Akdeniz'e geçişi imkansızlaşacak, Türk ticaret gemilerinin ise Yunanistan'dan izin almaksızın Ege'ye çıkması mümkün olmayacaktır. Özetle, Türkiye'nin batı kıyılarından açık denizlere çıkması olanaksız hale gelecektir.¹ (Ertürk, 2007, 108)

Ege'de denizin toplam alanı 213.016 km² iken, bahse konu alanda adaların alanı 22.894 km² olup, bir anlamda on birim denize karşı bir birim adanın bulunduğu bir adalar denizinden bahsedilebilmektedir. Mevcut 6'şar millik karasuları genişliği durumunda, Ege'de Türk karasuları alanı 14.322 km² (toplam deniz alanının %7,5'i), Yunan Karasuları alanı 79.007 km² (toplam deniz alanının %41,5'i) ve açık deniz alanı 96.703 km² (toplam deniz alanının %51'i) iken, 12 millik karasuları genişliği durumunda, Ege'de Türk karasuları alanı 18.209 km² (toplam deniz alanının %9,6'sı), Yunan Karasuları alanı 116.607 km² (toplam deniz alanının %61,3) ve açık deniz alanı 55.306 km² (toplam deniz alanının %29,1'i) olacaktır (Kurt, 2003). Bu durumda, Türk ve Yunan karasuları oransal olarak (%6) aynı seviyede artmakla birlikte, Türk karasularındaki toplam deniz oranı nisbetindeki artış oranı yaklaşık %2 olmakta iken, aynı oran Yunan karasuları için %20 seviyesinde olmaktadır. Bunun yanı sıra, bahse konu durumda açık deniz alanındaki toplam deniz oranı nisbetindeki azalış oranı %22 seviyesinde olacaktır ki, bu da açık deniz oranındaki payın, karasularının artış oranı Türk

---

¹ Bahse konu kaynakta ticari gemilerin zararsız geçiş hakkına sahip olduğu hususu göz ardı edildiğinden, anılan gemilerin bu hakka sahip olduğunun dikkate alınması gerekmektedir.

karasuları artış oranına nisbetle 10 kat artmış bulunacak Yunanistan'ın hanesine aktarılacağı anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, ileride değinileceği üzere, 12 millik karasuları genişliği, mevcut durumun Ege'de Yunanistan'ın anormal seviyede lehine gelişmesi manasına gelecek ve dolayısıyla hakkaniyete kesin suretle aykırılık teşkil edecektir. Zira, uluslararası ortamda bir statüko değişikliğinin hakkaniyete uygun şekilde meydana gelebilmesi için, taraflardan birine tanınacak hakkın karşı tarafın menfaatlerini haleldar kılmayacak ölçüde kullanılması elzemdir.

Ege'de tarafların karasularının genişliğinin kısa bir tarihçesi çıkarılmak istenildiğinde, aşağıda kayıtlı hususlar görülebilecektir. Buna göre, Türkiye ve Yunanistan, Lozan Antlaşması itibarı ile karasularını Ege'de 3 mil olarak belirlemiş iken, Yunanistan 17 Eylül 1936 tarih ve 230 sayılı olağanüstü durum yasası ile kara sularını 6 mile genişletmiştir (Arı, 1995, s. 55). Yani Lozan anlaşmasıyla kurulmuş olan siyasi-askeri denge, (Kuran, 2006, s. 130) Yunanistan'ın tek taraflı tasarrufu neticesinde fiilen bozulmuştur.

Türkiye, Yunanistan'ın Ege'deki karasularını 1936'da 6 mile çıkarmasının yaklaşık 30 sene sonrasında, 1964 yılında kabul ederek uygulamaya soktuğu 476 sayılı Karasuları Kanunu'yla karasularını prensip olarak 6 mil şeklinde saptamış ve ayrıca aynı kanunda karasuları daha geniş ülkelere karşı mütekabiliyet ilkesini uygulayacağını ve ayrıca Türk kara ülkesinin komşusu bir devlet kara ülkesine olan uzaklığının, bu her iki devletin karasuları toplamından az ise Türk karasularının dış sınırını her iki devlet kara ülkesi arasındaki orta hatın belirleyeceğini beyan etmiştir (Ertürk, 2007, s. 108). Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, anılan 476 sayılı kanunun, Ege'de mütekabiliyet öngörmesi nedeniyle, Yunanistan'ın olası 12 millik karasuları genişliği taleplerine karşı Türkiye açısından koruyuculuktan mahrum oluşudur. Zira anılan kanunla karasularının sınırlarını belirleme konusunda yürütmeye mukabil tasarrufta bulunma yetkisi tanınmakla birlikte, herhangi bir hakkaniyetli tasarruf zorunluluğu getirilmemiştir, bu da Yunanistan'a hareket serbestisi tanıyabilecek bir kanuni boşluk olarak görülebilir.

Yunanistan, 1982 tarihli mezkur BMDHS'yi, 16 Kasım 1994 tarihinde onaylayarak yürürlüğe sokmak istemiş ve 1 Haziran 1995'te Yunan parlamentosu tarafından anılan sözleşme onaylanmıştır. Fakat Yunanistan, zaruret olmadıkça karasularını 12 mile çıkarmama hususunda Birleşmiş Milletler (BM) ve NATO'ya güvence vermiş olup, Buna karşılık TBMM, 8 Haziran 1995'te, Yunanistan'ın bu tutumuna yönelik olası gelişmelerde hareket serbestliği sağlaması için hükümete askeri güç de dahil olmak üzere gerekli tedbirleri alma konusunda tam yetki vermiş ve böylece bu durumu savaş sebebi (casus belli) sayacağını ilan etmiştir (Arı, 1995).

1982 yılında BMDHS'nin imzalanmasını müteakip, Türkiye bahsedilen gerekçelerle BMDHS'ye taraf olmamakla birlikte, 20 Mayıs 1982 tarihinde çıkardığı 2674 sayılı yeni Karasuları Kanunu ile, karasularını yine prensip olarak 6 mil şeklinde saptamış fakat Bakanlar Kurulu'na belirli denizler için, o denizlerin özel durumlarını göz önünde tutmak ve hakkaniyet ilkesine uyulmak kaydıyla karasularını 6 milin üzerine çıkarma yetkisi tanımıştır. Dolayısıyla, anılan kanunla, Türk karasuları Karadeniz ve Akdeniz'de 12 mile çıkarken, Ege'de ise 6 millik genişlik değişikliğe uğramamıştır (Ertürk, 2007, 107). Bahse konu son kanunun, Yunanistan'ın 12 millik karasuları genişliğine hakkaniyet prensibi açısından hukuki bir fren sağladığı ifade edilebilecektir.

Ege'de karasularının tarihçesine bu suretle değinildikten sonra, tarafları teşkil eden Türkiye ve Yunanistan'ın konuya yönelik tezlerinin ortaya konulmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Buna göre, yukarıda değinildiği üzere, Ege'de ulusal hava sahası sorunu bağlamında tarafların karasuları genişliği tezleri, ilkin Yunanistan'ın tezleri, ardından Türkiye'nin savunma mahiyetindeki karşı tezleri ortaya konulmak suretiyle ifade edilmeye çalışılacaktır.

Yunanistan'ın ilk tezi, 12 mil kuralının, 1982 BMDHS ile (3. madde) bir uluslararası örf niteliği kazanarak norm mahiyetinde bir kural olduğu ve Yunanistan'ın 12 millik artışa gidilmesi yönündeki hakkını, bahse konu kurala dayalı olarak kullanabileceği şeklindedir (Pazarıcı, 1986, s 89).

Bahse konu teze karşı geliştirilen Türk (karşı) tezi ise, 12 mil kuralının, bir genel kural oluşturamayacağı, bunun 1982 BMDHS ile

belirlenen azami sınır olduğu ve her durumda otomatik olarak uygulanamayacağı yönündedir. Bunun yanısıra, yukarıda değinildiği üzere, anılan sözleşmenin 300. maddesinin, bu hakkın kötüye kullanılmasını engellediği savunulmaktadır. Yine yukarıda değinildiği üzere, Türkiye 12 mil hükmünden dolayı BMDHS'ye taraf olmamış ve bu hükmün kendisine karşı uygulanmasına baştan beri açıkça ve tutarlı bir biçimde itiraz etmiştir. Bu sebeple, anılan sözleşmenin, içindeki hükümler bir uluslararası norm mahiyeti kazansa dahi Türkiye'ye karşı tezlerin savunmasında argüman olarak kullanılması hukuken mümkün değildir (Kuran, 2006, 122-123).

Yunanistan'ın ikinci tezi, karasularının genişliğinin saptanmasının kıyı devletinin sadece kendisini ilgilendiren, iç hukuk düzenlemesiyle gerçekleştirilebilen ve başka devletleri bağlamayan egemenlik yetkisinde olduğu yönündedir. Bahse konu teze karşı geliştirilen Türk (karşı) tezi ise, devletlerin karasularının genişliğini belirlemedeki egemenlik haklarının sınırsız olmadığına, anılan hakların, objektif surette, hakkaniyete ve nısfete dayalı şekilde kullanılması gerektiğine dayanmaktadır. Zira yukarıda değinildiği üzere, Yunanistan'ın bahse konu tezinin kabulü durumunda, Ege Denizi bir "Yunan Gölü" haline gelecek ve Türkiye'nin milli menfaatleri haleldar kılınacaktır. Bu suretle de, hakkın Türkiye aleyhine kullanılması durumu söz konusu olacaktır. Bunun yanısıra, Yunanistan'ın sorunu bir iç hukuk meselesi olarak görmeye hakkı bulunmamaktadır, zira deniz alanlarının sınırlandırılmasının her zaman uluslararası yönü vardır ve bahse konu sınırlandırmaların üçüncü devletler bakımından etkisi uluslararası hukukun konusudur (Kuran, 2006, 120-129).

Yunanistan'ın konuya yönelik üçüncü tezi, Yunan adaları ve anakarasının siyasi ve ülkesel bir bütünlük oluşturduğu, adaların da tıpkı kıta ülkesi gibi karasularının olduğu, bunların sınırlarının da 6 milin üzerine çıkarılmasının kıyı devletinin egemenlik yetkisinde olduğu ve dolayısıyla Ege'deki Yunan adalarının karasularının da anakaradan ayrılmaksızın 12 mil genişliğine sahip olduğu yönündedir (Çoban, 2008, s. 28). Yunanistan, bu bağlamda, bahse konu bütünlüğün arasına yabancı deniz alanlarının girmemesi gerektiğini ve adalara ülkesel bütünlük esasına dayalı takımada rejiminin uygulanması gerektiğini savunmaktadır (Kuran, 2006, s. 119-120). Bu talebin hayata

geçirilmesinin, Ege Denizi'nin tam manasıyla bir Yunan Gölü olması sonucunu doğuracağı aşikardır. Bahse konu teze karşı geliştirilen Türk (karşı) tezi ise, takımada ilkelerinin Ege'de uygulanmasının mümkün olmadığını, Yunanistan gibi ada ülkesi yanında kıta ülkesine de sahip devletlerin bu ilkeleri uygulayarak deniz alanlarını saptama hakkının bulunmadığını, (Toluner, 2004, s. 19-22), anakaraya sahip olan ve ülkesi sadece adalardan meydana gelmeyen Yunanistan'ın takımada statüsünden yararlanma talebinin uluslararası hukuka aykırı olduğunu savunmaktadır (Kuran, 2006, s. 126).

Mezkur Türk tezlerinde detaylı şekilde ifade edilen bir diğer husus ise, karasularının genişliği belirlenirken, Ege denizinin coğrafi özelliği ve özel durumu dikkate alınması gerektiği hususudur. Yunan adaları, Anadolu'nun doğal uzantıları üzerinde olup, bunların karasuları ve kıta sahanlığı Türkiye'nin milli menfaatlerini haleldar kılabilecek surette ve hakkaniyetle nısfete aykırı olacak şekilde belirlenemez. Ege Denizi'nin yarı kapalı bir deniz özelliğinde oluşu, tarafların birbirleriyle iyi komşuluk ilişkilerine girişmeksizin ve iş birliğinde bulunmaksızın Ege'de yapacakları tek taraflı tasarruflarının, uluslararası hukukun temel ilkelerinden olan hakkaniyet ve nısfet ilkelerinin haleldar kılınmasını zorunlu hale getirmesi sonucunu doğurmaktadır.

Sonuç olarak, mevcut durumda Türkiye ve Yunanistan'ın Ege'deki karasularının 6 deniz mili olarak tespit edilmesi uygulaması halen devam etmekte olup Türkiye, Yunan tezlerine karşı geliştirdiği argümanlarını uluslararası platformda savunmayı sürdürmekte, fakat Yunanistan'ın AB'ye tam üye olması, sorunun yakın gelecekte sadece iki ülke arasında kalmasının mümkün olamayacağına işaret etmektedir.

Ege'de Ulusal Hava Sahası Sorunu ve Tarafların Tezleri

Yukarıda değinildiği üzere, bir ülkenin hava sahasının, anılan devletin karasularının genişliğine eşit ve onun üzerindeki sahadan ibaret olduğu ifade edilebileceğinden, Ege'de karasuları konusunun ardından, bu noktada da Ege'de hava sahası konusu incelenecek olup, esasen "ulusal hava sahası" konusuna değinilecektir. Bunun için de, tarafların konuya yönelik tezlerine değinilmeden evvel, ilk olarak sorunun tarihsel arka planına değinilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Mevcut çalışmada ifade edilmeye çalışıldığı üzere,

karasularıyla hava sahasının genişliğinin özdeşliği prensibinden yola çıkıldığında, Ege'de karasuları 6'şar deniz mili genişliğinde olan hem Türkiye, hem de Yunanistan'ın ulusal hava sahalarının hukuken 6'şar deniz mili olmasının gerekeceği aşikârdır. Bu durumda, bahse konu prensibin ihlali, uluslararası hukukun da ihlali manasına geleceğinden, sorunun tüm vehametiyle kavranabilmesi için, Yunanistan'ın hukuki dayanaktan yoksun bulunan tez ve taleplerinin, tarihsel arka plana dayalı şekilde ortaya konulmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Ege'de ulusal hava sahası sorununun, Yunanistan'ın Ege'de karasularını 6 mil, hava sahasını ise 10 mil olarak ilan etmesine bağlı olarak, Yunan karasuları ile Yunan ulusal hava sahası arasındaki 4 millik genişlik farkından doğduğu ifade edilebilir. Bu durumun dünya üzerinde başka bir örneği olmayıp, (Pazarıcı, 1990, s. 116) Türkiye tarafından da kabulü söz konusu olmamaktadır. Türkiye, bu çerçevede, ilgili uluslararası hukuk metinleri olan 1944 Chicago Sözleşmesi ve 1982 BMDHS'ye dayanarak Yunan karasuları ile Yunan ulusal hava sahasını birbirine özdeş genişlikte ve 6'şar deniz mili olarak kabul etmektedir. Türkiye, hava sahasının genişliğiyle, karasularının genişliğinin özdeş olması yönündeki bahse konu uluslararası hukuk prensibinden yola çıkarak, Yunanistan'ın hukuk dışı tasarrufunu muhtelif zamanlarda Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO)'ne bildirmişse de, halen herhangi bir netice alabilmiş değildir (Apatay, 2007, s. 399).

Sorunun tarihsel arka planına dönülecek olursa, Yunanistan'ın hava sahası, Lozan Antlaşmasıyla kurulan denge durumuyla oluşan dönemde 3 deniz mili olduğu halde, 1931 yılında Sivil Havacılık ve Hava Polisliği Amacıyla Kraliyet Kararnamesi adıyla hava sahasını 10 deniz miline çıkararak ulusal bir düzenleme yaptığı görülecektir. Yunanistan'ın anılan kararı kendi Resmi Gazete'sinde 1931 tarihinde yayınlanmış olup, Türkiye bu duruma Yunanistan ile o dönemde oluşan iyi ilişkilere bağlı olarak (muhtemelen anılan kararın dünyaya duyurulmayıp bir iç hukuk düzenlemesiyle sınırlı kalmasından kaynaklanan bilgi eksikliğine de bağlı olarak) bir tepki vermemiştir (Ertürk, 2007, s. 122).

Yunanistan, bahse konu iç hukuk düzenlemesini ancak 44 yıl sonra 1975 yılında Havacılık Bilgi Yayını (Aeronautical Information

Publication -AIP) ile dünyaya ilan edip uyulmasını talep etmiştir. Yunanistan'ın hava sahasını 4 deniz mili artıran bu uygulamayı Türkiye kesin olarak reddetmiş ve 1975 Nisan ayında göndermiş olduğu bir teleks mesajı ile ICAO'ya, Yunanistan tarafından ilan edilen 10 millik hava sahası uygulamasını kabul etmediğini açıklamıştır. Türkiye, bunun yanısıra, 5 Mayıs 1975 tarihinde Yunanistan'a göndermiş olduğu bir diğer teleks mesajı ile de ilan edilen 10 millik hava sahasını kabul etmediğini bildirmiştir (Önel, 2008, s. 98-99). Buna karşın Yunanistan, karasularının 10 ile 6 mil arasında görev icra eden Türk uçaklarını Yunan "ulusal hava sahasını ihlal ettiği" iddiasıyla devamlı olarak protesto etmekte ve Türkiye ise, 10 millik hava sahasını tanımadığını göstermek için askeri tatbikatlar sırasında Yunan karasuları ile iddia edilen 10 millik hava sahası arasındaki 4 millik bölgelerde uçaklarını uçurmakta ve Yunanistan'ın bahse konu protestolarını geri çevirmektedir (a.g.y.). Yunanistan, bunun yanısıra, 6 mil ile 10 mil arasındaki dört millik hava sahasında Türkiye dahil hiçbir devletin savaş uçaklarının uçmasına izin vermemektedir (Odman, 1994). Bu bağlamda, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, Ege'de hava sahası sorununa bağlı olarak, Türk tezini savunma amaçlı uzun yıllardır önleyici faaliyetlerde bulunmasına ve 10 millik hava sahası arasındaki bölgelerde uçaklarını uçurmasına rağmen, ülkedeki siyasi iktidarlar, medya ve akademik kesimin, Türk tezini aynı kararlılık ve dirayetle layıkıyla savunabilmekten uzak kaldığı ve dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin attığı kararlı, ısrarlı ve somut adımları destekleyemediği düşünülmektedir.

Konuyla ilgili tarafların tezlerine değinilmeden evvel, Yunanistan'ın hava sahasına yönelik bahse konu uygulama talebinin mantıksal dayanak ve pratikten yoksunluğunu bir örnek yardımıyla ifade etmenin uygun olacağı düşünülmektedir. Buna göre, Yunanistan, üzerinde helikopter bulunan bir geminin sözde 10 deniz mili genişliğindeki bölge içerisine girmesini ihlal saymazken, bu bölge içerisinde, gemideki helikopterin havalanması durumunu ihlal olarak kabul etmektedir (Işıklar, 2009, s. 141).

Ege'de hava sahası sorununun tarihçesine bu suretle değinildikten sonra, tarafları teşkil eden Türkiye ve Yunanistan'ın konuya yönelik tezlerinin ortaya konulmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Buna

göre, Ege'de ulusal hava sahası sorunu bağlamında tarafların hava sahasının genişliği tezleri, ilk olarak Yunanistan'ın tezleri, ardından Türkiye'nin savunma mahiyetindeki karşı tezleri ortaya konulmak suretiyle ifade edilmeye çalışılacaktır.

Yunanistan'ın ilk tezi, karasularının genişliği 6 mil olmakla birlikte, 10 millik bir hava sahasının ilanının uluslararası hukuka 1944 Chicago Sözleşmesi bağlamında uygun olduğu yönündedir. Yunanistan'ın iddiasına göre, bahse konu sözleşme, hava sahası genişliğini belirleme değil, hava sahası üzerinde de karasuları üzerinde olduğu üzere hükümlerle kurulmasına dayanmaktadır (Fırat, 2002, s. 759). Bahse konu teze karşı geliştirilen Türk (karşı) tezi ise, Yunanistan'ın söz konusu uygulamasının uluslararası hukuka uygunluğunu reddetme yönündedir. Türkiye, 1944 Chicago Sözleşmesi'nin 1. ve 2. maddelerine dayanarak, hava sahası ile karasularının genişliklerinin birbirlerine özdeş olduğunu (Pazarcı, 1990, s. 117) ve bunun dışındaki uygulamaların uluslararası hukuku ihlal etmek manasına geleceğini ve dolayısıyla Yunanistan'ın karasuları sınırları ötesine taşan bir ulusal hava sahası saptayamayacağı görüşünü savunmaktadır. Yukarıda değinildiği üzere, 1944 Chicago Sözleşmesi'nin birinci maddesine göre, akit devletler, tüm devletlerin kendi ülkeleri üstündeki hava sahası üzerinde tam ve münhasır hakimiyete haiz olacaklarını kabul etmekte olup, bunun yanısıra, anılan sözleşmenin ikinci maddesine istinaden, devletin ülkesi olarak devletin hakimiyeti, hükümlerliği, himayesi veya mandası altında bulunan arazi ile ona bitişik bulunan karasuları tarif edilmektedir (Chicago Convention, 2009). Bu durumda, Yunanistan'ın söz konusu tasarrufunun uluslararası hukuku ihlal eder mahiyette olduğu su götürmez bir gerçek olarak tebaruz etmektedir.

Yunanistan'ın konuya yönelik ikinci tezi, Türkiye'nin, 1931'den 1975'e kadar geçen süre zarfında Yunanistan'ın tasarrufuna yönelik hiçbir itirazda bulunmamış ve zımnen kabul etmiş olduğu yönünde olup, Yunanistan bu hususu kendi tezinin haklılığının kanıtı olarak ileri sürmektedir (Fırat, 2002, s. 759). Bahse konu teze karşı geliştirilen Türk (karşı) tezi ise, Yunanistan'ın 1931 yılındaki iç hukuk düzenlemesinin, yalnızca kendisini bağlar nitelikte olduğu yönündedir. Türkiye'nin soruna 1975 yılında itiraz etmesi, Yunanistan'ın sorunu ilk kez 1974

yılında ICAO'ya bildirip uluslararası boyuta taşınması nedeniyle olmuştur ve geliştirdiği karşı tez de izlediği tutumu açık suretle yansıtır mahiyettedir (Pazarıcı, 1990, s. 17).

Sonuç ve Değerlendirme

Ege sorunları incelendiğinde, hem karasuları hem de buna bağlı hava sahası sorunlarında Yunanistan'ın uluslararası hukuk kurallarına aykırı talep ve tasarruflarının sorunların kaynağını oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Türk tez ve tasarruflarının, Yunan tarafının hukuk ihlallerini bertaraf amacıyla sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. Ulusal hava sahası sorununda da benzer bir durum söz konusu olup, Yunanistan'ın uluslararası hukuku tüm dünyanın gözü önünde ihlal eder mahiyetteki talep ve tasarrufları karşısında dahi Türkiye; siyasi iktidarlar, medya ve akademik kesimiyle birlikte, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Ege'de attığı kararlı, ısrarlı ve somut adımlar haricinde siyasi ve hukuki alanlarda haklılığını yeterince vurgulayamamaktadır. Yunanistan'ın AB üyesi olması hususunun da, sorunun Türkiye aleyhine ivme kazanmasında ve Türkiye'nin Ege'de bir anlamda Yunanistan'ın yanısıra tam üyelik için başvuru yaptığı AB'yi de taraf olarak karşısına almasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Ege'de hava sahası sorununun, Türkiye'nin milli menfaatleri açısından temel bir sorun olduğu, Yunanistan'ın Ege'deki statükoyu değiştirmeye yönelik tüm talep ve tasarruflarının Türkiye açısından bir tehdit oluşturduğu ve mutlaka önlenmesi gerektiği mütalaa edilmektedir. Bu durumda, Türkiye'nin geçici siyasi hedeflerden uzak durmak suretiyle, Ege'de milli politikasını sağlam temellere oturtması zaruri olacaktır. Türkiye'nin tez ve tasarrufları bir savunma refleksinden ibaret kalmamalı, Türkiye gerektiğinde karşı taleplerle Yunanistan'ın karşısına çıkmalıdır. Ege'de karasularınının 12 mile çıkması durumunda oluşacak adaletsiz durum, mevcut 6 millik karasuları ve dolayısıyla hava sahası genişliğinin de Türkiye açısından adaletsiz olabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin Ege'de daha aktif politikalar sürdürmesinin çekinilmesi gereken bir husus olmadığı ve talepkar olduğu her durumun Türkiye açısından agresif Yunan talepleri karşısında savunmada kalmaktan daha olumlu sonuçlar verme ihtimalinin bulunduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, Türk Silahlı

Kuvvetleri'nin Ege'deki faaliyetlerinin siyasi otoriteler, medya ve akademik kesim tarafından desteklenmesinin önem arz ettiği bir kez daha ifade edilmelidir.

Bu noktada ifade edilmesi uygun bulunan bir diğer husus daha mevcuttur. Buna göre, Yunanistan'ın 10 millik hava sahasının kabulü, Ege'deki tüm devletlerin sivil ve askeri uçuşuna açık bulunan ve Türkiye ile Yunanistan'ın 6'şar millik karasularının dış sınırından itibaren başlayan tüm devletlerin uçuşuna açık uluslararası hava sahasının Yunanistan lehine olacak surette fiilen iptal edilmesi anlamına gelecek olup, bu durum yalnız Türkiye açısından değil, tüm üçüncü ülkeler açısından da kabul edilemez mahiyette olacaktır. Zira, uluslararası sivil havacılığı düzenleyen Chicago Sözleşmesi'ne göre, uluslararası hava sahası tüm devletlerin sivil uçuşlarına açık iken, ulusal hava sahalarında transit geçişler bile devletlerin münhasır egemenliğinin uhdesindedir ve deniz hukukunda yer alan zararsız geçiş hakkı dahi üçüncü ülkelere bahşedilmiş değildir. Bu hususa, askeri uçuşların devletin tam ve münhasır egemenliğinin uhdesinde bulunduğu hususu, yani uluslararası hava sahasının daraltılmasını devlet ve askeri uçuşları da bağlayacağı hususu da ilave edilmelidir. Bu durumda, Ege'deki uluslararası hava sahasının Yunanistan ve dolayısıyla adı geçen üyesi bulunduğu AB lehine olacak surette daralmasının yalnız sorunun direkt muhatabı olan Türkiye'yi değil, diğer tüm dünya ülkelerini bağladığı aşıkardır. Dolayısıyla, üçüncü ülkelere kendi milli menfaatlerinin de Yunanistan'ın tasarrufu dolayısıyla haleldar kılındığı açıkça ifade edilmek suretiyle sağlam şekilde gerekçelendirilecek Türk tezlerinin uluslararası platformda kabul görmesi olasılığının yüksek olduğu mütalaa edilmektedir.

Summary

On the Aegean Sea, there are a number of questions between Turkey and Greece, questions which are based on the exceptional nature of the Aegean Sea and which are chained to each other. Those questions can be grouped under the name of the "Aegean Question". The mentioned questions between the two countries which the intensity varies form time to time are principally the ones concerning the

territorial waters, continental shelf, airspace, disarmament and demilitarisation of the islands and the state of belonging concerning the islands, islets and rockies. The essential and thus the most important of the mentioned questions is to be considered as the territorial waters question, and so the airspace question which constitutes the subject of the present work is directly related to the territorial waters question.

One can see that the main source of all the mentioned questions is the demand and actions of Greece which are against the international law. In this respect, all the counter demands and actions of Turkey are limited to the prevention of the international law violations of Greece. This is also valid concerning the national air space question. One can also think that, the political authorities, the media and the universities in Turkey are not fully able to support the preventive actions of Turkish Armed Forces in that issue. As the Aegean question is a vital one for Turkey, the policies of this land on that issue must be more active and claimant against the ones of Greece. One must remind that as the national airspace of 10 miles in the Aegean Sea for Greece will not be acceptable for Turkey, it is clear that there is also a problem concerning the territorial waters of 6 miles. Turkey must also consider the membership of Greece to the European Union, as the mentioned one could become the party of the Aegean Question in the near future.

Lastly, as the international airspace in the Aegean Sea is not only a problem for Turkey and Greece and is a binding one for all the third countries, Turkey has to develop the relevant arguments indicating that Greece violates the rights of all the third countries and has to seek the support of the mentioned third countries on the international platform.

Kaynakça

Apatay, Ç. (2007). Ege'de Olup Bitenler. Ankara: Ankara Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Amirliği.

Arı, T. (1995, Haziran). Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, s. 51-68.

Chicago Convention. (2009, Aralık 29). Aralık 29, 2009 tarihinde http://www.icao.int/icaonet/dcs/7300_cons.pdf: http://www.icao.int/icao.net/dcs/7300_cons.pdf adresinden alındı

Çoban, B. (2008). Karasuları Sorunu. İ. K. Ülger içinde, Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları (s. 28). İstanbul: Derin Yayınları.

Ertürk, Y. (2007). Adalar (Ege) Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi. İstanbul: IQ Sanat Yayıncılık.

Fırat, M. (2002). Hava Sahası Konusunda Yunan ve Türk Tezleri. B. Oran içinde, Türk Dış Politikası (s. 759). İstanbul: İletişim Yayınları.

Işıklar, H. C. (2009). Ege'de Çözülemeyen Türk-Yunan Sorunları ve Casus Belli. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Kuran, S. (2006). Uluslararası Deniz Hukuku. S. Kuran içinde, Uluslararası Deniz Hukuku (s. 78). İstanbul: Arıkan Yayınları.

Kurt, B. (2003, Şubat). Ege'de Türk-Yunan İlişkilerinin Deniz Yetki Alanları Yönüyle Tartışılması ve Özel Koruma Alanları. Stratejik Araştırmalar Dergisi , s. 126.

Kut, Ş. (2004). Türk Dış Politikasında Ege Sorunu. F. Sönmezoğlu içinde, Türk Dış Politikasının Analizi (s. 22). İstanbul: Der Yayınları.

Odman, M. T. (1994, Ekim). Ege Denizinde Hava Sahası Uyuşmazlığı. Silahlı Kuvvetler Dergisi, s. yoktur.

Önel, M. (2008). Hava Sahası ve FIR Hattı. İ. K. Ülger içinde, Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları (s. 98-99). İstanbul: Derin Yayınları.

Pazarıcı, H. (1990). Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü. S. Vaner içinde, Türk-Yunan Uyuşmazlığı (s. 107). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Pazarıcı, H. (1986). Hukuki Açından Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri. Ege'de Deniz Sorunları (s. 89). Ankara: AÜSBF Yayınları.

Toluner, S. (2004). Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları. İstanbul: Beta Yayınları.

UNCLOS. (tarih yok). Aralık 25, 2009 tarihinde UN:

*EGE'DE BİTMEYEN SORUNUN BİR UNSURU OLARAK TÜRK VE YUNAN KARASULARI
VE ULUSAL HAVA SAHALARI*

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/part2.htm adresinden alındı

UNCLOS GOOD FAITH. (tarih yok). Aralık 24, 2009 tarihinde UN:

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm adresinden alındı.

*EGE'DE BİTMİYEN SORUNUN BİR UNSURLU OLARAK TÜRK VE YUNAN KARASULARI
VE ULUSAL HAVA SAHALARI*

EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ, GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER

Yazar : M. Zeki BODUR*

Öz

Bu çalışmanın amacı; Ege'de denizden yapılan yasa dışı göçte yakalanan yasa dışı göçmenlerin, genel görünümelerini, hedef ve kaynak ülke bilgilerini belirlemek, göçmenlerin geleceğe yönelik düşüncelerini ve beklentilerini ortaya çıkararak, yasa dışı göçün geleceğine yönelik öngörülerde bulunmaktır.

Ülkemizde yasa dışı göç konusunda birçok araştırma bulunmasına rağmen denizden yapılan yasa dışı göç ve göçmenlerin genel görünümüne ilişkin daha kapsamlı bir çalışma yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalışmada öncelikle göçmenlerin genel görünüşleri altı ay süreli yapılan bir araştırma neticesinde tespit edilmiş ve bu sonuçlara istinaden elde edilen verilerden yasa dışı göçün temel nedenlerine ve geleceğine yönelik öngörülerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Mevcut verilere göre yasa dışı göç, başta küreselleşmenin tehditettiği olumsuz şartların değişmemesi halinde geleceğe yönelik olarak hızlanarak devam edecektir. Geleceğe yönelik öngörülerde bulunabilmek için öncelikle benzer nedenlere sahip olan "Kavimler Göçü'nün" neden ve sonuçları, günümüzdeki yasa dışı göç olayı ile karşılaştırılarak analiz edilmesi gereklidir. Yasa dışı göçün günümüzde birçok ülkenin yapmış olduğu gibi kolluk kuvvetleri gibi zorlayıcı tedbirlerle önlenemeyeceği gözden kaçırılmamalı, bu tür tedbirlerin gelecekte başka bir şekilde patlamaya neden olacağı dikkate alınmalıdır.

***Anahtar Kelimeler:** Yasa dışı göç, denizden yasa dışı göç, göçmen, göçmen görünümü, güzergâh.*

Illegal Migration Through Aegean Sea, Profiles and Expectations of the Migrants and Estimations

Abstract

This study aims at finding the general profile of the illegal migrants interdicted during their attempt to illegally migrate through Aegean Sea in Turkey, determining their target and source countries, revealing their opinions and expectations concerning future and making estimations for the future of the illegal migration.

Despite the presence of various studies and researches on migration in our country, the literature hosts no study concerning the illegal migration conducted by way of sea and the general

---

* Sahil Güvenlik Komutanlığı Denetleme ve Değerlendirme Başkanlığı, Denetleme Grup Bşk. Dz.Alb., E-posta: mzbodur@yahoo.com.

EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ, GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER

profile of the illegal migrants. In this study, firstly the general profile of the illegal migrants have been determined as a result of a six-month study and then foresights have been developed for the fundamental causes and future of the illegal migration on the basis of the data collected.

Existing data on illegal migration points out that the illegal migration will follow a speedily rising trend in case the existing conditions, particularly globalization process prevail. In order to make estimations for future, it is necessary to find out the cases and consequences of "the migration of tribes" which occurred due to same reasons and compare them with those of today's illegal migration events. It should be kept in mind that illegal migration can not be prevented through deterrent powers such as law enforcement units, as it is in many countries today. The fact that such measures would cause an outburst in different ways in the future should also be taken into consideration.

Key Words: *Illegal migration, illegal migration by way of sea, illegal migrant, profile of the illegal migrants.*

Giriş

21 inci yüzyıl, milyonlarca kiőiyi kapsayan göç ve iltica hareketlerinin yoğun yaşandığı bir dönem olmuş ve olmaktadır. Mevcut verilere göre, dünyada bugün yaşanan Şartların gelecekte de deđiőmemesi halinde, bu durumun geleceğe yönelik olarak hızlanarak süreceği değerlendirilmektedir. Dünyada meydana gelen siyasi, sosyal, ekonomik ve doğal felaketlerin etkisi ile ortaya çıkan bu durum, geçmişte olduğu gibi, bugün de dünyanın ve insanlığın en temel sorunlarından biri olarak yerini korumaktadır. Bahse konu husus dünyadaki gelişmiş tüm ölkeleri etkilediği gibi bu ölkelere coğrafi olarak yakın olan veya transit geçiş yolu üzerinde bulunan ölkeleri de etkilemeye devam etmektedir. Özellikle 1980'li yılların ikinci yarısından sonra başlayan küreselleşmenin etkisi ile ekonomik, siyasi, sosyal ve çevresel tehditlere ilave olarak, bu ölkelerdeki iç savaş, savaş, terörizm ve insan hakları ihlalleri de birçok insanı bulunduğu yeri/ölkeyi terk etmeye zorlamıőtır. Bu çerçevede, az gelişmiş ve geliőmekte olan ölkelerdeki ekonomik ve siyasi çalkantılar ile ulusal ve uluslararası çıkar çatışmaları, iç savaőlar, doğal afetler, iklim değişiklikleri, kıtlık, açlık, salgın hastalıklar (Terzioğlu, 2002, s.1) milyonlarca insanı, üzerinde yaşadıkları toprakları yasal ve yasal olmayan yollardan terk etmeye mecbur bırakmıőtır. Bütün bunların neticesinde meydana gelen bölgesel

ve kıtasal göç hareketleri, bugün milyonlarca insanı da içine alan küresel bir sorun haline dönüşmüştür.

Ülkemiz de küreselleşmenin etkisi ile dünyada meydana gelen gelişmelerden, doğrudan etkilenmiş, bu bağlamda ya büyük çaplı göç ve iltica hareketlerine hedef ülke olmuş ya da başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer ülkelere yönelik yasa dışı göçte tercih edilen transit bir ülke (Dışişleri Bakanlığı, 2010, s.1) konumuna gelmiştir. Bu kapsamda, bahse konu yasa dışı göç olayının geleceğe yönelik öngörülerde bulunularak ülkemiz açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmenin yapılması, yasa dışı göçün, gerek ülkemize olan siyasi ve ekonomik etkilerinin belirlenmesi, gerekse ülke güvenliği ve asayışı ile sosyal ve sosyolojik etkilerinin belirlenmesi ve ülkenin buna hazırlıklı olması açısından önem arz etmektedir.

Bu makalenin konusu kapsamında denizden yasa dışı göç olayı dikkate alınarak ülkemizden özellikle deniz yolu ile Avrupa'ya yönelik yasa dışı göç olayı üzerinde durulacak, hedef ülke pozisyonu hakkında herhangi bir yorumda bulunulmayacaktır. Ayrıca yazında sık olarak karşılaşılan insan ticareti ayrı bir inceleme konusu olduğundan makale kapsamında herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Ancak yasa dışı göç yapan mağdurların zaman zaman insan ticareti yapan kişi ve örgütlerin eline düştükleri de bilinmektedir.

1. Ülkemizde Denizden Yapılan Yasa Dışı Göçün Güzergâhları ve Mevcut Durumu

Yasa dışı göçün coğrafyaya bağlı olduğu günümüzde birçok ülke tarafından kabul edilen bir gerçektir. Ülkemiz de bulunduğu coğrafyaya bağlı olarak, özellikle Asya ve Afrika kıtasından gelen yasa dışı göçün gerçekleştiği güzergâhın transit olarak geçiş yolu olarak üzerinde bulunmaktadır. Bu çerçevede, yasa dışı göç ve insan kaçakçılığı ülkemiz açısından da dünya üzerinde mevcut şartlara bağlı olarak her geçen yıl artış göstermekte, yasa dışı göçmenler ülke güvenliği ve kamu düzenine karşı tehdit oluşturmakta ve ülkemizin uluslararası platformda saygınlığını zedeleyerek menfaatlerimize zarar vermektedir.

Son yıllarda artan yasa dışı göç olaylarında, özellikle deniz yolu ile yasa dışı göç ve insan kaçakçılığı olaylarında da önemli bir artış meydana gelmiş, bu durum birçok yasa dışı göçmenin hayatını tehdit ettiği gibi ve ülkemizin güvenliğini ve ulusal çıkarlarını da tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Deniz yoluyla yasa dışı göç, maliyeti az ancak karı çok olan bir sektör olduğundan bu işi yapan organize suç örgütleri tarafından yasa dışı göç yolları arasında daha fazla tercih edilen bir yöntem olarak (Terzioğlu, 2002, s.2) karşımıza çıkmaktadır. Yasa dışı göçmenleri buldukları çeşitli ülkelerden alarak hedef ülkeye ulaŐtıran ulusal ve uluslararası çapta örgütlenen yasa dışı göç organizatörleri, faaliyetlerini her geçen gün değişen yöntemlerle sürdürmekte, bu çerçevede büyük miktarlarda kara para elde etmektedirler.

1.1. Ülkemizden Geçen Yasa Dışı Göç Güzergâhları ve Kaynakları

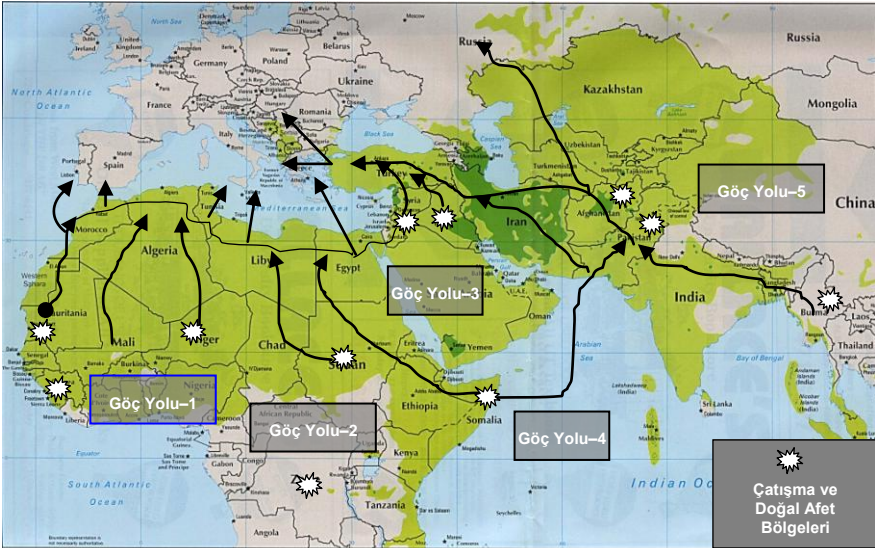
Türkiye, hem transit göç güzergâhı üzerinde bulunarak, yasa dışı/düzensiz göçte özellikle Avrupa'ya yönelik transit geçiş ülkesi pozisyonunda bulunurken, hem de bazı Asya ve Afrika ülkelerinin vatandaşları tarafından hedef ülke durumuna gelmiştir. Asya, Afrika ve Avrupa kıtasının merkezinde sayılabilecek bir noktada bulunan ülkemiz, küresel göç hareketleri içinde, özellikle Orta Doğu, Orta Asya, Uzak Doğu ve Afrika'nın bir bölümü için geçiş yolu, göçmenler için bir nevi "İleri Harekât Üssü/Noktası" olarak kullanılmaktadır. Askeri Terimler Sözlüğünde (Military Glossary, 2010) askeri bir terim olan ileri üs/harekât üssü tanımı, "özel operasyonlar amacıyla genellikle dost ülkede veya deniz üzerinde bir noktada komuta ve kontrol veya iletişim veya eğitim ve taktik harekâta destek sağlamak için kurulan yer." olarak yer almıştır. Bu husus, organize suç örgütleri ve göçmenler açasından ele alındığında, ülkemiz Avrupa'ya karşı bir "Yasa Dışı Göç İleri Harekât Üssü" konumuna gelmektedir. Bu çerçevede, göçmenlerin hedef ülke olarak gördükleri "Avrupa'ya Yönelik Yasa Dışı Göç Güzergâhları" Harita-1'de olduğu gibidir.

Bu kapsamda Harita-1 incelendiğinde özellikle Afrika'dan Avrupa Birliği (AB) Ülkelerine yönelik yasa dışı göçün, gerek Kuzey Afrika sahillerinden doğrudan gerekse Türkiye üzerinden kara ve deniz yolu kullanılarak dolaylı olarak gerçekteŐtirilmekte olduğu

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

görülmektedir. Harita'dan da görüleceği üzere Avrupa'ya yönelik olarak Asya ve Afrika kaynaklı, 5 göç yolunun kullanılmakta olduğu bilinmektedir. Buna göre, Kuzey Batı Afrika'dan İspanya ve Portekiz'e (Göç Yolu-1), Kuzey Orta Akdeniz bölgesinden (Libya-Mısır) İtalya, Fransa ve Malta'ya (Göç Yolu-2), Doğu Akdeniz bölgesinden ise Mısır ve Türkiye üzerinden (Göç Yolu-3) Yunanistan'a kara ve deniz yolu ile yasa dışı göç yapılmaktadır. Ayrıca Somali ve Etiyopya üzerinden ise, (Göç Yolu-4) önce deniz yoluyla Pakistan ve İran'a oradan da kara yolu ile Rusya Federasyonu (RF) veya Türkiye üzerinden doğrudan Avrupa'ya, kara-deniz yoluyla, Afrika kaynaklı yasa dışı göç yapılmaktadır. Asya kaynaklı yasa dışı göç güzergâhı (Göç Yolu-5) incelendiğinde ise, göçün yoğunluklu olarak Orta Asya üzerinden kara yolu ile RF ve Türkiye güzergâhı kullanılarak Avrupa'ya yönelik gerçekleştirilmeye çalışıldığı bilinmektedir. (İçduygu, s.10)

Harita-1: Avrupa'ya Yönelik Yasa Dışı Göç Güzergâhları (Anonymous 2010a)

AB içinde yasa dışı göç en fazla, Afrika'nın kuzeybatı ülkelerinden (Fas-Batı Sahra-Moritanya-Cezayir) İspanya kıyılarına,

Orta Akdeniz'de ise Tunus ve Libya üzerinden İtalya ve Malta kıyılarına, Doğu Akdeniz'de ise Mısır ve Türkiye üzerinden Yunanistan kıyılarına yönelik denizden yasa dışı göç olayları görölmektedir. Bu çerçevede AB tarafından, bahse konu göç yollarına yönelik olarak başta AB'nin güney ölkelerini oluşturan ölkeler (İspanya, Fransa, İtalya, Malta ve Yunanistan) olmak üzere doğu sınırlarındaki ölkelerde yoğun sınır güvenliği alınmaktadır.

Ayrıca ölkemiz, elde edilen verilere göre Harita-1'de görölen göç yolu ve çevresindeki ölkeler üzerinden, başta Moritanya, Somali, Mali, İran, Irak, Afganistan, Pakistan, BangladeŐ ve Filistin olmak üzere Asya ve Afrika'nın her ölkesinden her yıl ciddi rakamlarda göç almakta, transit geçiş ölkesi olarak Avrupa Birliği ve gelişmiş diğer ölkelere yasa dışı göç ileri harekât üssü olarak kullanılmaktadır.

1.2. Denizden Yasa Dışı Göçe Neden Olan Etkenler

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği olumsuzluklardan kaynaklı uluslararası göç hareketlerinin, dünyanın her tarafına yayılması, göçmen kaçakçılığı suçunun artmasında organize suç örgütleri açısından da uygun ortam oluşturmuştur. 2001 yılından sonra özellikle 11 Eylül sonrasındaki olaylara bağlı olarak meydana gelen iç savaŐlara bağlı terör eylemleri de göç eden insanlarda güvenlik ve yaşam sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Bu hususa en iyi örneklerin Irak işgali, Filistin, Afganistan, Pakistan ve Somali'de yaşanan iç savaş ve terör olduğu değerlendirilmektedir. Bu ölkelerin ortak özelliklerine bakıldığında ise tümünde bölgesel savaş ya da ölkede içindeki iç savaş sonrasında ortaya çıkan güvenlik ve yaşam tehlikesi bulunmaktadır.

Günümüzde, iklim değişiklikleri ve doğal afetlerde yasa dışı göçü tetikleyen etkenlerin başında gelmektedir. Uzak Doğu'daki devletler açısından bakıldığında ise doğal afetlerin sonucunda meydana gelen sel, deprem ve depreme bağlı tsunaminin etkisi ile binlerce insan, yaşadığı toprakları bırakarak göç etmeye başlamış, ayrıca bölge devletleri içindeki iç karıŐıklıklar da göçü artıran nedenler arasında kendini göstermiştir. Burma'da yaşanan tsunami, Endonezya'da yaşanan deprem bölge insanının yaşadığı yerleri terk etmesine neden olmuş, bütün bu felaketlerin sonucunda ortaya çıkan salgın hastalık ve

kıtlık sorunları da göçü tetikleyen nedenlere katkıda bulunmuştur.

Uluslararası göçün en önemli etkenlerinden biri de, dünya ticaretinin, iletişiminin ve ulaşımının küreselleşmesidir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde göçmenler açısından gerek küresel iletişim ortamında gördükleri, gerekse daha önceden göç eden arkadaşları vasıtasıyla elde ettikleri bilgiler, kendi ülkelerindeki yaşama şartlarını sorgulamalarına yol açmış, elde ettikleri sonuç ise göçmenleri daha iyi koşullarda yaşamak üzere buldukları ülkeyi terk etmeye özendirmiştir. Ayrıca bahse konu bu iletişim kolaylıklarına ilaveten çağımızdaki alternatif ulaşım araçlarının çokluğu da yasa dışı göçü kolaylaştıran etkenler arasında olduğu değerlendirilmektedir.

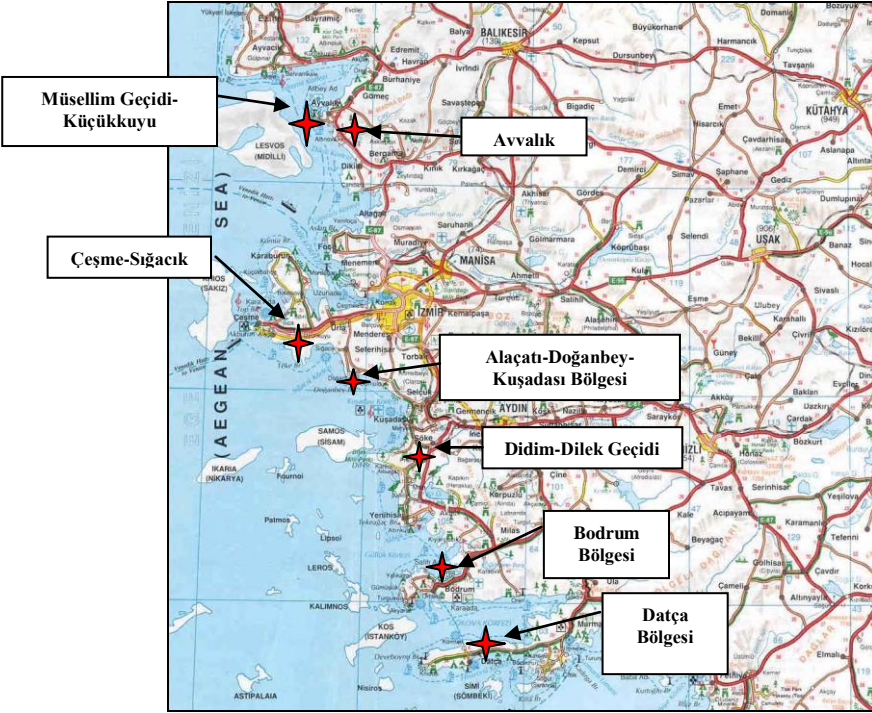
Küresel düzeyde göçe neden olan etkenlerin başında gelen bir neden de kaynakların ve zenginliğin, güneydeki fakir ülkelere kuzeydeki zengin ülkelere akmasıdır. Bu kapsamda ticaretin küreselleşmesi, göçü de kendine benzetmiş, bu duruma paralel olarak ticaret nasıl hareket ediyorsa, nüfus hareketleri de fakir olan bölgelerden zengin olan bölgelere akarak aynı rotayı takip etmiştir.

1.3. Ege Denizindeki Yasa Dışı Göç Güzergâhları

Ege Bölgesi'nde yoğun olarak kullanılan çıkış/kaçış noktaları Harita-2'de gösterilmiştir. Buna göre başta Saros Körfezi, Müsellim Geçidi, Küçükkuyu, Ayvalık, Çeşme, Sığacık, Alaçatı, Doğanbey, Kuşadası, Dilek Geçidi, Didim, Bodrum ve Datça yasa dışı geçişlerde çıkış yeri olarak kullanılmaktadır. (İçduygu, s.12) Bu mevkiilerin ortak özelliklerinin Ege'de AB topraklarına yakın sayılabilecek kıyı şeritleri olduğu bilinmektedir.

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

Harita-2: Ege Denizi Yasa Dışı GÖç Güzergâhları (Anonymous 2010b)

Avrupa'ya yönelik yasa dışı göç, Afrika kuzeyinden olduğu gibi Türkiye'den de -genellikle transit göç ağırlıklı olarak- Ege ve Akdeniz Bölgesi'nden bazen büyük bir gemi bazen de lastik bot, süratli hız tekneleri ve özel yat çıkıŐlarıyla gerçekteŐmektedir. Ancak alınan önlemler neticesinde her geçen yıl, Türkiye'den çıkarak AB'ye ulaşan yasa dışı göçmen gemisi ve tekne sayısı azalmakta, buna karşın kolluk kuvvetlerince yakalanan lastik bot/süratli bot sayısı artmaktadır. Bu durum göçmen kaçakçılığında geçmiş yıllarda sıkça kullanılan büyük gemilerin kullanılmadığını açıkça göstermektedir. Bu çerçevede göçmenlerin uzun deniz geçişi yerine en kısa yoldan hedef ülkeye gitmek istedikleri, bunun içinde kısa deniz geçiŐlerini tercih ettikleri,

ayrıca geçişler içinde süratli bot/temini kolay olan deniz vasıtalarının kullanıldığı, botların ise hem kürekli hem de motorlu olduğu tespit edilmiştir.

Yasa dışı göçmenlerin yakalandıkları bölgeler dikkate alınarak gitmek istedikleri adaların genel olarak kıyılarına yakın sayılabilecek adalar olduğu görölmektedir. Bu çerçevede ölkelerindeki açlık sefalet ve baskıdan kurtulmak için özellikle Edirne, Çanakkale, İzmir, Aydın ve Muğla ili sahillerini kullanan göçmenlerin bu bölgeleri tercih etmelerinin en önemli nedeninin Meriç Nehrinden sonra Yunanistan'a kaçabilecekleri en yakın yerin başta Küçükkuşu-Asos sahilleri olmak üzere, kaçacakları sahillerin bölgenin ıssız, dağlık ve ormanlık olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu çerçevede bahse konu kaçış bölgeleri kaçakların kötü hava şartlarında ve denizin dalgalı olduğu zamanlarda, bir kaç gün saklanmalarına da olanak sağlamaktadır (Ege'de Yasa Dışı Göç, 2008). Göçmenlerin adalara yönelmelerinin en önemli nedeni ise bahse konu adaların Türkiye'ye yakın olmaları, bir kısmının ise doğrudan AB toprağı olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu verilere göre son dönemde alınan önlemler neticesinde, 2000'li yılların başında İtalya, Malta gibi uzak mesafeleri hedef alan yasa dışı göç organizasyonlarının günümüzde yakın mesafelerdeki Yunan Adaları ile bazen gittikleri yeri bile bilmeden aidiyeti belli olmayan adalara yöneldiği gözlemlenmektedir. Bu konuda, bazı yasa dışı göç organizatörlerinin, yasa dışı göçmenleri Yunan Adalarına götürüyorlar diyerek Ege'de aidiyeti belli olmayan ada/kayacıklara bıraktıkları meydana gelen olaylardan bilinmektedir.

1.4. AB Tarafından Yasa Dışı Göçe Yönelik Alınan Önlemler

AB, üye ölkelerine yönelik yasa dışı göç hareketini durdurmak için, üye ölkeler bazında veya müşterek olarak önleyici tedbir almaktadır. Bu kapsamda İspanya, kendi ölkesine ulaşma çabası esnasında yakalanan göçmenlere yönelik olarak Fas ve Moritanya'da geri gönderme kampları kurarken; İtalya, Libya sahillerinden ölkesine yönelik yasa dışı göçün engellenmesi için bu ölkeye Sahil Güvenlik Botları hibe etmekte, radar sistemleri kurmaktadır.

AB ise, üye ülkelerin dış sınırlarının güvenliğinde istihbarata dayalı operasyonel koordinasyonun sağlanması amacıyla, AB Üyesi Ülkelerin Dış Sınırlarında Operasyonel İşbirliğinden Sorumlu Ajansı'nı (FRONTEX) kurmuştur (<http://www.frontex.europa.eu>). Kurulan bu ajansa bağlı gemi ve uçaklarla başta Orta Akdeniz ve Ege Denizi olmak üzere deniz ve kara sınırlarına yönelik kontrol, sınırların gözetilmesi/korunmasına yönelik bilgi değişimi ve devriye faaliyetleri sürdürülmektedir. Deniz sınırlarında alınan tüm tedbirler müşterek olarak değerlendirildiğinde, gerek AB ülkelerinin FRONTEX kapsamında almış olduğu tedbirler, gerekse Afrika'nın kuzeyindeki ülkelerle ülkemizin almış olduğu tedbirler; Ege ve Akdeniz'deki yasa dışı göç rotasını, önce Doğu Akdeniz güzergâhına (Göç Yolu-3), daha sonra ise Türkiye'nin kuzey bölgeleri ile RF üzerine (Göç Yolu-5) yönlendirebileceği değerlendirilmektedir.

2. Denizde Yakalanan Yasa Dışı Göçmenlere Ait İstatistik Bilgileri

Denizde yakalanan göçmenlere ait istatistikî bilgilerin tutularak analiz edilmesi, ülkelerin yasa dışı göç sorununa çözüm bulması açısından önemli bir etkidir. İstatistiksel verilerin, genel olarak herhangi bir gerçeği, herhangi bir olayın sayısal doğasını anlamamıza, bu olayı veya olayları özelliklerine göre ayırmamıza yardımcı olduğu dikkate alındığında; yasa dışı göçten elde edilen verilerin birbirleri ile mukayese edilerek sonuç elde edilmesi önemli bir husustur. Bu verilerin analizi ile suç sosyolojisi kapsamında yasa dışı göçmenlere ait veriler analiz edilebilecek, geleceğe yönelik öngörülerde bulunulabilecektir.

2.1. Denizde Yakalanan Yasa Dışı Göçmenlerin Yıllara Göre Değerlendirilmesi

Sahil Güvenlik Komutanlığı unsurlarınca 2000-2009 yılları arasında denizden yasa dışı göç esnasında 27,752 göçmen, deniz sınırlarımızdan yasa dışı yöntemlerle giriş/çıkış yapmaya çalışırken yakalanmıştır.

Denizden yasa dışı göç esnasında, 2000-2009 yılları arasında yakalanan yasa dışı göçmenlerin dağılımı, Grafik-1'de olduğu gibidir. Bahse konu grafik incelendiğinde, 10 yıllık veriye göre denizden yasa

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

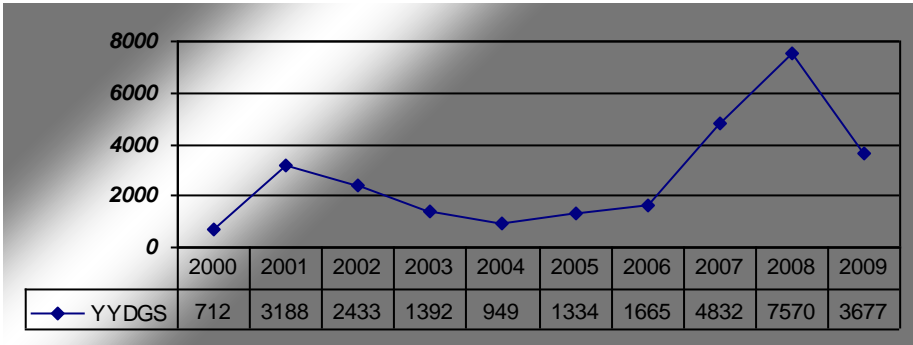
dışı göç yakalama ortalamasının 2775 kişi/yıl olduğu tespit edilmiştir.

Bu verilere göre, 2001 ve 2002 ile 2007–2009 yılları arasında yıllık ortalamanın üzerinde yakalama yapılmıştır. Yakalanan yasa dışı göçmen sayısında özellikle 2001–2004 yılları arasında azalma; 2005 yılından itibaren ise sürekli bir artış yaşandığı saptanmıŐtır.

Yakalamalar özellikle 11 Eylül 2001 sonrası artış göstermiş, ekonomik ve siyasi krizlerin artmış olduğu 2007 yılından itibaren ise son 10 yılın ortalamasının üzerinde seyrini sürdürmüştür. Bu husus baŐlangıçta sistematik olmadan -bireysel olarak- yapılan yasa dışı göçün organize bir nitelik kazanarak sürekliliğe dönüŐtüĐünü göstermektedir.

Grafik-1'e göre 2008 yılında denizde yakalanan yasa dışı göçmenlerin sayısının, önceki üç yılda yakalananların toplamından fazla olduğu görülmektedir. Bunun 2005 yılında Endonezya ve Pakistan'da yaşanan deprem, 2007 yılında BangladeŐ'te yaşanan kasırga ile 2007 yılından itibaren dünya gündeminin ön sıralarına oturan ekonomik krizin etkilerinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Grafik-1: Denizde Yakalanan Yasa Dışı Göçmenlerin Yıllara Göre Sayısı (YYDGS) (2000–2009)

Kaynak: Bahse konu veriler bu konuda yayımlanan çeşitli makale ve internet sitelerinden derlenmiŐtir.

Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından, denizde kolluk faaliyetlerinin sıklaŐtırılması ve alınan önlemlerin artırılması

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

neticesinde, yakalanan yasa dışı göçmen sayısı, yıllara göre değişiklik göstermesine rağmen (Grafik-1), AB'ye yönelik göç akımında genel anlamda düşünöldüğünde herhangi bir azalma eğiliminin bulunmadığı görölmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Sahil Güvenlik Komutanlığı sorumluluk sahasında denizde yakalanan yasa dışı göçmenlerin 10 yıllık yakalama ortalamasının 2775 kişi/yıl olduğu tespit edilmiştir. Yıllık ortalamaya göre 2001-2007-2008 ve 2009 yıllarında yıllık ortalamanın üzerinde yasa dışı göçmen yakalanmıştır. Buna göre son 4 yıl içerisinde Sahil Güvenlik Komutanlığı unsurları tarafından tespit edilen yasa dışı göç yakalamalarında genel ortalamaya göre bir artış eğilimi olduğunun göröülmesinin de, yasa dışı göçün gelecek dönemde süreceğinin göstergesi olabileceği değerlendirilmektedir.

Bu miktar dikkate alınarak, 2009 yılında yakalanan 3677 kiŐilik yakalama sayısı ile genel ortalamaya göre % 32'lik bir artış meydana gelmiştir. Bu durum, 2008 yılındaki yakalama sayısına göre her ne kadar azalmıŐ gibi görünse de, yine de 10 yıllık ortalamanın altına inmediği dikkate alındığında, göçün 2004 yılından itibaren sürekli artış içinde olduğu, 2004 yılından itibaren de yıllık ortalamanın üzerinde istikrarlı bir şekilde devam ettiği görölmektedir.

2.2. Denizden Yapılan Yasa Dışı Göçte Yakalanan Göçmenlerin Genel Görünümü

Ege'de denizden yapılan yasa dışı göçe yönelik bilgilerin toplanması için hazırlanan "Yasa Dışı Göçmen Bilgi Anketi" 2009 yılı içerisinde yakalanan göçmenlere gönüllölük esasıyla tarafımdan uygulanmıştır. Anket 54 sorudan ibaret olup göçmenlerin anket soruları dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yasa dışı göçmenin ülkesinden çıkışından ülkemize geliŐi, hedef ve kaynak ülke bilgileri ile göçmenlerin görünüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Anket sorularının oluşturulmasında konu ile ilgili kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kaynaklardan yararlanılmıştır. Anket çalışması, 01 Temmuz-31 Aralık 2009 tarihleri arasında Ege'de yakalanan 186 yasa dışı göçmen üzerinde yapılmıştır. 2009 yılı içerisinde 3677 yasa dışı göçmen yakalandığı dikkate alındığında 6 aylık dönem içinde yakalanan

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

yasa dışı göçmenlerin %10'una uygulanmıştır. Bu oran anketin uygulanması açısından istatikselsel olarak anlamlı sayılabilecek bir miktardadır. Bahse konu anketler, daha sonra SPSS Analiz Programı'nda değerlendirmeye tabi tutulmuŐ ve aşağıda belirtilen sonuçlara ulaŐılmıŐtır.

2.3. Yasa Dışı Göçmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Denizden yapılan yasa dışı göç esnasında yakalanan yasa dışı göçmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo-2'de olduğu gibidir. Bahse konu tablo incelendiğinde yasa dışı göçmenlerin % 84,2'sinin erkek, % 15,2'sinin ise bayan olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-2: Göçmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

GÖÇMENLERİN CİNSİYETLERİ	GÖÇMEN SAYISI	%	GEÇERLİ %
Bayan	28	15,1	15,2
Erkek	155	83,3	84,2
Diğer	1	0,5	0,5
Toplam	184	98,9	
Yanıtlamadı	2	1,1	
<i>Toplam</i>	186	100,0	100

Bu veriler sonucunda cinsiyetlerine göre yasa dışı göçün, yolculuğunun zor Şartları nedeni ve erkeklerin ilk önce iş bulmak için gitmeleri veya bekâr olmaları sebebiyle bayanlar tarafından çok fazla tercih edilmediği değerlendirilmektedir. Ayrıca bu sonuçlar yasa dışı göçü en fazla erkeklerin tercih etmesinin nedeninin, hedef ülkeye ilk olarak erkek göçmenlerin intikal etmek istemesinin etkili olduğu, bayanların ise daha sonra ailesi ile birleŐmek üzere yasa dışı göçe yöneldiğini göstermektedir. Bu sonuçlara göre denizden yasa dışı göç esnasında yakalanan her 5 yasa dışı göçmenden 4'ü erkeklerden oluşmaktadır. Ayrıca erkek göçmenlerin fazlalığı ülkesinde iŐsizliđin ve

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

yaşam güvencesinin olmadığına göstergesi açısından önemli bir husustur.

2.4. Göçmenlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Yasa dışı göç esnasında yakalanan örneklemin medeni durumlarına bakıldığında (Tablo-3) görünüşlerinin % 62'sinin bekâr, % 25'inin evli, % 7,2'sinin ayrı yaşayanlardan ve % 5,9'unun ise boşanmış göçmenlerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Elde edilen verilere göre göçmenler açısından bekâr, boşanmış ve ayrı yaşayanlar birlikte düşünöldüğünde oranın % 75,2'ye ulaştığı görölmektedir. Bu durum tek başına olan kişilerin yasa dışı göçe, evlilere oranla çok daha kolay yöneldiğini göstermektedir. Bu çerçevede elde edilen verilere göre yalnız yaşayan göçmenlerin ülkesini terk ederek başka bir ülkeye yerleşmek gibi radikal kararları çok daha kolay aldığı, aile bağları olan evli göçmenlerin ise ailesinin sorumluluklarını da beraber düşünerek yasa dışı göçe daha az yönelimli olduğu görölmektedir.

Tablo-3: Göçmenlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

MEDENİ DURUMLARI	GÖÇMEN SAYISI	%	GEÇERLİ %
Evli	45	24,2	24,9
Bekâr	112	60,2	61,9
Boşanmış	11	5,9	6,1
Ayrı Yaşıyor	13	7,0	7,2
Toplam	181	97,3	100
Yanıtlamadı	5	2,7	
<i>Toplam</i>	186	100,0	

Mevcut verilere göre göçmenlerin bekâr olmalarının yaşadıkları toprakları terk etmelerini kolaylaştırıcı bir etken olduğu, medeni

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

durumunun ülkesini terk edip etmeyeceğine ilişkin kararını etkilediği değerlendirilmektedir.

2.5. Göçmenlerin Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımı

Denizden yapılan yasa dışı göç esnasında yakalanan yasa dışı göçmenler öğrenim seviyeleri açısından (Tablo-4) analiz edildiğinde örneklemin % 41,4'ünün okuryazar veya ilkokul mezunu oldukları, bunu % 21 ile ortaokul mezunu örneklemin takip ettiği, % 16,1'inin ise lise ve dengi okul mezunu göçmenler olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-4: Göçmenlerin Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımı

GÖÇMENLERİN ÖĞRENİM DÜZEYLERİ	GÖÇMEN SAYISI	%	GEÇERLİ %
Okur- yazar değil	21	11,3	11,5
Okur-yazar veya ilkokul mezunu	77	41,4	42,3
Ortaokul mezunu	39	21,0	21,4
Lise veya dengi okul mezunu	30	16,1	16,5
Üniversite veya Yüksek Okul Mezunu	7	3,8	3,8
Yüksek Lisans	8	4,3	4,4
Toplam	182	97,8	100
Yanıtlamadı	4	2,2	
<i>Toplam</i>	186	100,0	

Örneklemin okuryazar olanlar dâhil lise seviyesine kadar toplam eğitim oranının % 80,2 olduğu görülmektedir. Buna göre yüksek okul ve üzerinde eğitim sahibi olan göçmenlerin oranının % 8,2 olduğu dikkate alındığında, yasa dışı göçe yönelen kişilerin büyük bir çoğunluğunun iyi bir eğitim sahibi olmadıklarını ortaya koymaktadır.

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

Bu veriler dikkate alındığında yasa dışı göç eden kişilerin genel olarak öncelikle temel ve orta eğitim düzeyinde oldukları, bu oranlara lise seviyesi de dâhil edildiğinde her 5 yasa dışı göçmenden 4'ünün en fazla lise seviyesinde göçmenlerden oluştuğu görülmektedir. Bu durum kaynak ülkedeki eğitim seviyesi arttıkça yasa dışı göç eden kişilerin oranının azaldığına dikkat çekmektedir.

Yasa dışı göçmenlerin bayanlar açısından öğrenim seviyeleri araştırıldığında, öğrenim seviyesi yüksek olan bayanların yasa dışı göçe daha fazla yöneldiği görülmüştür. Bunun nedeninin bayanların öğrenim seviyesi arttıkça yasa dışı göçe yönelik farkındalığının artmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

2.6. Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Denizden yapılan yasa dışı göç esnasında yakalanan yasa dışı göçmenler yaş gruplarına göre analiz edildiğinde (Tablo-5) en fazla göç eden grubun 18-30 yaş arasındaki kişiler (%54,3) olduğu tespit edilmiştir. Bunu % 17,7 ile 31-50 yaş grubunun izlediği görülmektedir.

Tablo-5: Göçmenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

GÖÇMENLERİN YAŞ GRUPLARI	GÖÇMEN SAYISI	%	GEÇERLİ %
5-17	30	16,1	17,6
18-30	101	54,3	59,4
31-50	33	17,7	19,4
51-59	3	1,6	1,8
60 Yaş ve üstü	3	1,6	1,8
Toplam	170	91,4	100
Yanıtlamadı	16	8,6	
<i>Toplam</i>	186	100,0	

Yasa dışı göçmenlerden 5-30 yaş grupları toplam olarak düşünüldüğünde göç eden oranı % 70,4'e yükselmiştir. Bu oran dikkate

**EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER**

alındığında yasa dışı göçün en yoğun olarak 5–30 yaşlarındaki genç kuşaklarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu oran dikkate alındığında yasa dışı göç, yaş olarak en yoğun 5–30 yaşlarındaki genç kuşaklarda yoğunlaşmaktadır. Önceki verilerdeki eğitimsiz gruptaki oran dikkate alındığında (% 80,2), yasa dışı göçte eğitimin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Bu durum yasa dışı göçe yönelen örneklerden eğitim seviyesi düşük olan genç nüfusun daha rahat karar alabildiğini bu çerçevede göçe yönelebildiğini göstermektedir.

2.7. Göçmenlerin Göç Öncesi Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Yasa dışı göçmenlerin göç öncesinde ülkelerinde çalışıp çalışmadıkları incelendiğinde (Tablo–6), örneklemin % 48'i çalışmadığını, % 36,9'u ise çalıştığını beyan etmiştir. Çalışmayan gruba öğrenci olan örneklem ile ev hanımları da ilave edildiğinde ülkesinde üreten kesimde bulunmayan göçmen oranı % 63,1'e ulaşmıştır. Bu husus her 3 yasa dışı göçmenden 2'sinin ülkesinde herhangi bir işte çalışmayan veya işi olmayan kişilerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo–6: Göçmenlerin Göç Öncesi Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

GÖÇ ÖNCESİNDE ÜLKESİNDE ÇALIŞMA DURUMLARI	GÖÇMEN SAYISI	%	GEÇERLİ %
Çalışıyor	66	35,5	36,9
Çalışmıyor	86	46,2	48
Öğrenci	13	7,0	7,3
Ev Hanımı	14	7,5	7,8
Toplam	179	96,2	100
Yanıtlamadı	7	3,8	
<i>Toplam</i>	186	100,0	

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

Bu veriler göçmenlerden işsizlik ve ekonomik koşullar nedeni ile göç ettiklerini söyleyenleri destekler niteliktedir. Bu çerçevede yasa dışı göçe yönelen göçmenlerin büyük bir kısmı kaynak ülkelerinde işsiz kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca çalışan kişilerin oranının ise % 36,9 olarak tespit edilmesine rağmen gelir durumları ile birlikte düşünüldüğünde bu çalışan kişilerin % 85,6'sının az gelirli veya sabit geliri olmayan kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bu husus insanların öncelikle işsizlik ve bunun getirdiği açlık sebebi ile ülkesini terk ettiğini ortaya koymaktadır.

2.8. Göçmenlerin Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

Göçmenlerin göç öncesi gelir durumlarına ilişkin elde edilen veriler Tablo-7'de olduğu gibidir. Bahse konu tablo değerlendirildiğinde (Tablo-7) örneklemden az gelirli olduğunu beyan edenlerin oranı % 43,1, orta gelir seviyesinde olanların ise % 12 olduğu tespit edilmiştir. Sabit geliri olmayanlar ile az gelirli olanlar müşterek olarak düşünüldüğünde toplam oranının % 85,6 olduğu görülmektedir.

Tablo-7: Göçmenlerin Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

GÖÇ ÖNCESİ ÜLKESİNDEKİ GELİR DURUMLARI	GÖÇMEN SAYISI	%	GEÇERLİ %
Az gelirli	72	38,7	43,1
Orta Gelirli	20	10,8	12
Yüksek Gelirli	4	2,2	2,4
Sabit geliri yok	71	38,2	42,5
Toplam	167	89,8	100
Yanıtlamadı	19	10,2	
<i>Toplam</i>	186	100,0	

Bu sonuçlar her 5 örneklemden 4'ünün göç öncesindeki kaynak ülkesinde sabit gelirinin olmadığı veya az gelirinin olduğunu göstermektedir. Buna göre elde edilen bu veri de örneklemin

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

ülkesindeki sosyal koşullar nedeni ile ülkesini terk ettiğini desteklemekte/göstermektedir.

2.9. Göçmenlerin Kaynak Ülkelerine Göre Dağılımı

Göçmenlerin geldikleri kaynak ülkelere göre elde edilen veriler Tablo-8'de olduğu gibidir. Bahse konu olan tablo değerlendirildiğinde (Tablo-8), yasa dışı göçte kaynak ülke olarak en fazla göç veren ülkenin % 58,6 ile Filistin olduğu tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla % 15,6 ile Afganistan, % 7,5 ile Somali ve % 4,8 ile Irak izlemektedir.

Tablo-8: Göçmenlerin Kaynak Ülkelerine Göre Dağılımı

KAYNAK ÜLKE BİLGİLERİ	Göçmen Sayısı	%	Geçerli %
Afganistan	29	15,6	16,1
Somali	14	7,5	7,8
Irak	9	4,8	5
Filistin	109	58,6	60,6
İran	2	1,1	1,1
Pakistan	2	1,1	1,1
Azerbaycan	2	1,1	1,1
Moritanya	1	0,5	0,6
Eritre	3	1,6	1,7
Burma	6	3,2	3,3
Diğer	3	1,6	1,7
Toplam	180	96,8	100
Yanıtlamadı	6	3,2	
<i>TOPLAM</i>	186	100,0	

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

Göçmenlerin kaynak ülkelerinin bölgesel olarak analizi yapıldığında Afrika kıtasından gelenlerin oranının % 9,6, Orta Doğu bölgesinden gelenlerin oranının % 64,7, Orta Asya bölgesinden gelenlerin oranının % 17,8 ve Uzak Doğu bölgesinden gelenlerin oranının % 3,2 olduğu tespit edilmiştir.

Bu veriler, göçmenlerin en yoğun olarak öncelikle Orta Doğu bölgesinden, sonrasında Asya ve Afrika bölgesinden geldiklerini göstermektedir. Bu yoğunluğun temel sebebi ülkemizin AB topraklarına coğrafi yakınlığıdır.

Buna göre ülkemiz, göçmenler tarafından öncelikle Orta Doğu ülkelerinden yasa dışı göçte transit ülke olarak kullanılmakta, bunu Orta Asya ve Afrika ülkelerinden gelenler takip etmektedir. Özellikle Afrika'dan gelenler ile Filistin'den gelenlerin deniz yolunu kullandıkları değerlendirilmektedir. Bu konuda Gümrük Müsteşarlığı tarafından da (Yasa Dışı Göç, 2010) yurtdışından gelen gemiler içinde yasa dışı yollardan ülkemize giriş yapmaya çalışan yasa dışı göçmenlerin yakalandıkları bilinmektedir.

Göçmenler kaynak ülkeleri açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'ye ve AB'ye mesafesinin çok uzak olmasına rağmen Burma'nın % 3,2 ile kaynak ülkeler açısından önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, Burma'da hedef ülke olarak AB'ye yönelik göç etmek için bir sempati duyulduğunu göstermekte, ülkelere daha yakın olmasına rağmen yasa dışı göç için Avustralya'ya yönelmedikleri sonucunu vermektedir.

Afrika ülkelerinden kaçarak AB'ye ulaşanların ise, transit ülke olarak ülkemizi çok fazla tercih etmedikleri görülmektedir. Bunun nedeninin Afrika ülkelerinden AB'ye Batı ve Orta Akdeniz üzerinden daha kolay ulaşabilmeleri olduğu değerlendirilmektedir.

2.10. Göçmenlerin Göç Etmek İstedikleri Hedef Ülkelere Göre Dağılımı

Denizden yapılan yasa dışı göçte yakalanan göçmenlere gitmek istedikleri hedef ülke tercihleri sorulduğunda, elde edilen veriler Tablo-9'da olduğu gibidir.

**EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER**

Tablo-9: Göçmenlerin Göç Etmek İstedikleri Hedef Ülkelere Göre Dağılımı

	İTALYA	İSPANYA	İNGİLTERE	NORVEÇ	BELÇİKA	FRANSA	YUNANİSTAN	İSVEÇ	FINLANDIYA	ALMANYA	HOLLANDA	KANADA	ABD	DIĞER
Göçmen Sayısı	16	4	25	60	10	8	38	30	6	53	20	17	6	3
Tercih Etmeyen	170	182	161	126	176	178	148	156	180	133	166	169	180	183
Toplam	186	186	186	186	186	186	186	186	186	186	186	186	186	186
%	8.6	2.2	13.4	32.3	5.4	4.3	20.4	16.1	3.2	28.5	10.8	9.1	3.2	1.6

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde göçmenlerin, % 32,3'ü öncelikle Norveç'e gitmek istemektedir. Bunu % 28,5 ile Almanya, % 20,4 ile Yunanistan, % 16,1 ile İsveç, % 13,3 ile İngiltere ve % 10,8 ile Hollanda takip etmektedir. Bu veriler göçmenlerin öncelikle iş olanağı daha fazla ve diğer ülkelere göre yaşlı nüfusa sahip ülkeleri hedef ülke olarak seçtiklerini ortaya çıkarmaktadır. Buna göre hedef ülke seçiminde en önemli faktör gittiği ülkede iş olanağının bulunmasıdır.

Tablo-9'a göre göçmenlerin AB'nin cephe ülkeleri olarak adlandırılan İspanya, Fransa ve İtalya'yı göçmen kabul koşullarındaki sert tavırlarından dolayı tercih etmedikleri değerlendirilmektedir.

2.11. Yasa Dışı Göçmenlerin Geleceğe Yönelik Beklentileri

Yasa dışı göçmenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin araştırıldığı (Tablo-10) soruya ilişkin verdikleri cevaplar iki açıdan

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

değerlendirilmiştir. Bunun birinci kısmını göçmenlerin uluslararası kurum ve ölkelerden yardım beklentileri, diğer boyutu ise yaşamını sürdürmesine ait beklentileridir.

Tablo-10: Yasa Dışı Göçmenlerin Geleceğe Yönelik Beklentileri

	Birleşmiş Milletlerin Yardım Etmesi	Avrupa Birliğini'nin Yardım Etmesi	ABD'nin Yardım Etmesi	Türkiye'nin Yardım Etmesi	İŞ	Kalacak Yer	Beklentim yok	Diğer
Göçmen Sayısı	28	69	10	93	34	31	10	2
Cevaplamadı	158	117	176	93	152	155	176	184
%	15.1	37.1	5.4	50	18.3	16.7	5.4	1.1

Bu kapsamda örneklem yasa dışı göçmenlerin, öncelikle % 50 oranla ölkemizden yardım bekledikleri belirlenmiştir. Bu oranı % 37,1 ile hedef ölkelerden yardım beklentileri takip etmektedir. Örneklemin vermiş olduğu cevaplara göre, ABD ve BM'den yardım beklentileri bu kuruluş/devletin seviyelerine göre oldukça düşüktür. Bunun nedeninin yasa dışı göçe sebep olarak ABD'nin görülmesi, BM'nin ise üzerine düşen sorumlulukları yerine getirecek yeterli güce sahip bir teşkilat olarak görülmemesi olduğu değerlendirilmektedir.

Diğer açıdan bakıldığında ise, burada da göçmenlerin öncelikle kalacak yer ve iş beklentileri ön plana çıkmaktadır. Göçmenlerin ölkelerinden göç etmesine neden olan iş ve barınma ihtiyaçlarının toplamda % 35 ile ön planda olduğu görölmektedir.

Ölkelerinden kaçış nedenlerinin ekonomik ve savaş olduğu dikkate alındığında kalacak yer ve iş beklentilerinin oranının % 35,3 olduğu görölmektedir. Her iki veri müşterek olarak değerlendirildiğinde AB'den kalacak yer ve iş beklentilerinin sayısının

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

% 72,4 olduğu, geleceğe yönelik olarak hiçbir beklentileri olmayan grubun oranı ise % 5,4 olarak tespit edilmiştir.

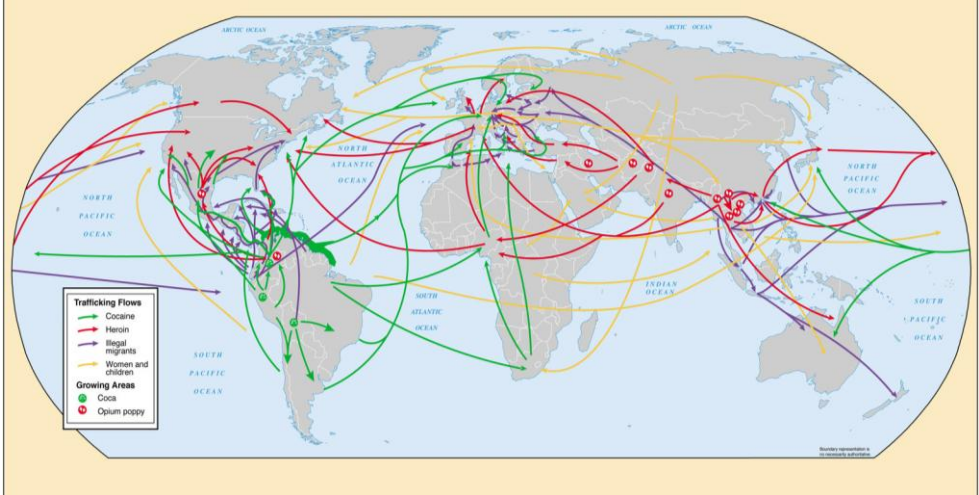
Bu verilere göre göçmenler açısından bir çıkış yolu/hedef ülke olarak ülkemizden yardım beklentilerinin her iki örneklemden biri açısından önemli bir faktör olduğu değerlendirilmektedir. Bu çerçevede göçmenler açısından ülkemizden beklentilerin ne olduğu hususunda çalışma yapılmasının önemli olduğu kıymetlendirilmektedir.

3. Yasa Dışı Göçün Ülke Güvenliğine Etkileri

3.1. Yasa Dışı Göç Güzergâhı ile Uyuşturucu Güzergâhının KarŐılaŐtırılması

ABD Ulusal İstihbarat Konseyince yayınlanan rapora göre (Harita-3), dünyadaki narkotik madde kaçakçılığında kullanılan suç rotaları ile yasa dışı göç ve insan ticareti rotalarının benzer olduğu görölmektedir (http://www.dni.gov/nic/NIC_home.html).

Harita-3:Günümüzde Dünyadaki Yasa Dışı Faaliyet Trafiği Haritası (Anonymous 2010c)

AB'ye yönelik yasa dışı göç rotası ile narkotik suç rotası birlikte değerlendirildiğinde, rapordan da anlaşılacağı üzere, ülkemiz üzerinden

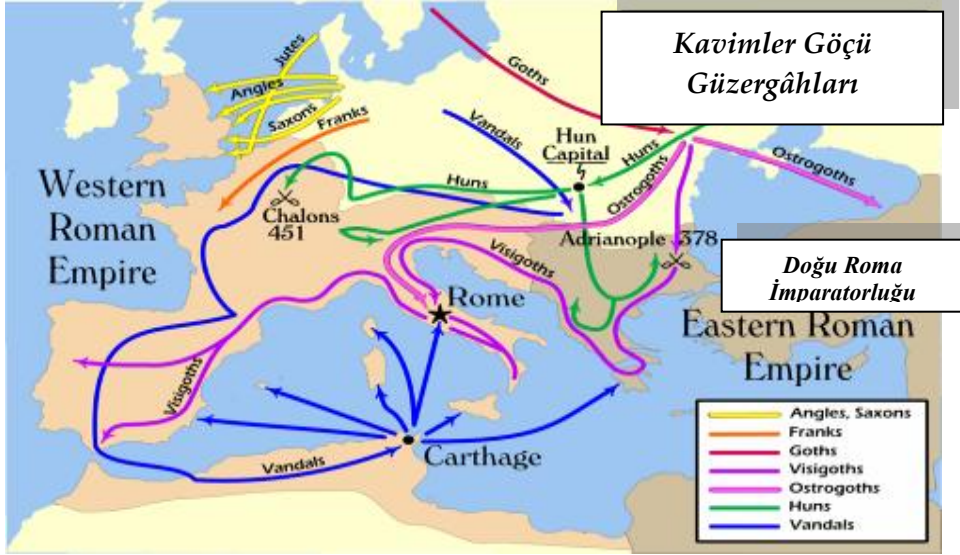
hem kokain hem de narkotik suç trafiği sürmekte, buna ilaveten yasa dışı göç ve insan ticaretinin de bu rotaları izlediği anlaşılmaktadır.

Avrupa'ya yönelik yasa dışı göç özellikle hem Afrika Kıtası'ndan hem de Uzak Doğu'dan gelmektedir. Yasa dışı göçle narkotik madde kaçağılığı karşılaştırıldığında ise yasa dışı göçün narkotik madde kaçağılığına göre daha rahat yapılabil-diği değerlendirilmektedir. Bu çerçevede bahse konu her iki kaçağılık türü aÇısından narkotik maddelerle mücadele konusunda ülkeler arasında müşterek bir görüş birliği mevcutken, yasa dışı göçle mücadelede uluslar arasında görüş birliğinin henüz sağlanmadığı ülkelerin bu konudaki tutumlarından gözlemlenmektedir. Ancak yine de yasa dışı göçü organize eden suç örgütlerinin narkotik maddeleri de yasa dışı göçmen görüntüsü altında kaçaırabileceği ülkelerin güvenliği aÇısından gözden kaçaırılmaması gereken ayrı bir konu olduğu değerlendirilmektedir.

3.2. Kavimler Göçünün Günümüzdeki Göç Hareketi İle Benzerlikleri

Dünya tarihindeki bilinen en büyük göç hareketi, tarihte "Kavimler Göçü" olarak isimlendirilen göç hareketi ile yapılmıştır. Büyük Hun İmparatorluğu dağıldıktan sonra Orta Asya'da kurulan Rum Devletlerinin ömrü uzun olmamış ve Hunlar Milattan sonra 378 yılından itibaren Batı'ya doğru göç etmeye başlamışlardır. Hunlar bu dönemde Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa'ya doğru giderken, karşısına çıkan kavimleri de Avrupa içlerine doğru göç etmeye zorlamıŐlardır. Bu göç Roma İmparatorluğu'nun Kuzey kesimlerini de alt üst ederek İspanya'ya kadar uzanan büyük bir "Kavimler Göçüne" neden olmuştur. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Kavimler_Göçü) Bahse konu göç hareketine bakıldığında kullanılan göç güzergâhının aynısının büyük bir benzerlikle (Göç Yolu-1, Göç Yolu-2 ve Göç Yolu-5) günümüzde de kullanıldığı dikkati çekmektedir. "Kavimler Göçü Güzergâhları" Harita-4'te gösterilmiştir.

Harita-4: Kavimler Göçü Haritası (Anonymous 2010d)

Bahse konu göçün sebeplerinin ve sonuçlarının iyi değerlendirilmesi, günümüzde yaşanan küresel göç hareketlerine ışık tutacaktır. Kavimler Göçü'nün (Roma İmparatorluğuna Saldırılar, 2010) en temel sebepleri arasında, günümüzdeki göçlerin nedenleri arasında da, en önemli bir yeri tutan hızlı nüfus artışı, toprakların yetersiz kalışı, olumsuz iklim şartları (kuraklık, şiddetli kışlar), kendi aralarında diğer kavimlerle mücadeleler ve salgın hastalıklar (http://tr.wikipedia.org/wiki/Kavimler_Göçü_Nedeni) bulunmaktadır

Kavimler Göçü'nün sonuçlarına bakıldığında ise, Roma İmparatorluğu yıkılarak, Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrılmış, Avrupa'da göçün etkisi ile yeni milletler ortaya çıkmış, ayrıca milliyetçilik akımları güçlenmiştir. Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı olarak 395 yılında ikiye ayrılmış, daha sonra Batı Roma İmparatorluğu

476 yılında German kavimleri tarafından yıkılmış, Avrupa'nın etnik yapısı değişmiş, Germanlerin Avrupa'ya karışması yeni milletler ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde İngiltere, Fransa gibi Avrupa Devletlerinin de temelleri atılmış, Avrupa'da Milliyetçilik yayılmış, İlk Çağ kapanarak Orta Çağ başlamıştır (<http://www.turkkeyif.org/tarih/56720-kavimler-gocu-ve-sonuclari.html>). Bahse konu hususa benzer şekilde, günümüzde de özellikle AB üyesi ülkeler içinde milliyetçilik akımları ile karşılaşılabilir. Avrupa'daki göçmenlerin benzer davranışları 2005 yılının Ekim ayının son haftasında Paris banliyölerinde patlak veren ve daha sonra Fransa'nın diğer kentleri ile Belçika, Hollanda ve Almanya'ya sıçrayan şiddet eylemlerinde kendini göstermiştir. Bu eylemler Avrupa'da, göçmenlerin gittikleri ülkeye uyumunun nasıl sağlanacağını gündeme getirmiştir. Bu olaya, Fransız siyasetçilerinin savunma içgüdüleri ile sorunun asıl niteliği yerine, göçmenleri eleştiren yaklaşımla yaklaşması, yasa dışı göçmenlerle kamuoyu arasındaki gerilimi azaltmak yerine, Fransız toplumu ile çoğunluğu Müslüman kökenli göçmenler arasında bir kutuplaşma çıkmasına neden olmuştur (http://www.eurozine.com/articles/article_2006-05-03-kaya-tr.html). Bu çerçevede benzer etnik temelli milliyetçilik akımlarının son yapılan seçimlerde aşırı milliyetçi akımlara mensup partilerin kazandığı oy oranlarının arttığı dikkate alındığında Hollanda, Avusturya başta olmak üzere Avrupa'nın birçok ülkesinde de güçlenmekte olduğu görülmektedir.

Kavimler Göçü'nün günümüzde göçe neden olan sebeplerle paralellik göstermesi tarihsel açıdan dikkat çekicidir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde günümüzde yaşanan iç savaş ve savaş gibi nedenlerin bahse konu göç döneminde de yaşandığı, kuraklık ve sert kış koşulları gibi iklim değişikliklerinin neden olduğu hususların günümüzde de var olduğu bilinmektedir. Ayrıca göç sonucunda oluşan milliyetçilik akımlarının benzeri günümüzde hedef ülke olarak gidilen başta AB ülkeleri olmak üzere birçok gelişmiş ülkede artmaktadır.

3.3. Yasa Dışı Göçün Uluslararası İlişkilerimize Etkileri

Yasa dışı göç ülkemizin uluslararası ilişkilerinde de olumsuz bir etki yaratmaktadır. Bu çerçevede özellikle Türkiye ile AB arasında sürdürülen üyelik müzakerelerinde yasa dışı göç ve sınır güvenliği

önemli bir yer tutmaktadır. Son yıllarda Türkiye'nin AB üyeliği ile yasa dışı göç konusu arasında ilişki kurulmaya çalıŐılmaktadır. Bu konuda, Yunanistan İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni MüsteŐarı tarafından,

“Yunanistan'a ulaşan göçmenlerin asıl amacının Almanya gibi başka AB ülkelerine gitmek olduğu, eğer Türkiye'nin sınırlarını kontrol ederse bunun çok olumlu olacağı, ancak eğer durum böyle devam ederse yasa dışı göç sorununun AB için giderek artan bir sorun haline dönüŐeceđi, bu durumda ise Türkiye'nin AB üyelik müzakereleri ile yasa dışı göç olayı konusunda bağ kurulacağı”

ifade edilerek (ABSG, 2010) AB üyelik müzakereleri ile yasa dışı göç olayları arasında ilişki kurulmaya çalıŐılmakta, bu durum ülkemizin AB ile ilişkilerine, gerekse uluslararası platformlardaki diğer ilişkilerine zarar vermektedir.

4. Sonuçlar ve Öngörüler

4.1. Sonuçlar

Yasa dışı göçmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımı incelendiğinde, her beş yasa dışı göçmenden dördü erkeklerden oluşmaktadır. Bayanlar yasa dışı yolculuğun zor Şartları nedeni ile göçü çok fazla tercih etmemektedir. Erkeklerin ise ülkelerindeki işsizlik ve savaştan kaçtıkları değerlendirilmektedir.

Göçmenler medeni durumları açasından değerlendirildiğinde evli bayanlarda yasa dışı göç olayı daha fazla görülürken, erkeklerde bekârlar veya ayrı yaşayanlar daha fazla yasa dışı göçe yönelimlidir. Bayanların evli olarak yasa dışı göçe yönelmemelerinin nedeni güvenlik açasından yalnız yolculuk yapmak istememeleri olduğu değerlendirilmektedir. Bu çerçevede yalnız yaşayan kişilerin göç için daha kolay kararlar aldığı, aile bağları olan göçmenlerin ise yasa dışı göçe daha az yönelimli olduğu görülmektedir. Bekâr olmaları yaşadıkları toprakları terk etmek için kolaylaştırıcı bir etkidir.

Yakalanan yasa dışı göçmenler genel olarak öğrenim seviyesi düşük kişilerden oluşmuştur. Cinsiyet açasından irdelendiğinde göç eden bayanların öğrenim düzeylerinin daha iyi seviyede olduğu, ülkede eğitim seviyesi arttıka yasa dışı göç eden kiŐilerinde azaldığı dikkat

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

çekmektedir. Bu verilere göre kaynak ülkedeki eğitim seviyesinin artırılmasının yasa dışı göçü azaltacağı değerlendirilmektedir. Bu durum ülkelerindeki koşullara dayanamayan öğrenim düzeyi yüksek olan bayanların göç etmeye daha fazla yönelimli olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle kaynak ülkelerde öncelikle iş/eğitim seviyelerinin artırılması için tedbir alınmalıdır.

Denizden yapılan yasa dışı göç esnasında yakalanan yasa dışı göçmenler yaş gruplarına göre en fazla 5–30 yaşlarındaki genç kuşaklarda yoğunlaşmaktadır. Göçmenler eğitim seviyeleri düşük, yalnız yaşayan/bekâr kişilerden ve gençlerden oluşmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde gençlerin çoğunluğunun, orta yaş grubunun ise kısmen yasa dışı göçe yöneldiği, ancak orta yaş üzerindeki yaşlı nüfusu oluşturan 50 yaş ve üzerindeki grubun ise çok düşük oranda yasa dışı göçe yöneldikleri tespit edilmiştir. Bunun nedeninin yaşlı nüfusun hem aidiyet duygularının yüksek olması nedeni ile ülkelerini terk etmemeleri hem de yolculuğun getireceği zor şartlara dayanamayacaklarını düşünmeleri olduğu değerlendirilmektedir. Çocukluk ve ergenlik yaşı olarak değerlendirilen gruptaki erkeklerin daha fazla göç etmeye yönelimli oldukları, erkeklerin daha fazla olmasının nedeninin örneklem içindeki ergen erkeklerin kendi başlarına yolculuk yapabilmelerinden kaynaklandığı, bayanların en fazla 18–50 yaş grubunda iken göç etmeye yönelimli olduğu tespit edilmiştir.

Göçmenler ülkelerinde iş sahibi olmalarına göre değerlendirildiğinde her 3 yasa dışı göçmenden ikisinin ülkesinde işsiz olduğu, üreten kesimde bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durum genel olarak göçmenlerin vasıfsız beden gücü ile çalışan kişiler olduğunu göstermektedir. Devlet işinde çalışan göçmenlerin ülkedeki baskıdan, savaştan veya diğer olumsuz faktörlerden, diğer örneklem grubuna benzer şekilde olumsuz olarak etkilenmediklerini göstermektedir. Bu kaçan grubun ise rejim muhalifi olabileceği değerlendirilmektedir. Gelir durumları açısından her 5 örneklemden 4'ünün göç öncesindeki kaynak ülkesinde sabit gelirinin olmadığı veya az gelirinin olduğunu görülmektedir. Bu durum örneklemin ülkesindeki sosyal koşullar nedeni ile ülkesini terk ettiği tezini desteklemektedir.

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

Kaynak ülke olarak en fazla göç veren ülke bölgesel duruma bağlı olarak % 60,6 ile Filistin uyruklu göçmenlerdir. Göçmenlerin kaynak ülkeleri bölgesel olarak toplandığında Afrika kıtasından gelenlerin oranının % 10,1, Orta Doğu bölgesinden gelenlerin oranının % 66,7, Orta Asya bölgesinden gelenlerin oranının % 18,3 ve Uzak Doğu bölgesinden gelenlerin oranının % 3,3 olduğu tespit edilmiştir. Mevcut veriler Afrika ülkelerinden kaçarak ülkemiz üzerinden AB'ye ulaşanlar göçmenlerin transit ülke olarak ülkemizi çok fazla tercih etmediklerini göstermektedir. Bunun nedeninin göçmenlerin Afrika ülkelerinden AB'ye Batı ve Orta Akdeniz üzerinden daha kolay ulaşabilmeleri olduğu değerlendirilmektedir. Transit ülke olarak ülkemiz üzerinden en fazla Orta Doğu ülkelerinden göçmen hareketleri görölmektedir. Bunun nedeninin ülkemizin yakın olmasından kaynaklanmaktadır. Bu husus ülkemizin transit ülke olarak kullanılmasının nedeninin AB tarafından iddia edildiği gibi kolluk kuvvetlerinin denetimlerinin yetersizliği değil, coğrafi olarak AB'ye yakınlığından dolayı seğıildiği tezini desteklemektedir.

Göçmenlerin geleceğe yönelik düşünceleri araştırıldığında % 90'ının ülkelerine geri dönmek istemediği görölmektedir. Oranlar cinsiyetlerine göre ayrı ayrı değerlendirildiğinde benzerlik göstermektedir. Göçmenlerin geri dönmek istememelerinde en başta savaş ve terör gibi sebeplerle güvenlik kaygılarının yattığı, müteakiben ekonomik sebeplerin de ülkelerine dönmek istememelerine etki yaptığı tespit edilmiştir.

Göçmenler açısından geleceğe yönelik olarak dünyanın en büyük uluslararası teŐkilatlarından biri olan Birleşmiş Milletlerden yardım bekleyenlerin oranının % 15,1 olarak ortaya çıkması, göçmenlerin bu kuruluŐtan yardım beklentilerinin çok düşük seviyede olduğunu açık olarak göstermekte, güvensizlik hissedilmektedir. Benzer şekilde ABD'den de beklentilerinin % 5,4 seviyesinde çıkması bu ülkeye olan güvensizliğin göstergesi sayıldığı değerlendirilmektedir.

Göçmenler açısından ülkemizin bir çıkış yolu/hedef ülke olarak göröldüğü dikkate alınarak ülkemizden beklentilerin ne olduğu hususunda çalışma yapılmasının gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

4.2. Öngörüler

Gelecek yüzyılda da dünyada küreselleşmenin getirdiği olumsuzluklarda herhangi bir değişiklik olmadığı takdirde yasa dışı/düzensiz göç hızlanarak devam edecektir. Buna bağlı olarak "Kavimler Göçü'nün" nedenlerine benzer şekilde, küreselleşmenin getirdiği olumsuz etkilerle, kaynakları yetersiz alanlardan kaynakları bol olan alanlara doğru göçler artacaktır. Bu çerçevede dünya ekonomisindeki tüm ticari faktörler gibi, yasa dışı göçün temelindeki işgücü de olmayan/yetersiz alanlara doğru sürekli bir yer değiştirme hareketi gösterme eğilimi içinde bulunacaktır.

Mevcut veriler kolluk kuvvetleri vasıtası ile yasa dışı göçün kısa vadede durdurulamayacağını, ancak hızının azaltılabileceğini. Bu durumun çözümünün bulunmaması halinde gelecekte geçmişte yaşanan Kavimler Göçü'ne benzer şekilde toplu göç olacağına da işaret etmektedir. Çünkü kullanılan kuvvete karşı göç yolları da değişiklik göstermektedir. Bu çerçevede Kavimler Göçü'nün nedenlerinin ve sonuçlarının günümüz şartlarında iyi analiz edilerek geleceğe yönelik öngörülerde bulunulması gereklidir.

Geçmişte Kavimler Göçü ile ülkelerin etnik yapılarının deđiőtiđi dikkate alındığında, yasa dışı göç iyi kontrol edilerek yönlendirildiği takdirde ülkeler arasında, etkisi daha önceden tahmin edilemeyecek kadar büyük bir tehdit olarak kullanılabilir.

Başta AB üye ülkeleri olmak üzere ulus devlet yapısına sahip birçok ülkede 2005'te Fransa'da yaşanan olaylara benzer şekilde yaşanabilecek göçmen ayaklanmaları, göçmenlere karşı etnik milliyetçilik akımları geliőecek, güçlenerek göçmenlere karşı tepki oluşacaktır.

Yasa dışı göçmenlere yardım edilebilmesi için başta AB olmak üzere BM ve diğer uluslararası sivil toplum örgütleri ile müşterek hareket edilmesi ve göçmenlerin kaynak ülkelerindeki savaş ve őiddetin durdurulması gereklidir. Bütün bunlara ilaveten göçmenlerin ülkelerini terk etmelerine neden olan sebeplerin başında önemli bir yer tutan kaynak ülkedeki iş imkânlarının olmaması ve göçmenlere güvenle

kalacak yerlerin bulunmaması gibi sebeplerin ortadan kaldırılması da göçü durduracak etkenler açısından büyük bir öneme sahiptir.

Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde AB'nin güney sınırlarında alınan tedbirlerin etkisi ile gelecekte yasa dışı göç güzergâhı Türkiye'nin kuzey bölgelerinden AB üyesi ülkelere (Romanya ve Bulgaristan) ve RF'ye kayabilecektir.

Geçmişte olduğu gibi gelecekte de iklim değişikliklerinin en önemli sonuçlarından birinin insan göçü olacağı dikkate alınmalı, bu çerçevede iklim değişikliklerinden en fazla etkilenecek ülkeler üzerinde şimdiden araştırma yapılarak gereken önlem alınmalıdır.

Yasa dışı göçün önlenmesi veya kontrol edilebilir bir seviyeye gelmesi konusunda yukarıda belirtilen hususlara uzun yıllar çözüm bulunmasında zorluk çekilebileceği, bu nedenle Türkiye'nin yasa dışı göçte transit ülke konumunun devam edeceği düşüncesiyle, konu hakkında ulusal politikaların güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Summary

21st century has been an era on which migration including millions of people and migration movements occurred often and it is estimated that this situation will continue according to the present data. If the conditions don't change, illegal migration movements which derive from political, economic and social reasons as well as the purposes based on finding a job and migration have affected a lot of countries in terms of resources, aims and transit countries. So, illegal migration which is preferred by illegal crime organizations is an important sector because it has high profit and low cost.

Illegal migration to Europe via Turkey originates from the Africa continent and Far East as well. EU founded FRONTEX in order to ensure operational coordination based on information including the security of member countries' border lines. It is known that the most common features of exit or escape points are the shore lines which are near EU lands. The Aegean Region and the Mediterranean shores have been mainly used to migrate via Turkey.

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

It must be kept in mind that illegal migration movements occurred today are parallel to reasons and results of “Tribal Movements”. When we examine the profiles of migrants, we realize that women don't prefer migration. On the other hand, men prefer migration because they have been unemployed or they want to escape from war. It is also evaluated that illegal migration movement has been the most common amongst married women, bachelors or divorced men and people who have low education level.

In order to help illegal migrants, wars and violence have to be stopped in their own countries. As Turkey will keep being the transit country, it should be kept in mind that the national policies on this issue must be strengthened.

Kaynakça:

Anonymous 2010a, <http://www.gercekgundem.com/img/news/harita0810.jpg>, Erişim Tarihi:14.06.2009.

Anonymous 2010b, <http://www.adiyamanli.org/images/aegeanMap.jpg>, Erişim Tarihi:04.07.2009.

Anonymous 2010c, http://www.dni.gov/nic/PDF_GIF_global/current_illicit_trafficking.pdf, Global Current İlicit Trafficking, Erişim Tarihi:11.08.2010.

Anonymous2010d, http://www.turkcebilgi.com/images/imgk/Kavimler_gocu_haritasi.png, Erişim Tarihi:18.09.2010.

EGM Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (Şubat 2009), 2008 Raporu, Ankara, EGM Yayınları, s.63.

Erdoğan Ç., 2008, 27 Mart, Ege'de Yasa dışı Göç, arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?sd=10215882, Erişim Tarihi:06.03.2010.

Dışişleri Bakanlığı, (1973), *Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları*, Ankara: Dış İŐleri Bakanlığı Yayınları.

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

Terzioğlu, M. (2002), Yasa dışı Göç, İnsan Ticareti ve İltica, 15 Mart 2010, <http://www.caginpolicisi.com.tr/8/14-15-16-17.htm>.

http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-tr.mfa , Erişim Tarihi:06.05.2010.

<http://www.egm.gov.tr/hizmet.yabancilar.goc.asp>

<http://usmilitary.about.com/od/glossarytermsf/g/f2578.htm>, Military Glossary, Forward Operations Base, Erişim Tarihi:07.03.2010.

<http://www.frontex.europa.eu>, Erişim Tarihi:09.06.2010, Erişim Tarihi:16.06.2010.

www.gumruk.gov.tr, "Yasa Dışı Göç" , Erişim Tarihi:20.07.2010.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kavimler_Göçü, "Roma İmparatorluğuna Saldırılar" , Erişim Tarihi:25.05.2010.

http://www.eurozine.com/articles/article_2006-05-03-kaya-tr.html, Erişim Tarihi:20.07.2010.

İçduygu, Ahmet (February 2003). Irregular Immigration in Turkey, Ankara, IOM Migration Research Series, IOM Yayınları.

Kavimler Göçü http://www.turkcebilgi.com/kavimler_g%C3%B6%C3%A7%C3%BC/ansiklopedi, Erişim Tarihi:09.06.2010.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kavimler_G%C3%B6%C3%A7%C3%BC#Kavimler_G.C3.B6.C3.A7.C3.BC_Nedeni, Erişim Tarihi:14.06.2010.

<http://www.turkkeyif.org/tarih/56720-kavimler-gocu-ve-sonuclari.html>, Erişim Tarihi:09.06.2010.

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=194>, "Türkiye Kaçak Göçmenlerle Mücadeleyi İyileŐtmezse Konuyu AB ile Üyelik Müzakereleri Gündemine TaŐıyacaklarını Söyledi", Erişim Tarihi:14.04.2010.

*EGE'DE DENİZDEN YAPILAN YASA DIŞI GÖÇ VE GÖÇMEN PROFİLLERİ,
GÖÇMENLERİN GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE ÖNGÖRÜLER*

YAYIN İLKELERİ

Yayın Amacı ve Kapsamı:

1. Genel Hususlar

- a. Güvenlik Stratejileri Dergisi; Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı bünyesinde bulunan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü tarafından, **ulusal hakemli dergi** niteliğinde yılda iki kez (Haziran ve Aralık) yayımlanmaktadır.
- b. Güvenlik Stratejileri Dergisi'nde; güvenlik boyutunda geleceğe yönelik jeopolitik, jeostratejik ve jeo-ekonomik seviyede Türkiye'nin uygulamasında fayda mütalâa edilen güvenlik stratejilerine ait seçeneklerin saptanması amaçlanmıştır.
- c. Güvenlik Stratejileri Dergisi'ne gönderilecek makalelerin ilk değerlendirmesi (içerik, sunuş tarzı ve yazım kurallarına uygunluk) Yayın Kurulu tarafından yapıldıktan sonra uygun bulunanlar, bilimsel açıdan değerlendirilmek üzere, sahasında eser ve çalışmalarıyla tanınan iki hakeme gönderilir. Hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda makalenin basılmasına, yazardan rapor çerçevesinde düzeltme istenmesine ya da yazının geri çevrilmesine karar verilir ve durum yazara en kısa sürede bildirilir. Gönderilen makale için hakemlerden birinin olumlu, diğerinin olumsuz rapor vermesi durumunda ise çalışma üçüncü bir hakeme gönderilir ve yayımlanmasına yeni rapora göre karar verilir. Dergide, hakemlerin uygun bulduğu makaleler yayımlanır. Hakem raporları gizli olup, yazarın hakem raporuna itiraz hakkı bulunmamaktadır.
- ç. Güvenlik Stratejileri Dergisi'nde yayımlanan makaleler, yazarlarının şahsî görüşlerini içermektedir. Bu nedenle, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin resmî görüşlerini yansıtmamaktadır.

2. Yayın Koşulları

- a. Güvenlik Stratejileri Dergisi'nde ülkemizin güvenliği ile ilgili konuları işleyen, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Anayasası'nda ifadesini bulan temel niteliklere saygılı bir tutum ve uyum içinde kaleme alınmış, özgün ve bilimsel nitelik taşıyan tüm makalelere, hakem heyetinin değerlendirmeleri neticesinde yer verilmektedir.
- b. Yayın dili Türkçe'dir. Makalede Türkçe öz kısmından sonra İngilizce öz (abstract) verilmelidir.
- c. Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltinin en geç bir ay içinde yapılarak, Yayın Kurulu'na ulaştırılması gerekmektedir.
- Ç. Yayımlanan makalenin yer aldığı beş adet dergi, yazara ücretsiz olarak gönderilecektir.
- d. Güvenlik Stratejileri Dergisi'nde makalesi yayımlanan yazarlara; talep etmeleri halinde ilgili mevzuat çerçevesinde telif ücreti ödenmektedir.
- e. Yazarlar unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adresleri ile telefon numaralarını ve e-posta adreslerini mutlaka bildirmelidir.

3. Biçimsel Esaslar

- a. Güvenlik Stratejileri Dergisi'ne gönderilen makaleler daha önce başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Makaleler genellikle 20 sayfa (ya da 10.000 kelimeyi) geçmemelidir. Makaleler, yayımlanmak üzere kabul edildiği takdirde Güvenlik Stratejileri Dergisi bütün yayın haklarına sahiptir.
- b. Makaleler, bilgisayar ortamında " Word for Windows"un değişik versiyonlarında (.doc uzantısı olarak), bir diskete kayıt "save" edilerek, iki nüsha A4 boyutunda bilgisayar çıktısı ile birlikte posta yoluyla veya elektronik posta yoluyla saren@harpak.edu.tr adresine gönderilmelidir.

- c. Makalenin başlangıç kısmına (150 kelimeyi geçmeyecek şekilde), Türkçe ve İngilizce öz ile beş adet anahtar kelime yazılmalıdır. Makalenin sonunda da 250 kelimeyi geçmeyecek şekilde İngilizce özet (summary) eklenecektir.
- ç. Makalenin ana bölümlerinde 10 punto, dipnotu, özet, kaynakça, tablo gibi bölümlerinde ise 8 punto harf büyüklüğünün ve Arial karakterinin kullanılması gerekmektedir.
- d. Makalenin konusuyla ilgili belge ve fotoğrafların orijinalleri veya baskıya uygun nitelikte olanları seçilmelidir. Fotoğraf altına ve şekil kenarına yazar adı belirtilmelidir.
- e. Yazar adı ve açık adresi (elektronik posta adresi ve telefon numarası dâhil), unvanı ve görev yeri ayrıca belirtilecektir.
- f. Makale içerisindeki her türlü atıf APA (American Psychological Association) 5th Edition'a göre yapılacaktır.
- g. Kaynakça, APA 5th Edition'a göre yazılacaktır.
- ğ. Anadili Türkçe veya İngilizce olmayan yazarların makalelerini dergiye önermeden önce dil konusunda uzman bir kişiye okutmaları ve düzeltmeleri yapmaları gerekmektedir. Dilbilgisi ve anlatım yönünden yüksek oranda hata içeren makaleler değerlendirilmeye alınmamaktadır.
- h. Latin alfabesi kullanılan dillerde isim orijinal haliyle verilmektedir. Diğer dillerde yazılan isimler ise İngilizce veya Türkçe transliterasyonu ile kullanılmalıdır.
- ı. Yayımlanacak makalelerde esasa ilişkin olmayan redaksiyon değişiklikleri ve düzeltmeler Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğüne yapılabilir.